

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIEADRES: ALBERTSTRAAT 25, 2018 ANTWERPEN

DE NIEUWE VENNOOTSCHAPSWET VAN 5 DECEMBER 1984

Op 12 december 1984 werd in het Belgisch Staatsblad de nieuwe vennootschapswet van 5 december 1984 gepubliceerd.

De nieuwe wet trad in werking op 13 januari 1985. Zij is de resultante van twee stromingen in de wetgevingstechniek, nl. een «Europese» en een «eigen nationale».

Enerzijds werd het N.V.-recht aangepast aan de Tweede Richtlijn van 13 december 1976¹, die overigens alleen op deze vennootschapsvorm betrekking had. Op 12 oktober 1982 werd de Belgische Staat (zelfs) reeds veroordeeld door het Hof van Justitie wegens niet-tijdige uitvoering van deze richtlijn². Ook werd de wetgeving aangepast aan de Vierde Richtlijn van 25 juli 1978 betreffende de jaarrekening van bepaalde vennootschapsvormen. Deze richtlijn had zowel betrekking op N.V. als op P.V.B.A. en commanditaire vennootschap op aandelen.

Anderzijds beoogde de Belgische wetgever een bredere vernieuwing. Vele van de nieuwe bepalingen inzake N.V. werden analoog toepasselijk verklaard op de P.V.B.A. Ook werd de coöperatieve vennootschap op verscheidene punten gewijzigd. Ten slotte werden bepaalde regelen veranderd die niet meer aangepast waren aan de hedendaagse structuren (zoals bv. de afschaffing van de maximumduur van dertig jaar en de afschaffing van het vereiste zeven-tal inzake N.V. en coöperatieve vennootschap). Verscheidene van deze wijzigingen werden geïnspireerd door het zogenaamde «groot ontwerp» tot hervorming van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen³.

2. Met betrekking tot de nieuwe bepalingen van de Belgische wetgeving is het van belang te wijzen op het verschil tussen de bepalingen ter uitvoering van de Europese richtlijn en de andere: de interpretatie van de ter uitvoering van de richtlijn genomen bepalingen inzake N.V. geschiedt op grond van de richtlijn en kan krachtens artikel 177 van het EEG-Verdrag het voorwerp uitmaken van een verzoek om

een prejudiciële beslissing vanwege het Hof van Justitie⁴.

Het belang van een dergelijke interpretatie kan blijken uit een tijdens de parlementaire voorbereiding aangehaald voorbeeld. Het ongewijzigd artikel 70 Venn.W. met betrekking tot de wijziging van de statuten moet geïnterpreteerd worden in de zin van artikel 40 van de Tweede Richtlijn voor de onderwerpen waarop dit artikel betrekking heeft. Op grond van de laatstgenoemde bepaling moet de beslissing tot beperking of opheffing van het voorkeurrecht, tot kapitaalvermindering en tot aflossing van het kapitaal worden genomen met een meerderheid van niet minder dan tweederde van de stemmen van de vertegenwoordigde effecten of van het vertegenwoordigde geplaatst kapitaal. In de nieuwe wet wordt bepaald dat deze besluiten kunnen worden genomen volgens de regels inzake statutenwijziging. De in artikel 70 vereiste drievierde meerderheid is niet gewijzigd, zodat deze bepaling als een minimumvereiste geldt: alleen door de bepaling van een strengere meerderheid in de statuten kan hiervan worden afgeweken. De vroeger bestaande discussie⁵ of van de vereisten van artikel 70 inzake statutenwijziging kon worden afgeweken door de bepaling van een lager quorum of meerderheid, is in deze optiek opgelost met betrekking tot de in de richtlijn vermelde elementen.

3. Het doel van deze publikatie is een bondig overzicht te schetsen van de nieuwe wetgeving. Wegens de grote omvang van de nieuwe bepalingen en het reglementair-technisch karakter van sommige artikelen, is het uiteraard niet mogelijk sommige bepalingen in detail te bespreken. Het recent karakter van de wetgeving verhindert bovendien een toetsing van de relevantie van sommige bepalingen aan de vennootschapspraktijk en aan de toekomstige rechtspraak. De aspecten van overgangsrecht worden niet behandeld: zij zullen in een andere in dit tijdschrift te publiceren bijdrage worden besproken.

De nieuwe bepalingen kunnen worden gegroepeerd onder verscheidene thema's: de nieuwe regelen inzake vorming van het kapitaal, nieuwe regelen tot behoud van het kapi-

¹ P.B.L., 31 januari 1977, nr. 26/1

² P.B.L., 16 november 1982, nr. 299/4

³ *Parl. St.*, Kamer, 1979-80, nr. 387/1. Het ontwerp dat ten grondslag van deze nieuwe wet lag dateert initieel van dezelfde dag en wordt soms het «klein ontwerp» genoemd: *Parl. St.*, Kamer, 1979-80, nr. 388/1; zie *Parl. St.*, Kamer, 1981-82, nr. 210, en *Parl. St.*, Senaat, 1982-83, nr. 390.

⁴ Cf. RONSE, J., *De op til zijnde wijziging van het vennootschapsrecht*, Brussel, Centrum voor Fiscale Wetenschappen en Bedrijfsbeleid, 1981, 7, met verwijzing naar H.v.J., 12 november 1974, R.W., 1975-76, 1075, noot A.M. COLAERT.

⁵ Zie o.m. VAN RYN, J., *Principes*, I, 478, nr. 795.

taal en de nieuwe regelen inzake verslaggeving en publicatie. Vóór de bespreking hiervan worden enkele nieuwe regelen toegelicht die op uiteenlopende aspecten van het vennootschapsrecht betrekking hebben en die alleen onder de gemeenschappelijke noemer van «disparate» bepalingen kunnen worden gebracht.

I. Nieuwe disparate bepalingen

A. De vereniging van alle aandelen in één hand

4. Vóór de totstandkoming van de wet van 5 december 1984 werd in het Belgisch recht algemeen aanvaard dat de zogenaamde «vereniging van alle aandelen in één hand» tot gevolg had dat de vennootschap, ongeacht haar soort, van rechtswege werd ontbonden en bijgevolg moest worden verffend⁶. De twee klassieke argumenten waren het contractueel karakter van elke vennootschap (art. 1832 B.W.) en de artt. 7 en 8 van de Hypotheekwet⁷.

De ontbinding van rechtswege kon niet worden verhinderd bv. door het uitstellen van de inschrijving in het register van de aandeelhouders of door latere opnemings van een tweede vennoot⁸. De gevolgen van de ontbinding lagen o.m. op het fiscaal terrein, doordat alle bestaande reserves ten aanzien van de overblijvende vennoot werden belast. Door de in de praktijk uitgebouwde techniek van de stille fusie die belastingvrij kon worden gerealiseerd, was het mogelijk de gerezen problematiek op te lossen.

5. Op grond van het nieuwe artikel 104bis brengt de vereniging van alle aandelen in één hand geen ontbinding meer met zich, noch van rechtswege, noch gerechtelijk (op verzoek van elke belanghebbende). Hoewel artikel 5 van de Tweede Richtlijn de mogelijkheid van een gerechtelijke ontbinding niet uitsluit, blijkt uit de parlementaire voorbereiding en uit de libellering van de wet de bedoeling om ook de gerechtelijke ontbinding onmogelijk te maken in geval van vereniging van alle aandelen in één hand.

Vanaf het moment van intrede van de eenhoofdigheid — op grond van de cassatierechtspraak is dit het moment waarop de enige aandeelhouder de eigendom van alle aandelen verkrijgt⁹ — beschikt de enige aandeelhouder over

een termijn van één jaar om de toestand te regulariseren. De regularisatie kan geschieden door een nieuwe vennoot te zoeken en hem één of meer aandelen over te dragen of door de vennootschap te ontbinden.

Tijdens deze periode van één jaar is de overgebleven aandeelhouder slechts beperkt aansprakelijk: de rechtspersoon blijft integraal bestaan en de vennootschap functioneert tijdens de regularisatieperiode onveranderd zoals voorheen: de algemene vergadering is samengesteld uit de enige aandeelhouder, die alle bevoegdheden kan uitoefenen die aan de algemene vergadering toekomen. Ook zal hij als enige aandeelhouder beslissen over de ontbinding van de vennootschap¹⁰.

Na het verstrijken van de periode van één jaar wordt de beperkte aansprakelijkheid retroactief opgeheven: de overblijvende aandeelhouder wordt geacht hoofdelijk borg te zijn voor alle verbintenissen van de vennootschap sedert de vereniging van alle aandelen in één hand. De schuldeiser heeft het recht om zowel de vennootschap als de overblijvende aandeelhouder aan te spreken¹¹. Hij moet echter wel aantonen dat de aandelen gedurende minstens één jaar in één hand verenigd waren, hetgeen bij creatie van toonderaandelen aanzienlijke bewijsproblemen zal opleveren.

Doordat in de constructie van de borgtocht de verbintenis van de borg betrokken blijft op de verbintenis van de hoofdschuldenaar¹², is de vraag of een beroep op de rechtsfiguur van de garantie niet beter ware geweest: in tegenstelling tot de verbintenis van de borg zou de garantieverbintenis een uit de wet voortvloeiende autonome verbintenis zijn, die niet betrokken is op de verbintenis van de hoofdschuldenaar. Een dergelijke regeling zou aan derden, die ten aanzien van de vennootschap willen optreden, in elk geval meer bescherming bieden¹³.

De borgtocht neemt een einde bij de regularisatie door intrede van een tweede aandeelhouder of door de bekendmaking van de ontbinding in de bijlagen tot het Belgisch Staatsblad. Verscheidene gronden kunnen worden aangehaald om het voortbestaan van de hoofdelijke borgtocht tijdens de periode tussen de vereniging van alle aandelen in één hand en de regularisatie of ontbinding te argumenteren:

⁶ Cass., 5 januari 1911, *Pas.*, 1911, I, 68; Cass., 5 december 1958, *Pas.*, 1958, I, 342; RONSE, J., *Algemeen deel van het vennootschapsrecht*, Leuven, 1975, 476; «Overzicht van rechtspraak», *T.P.R.*, 1964, 215, nr. 182; *T.P.R.*, 1967, 749, nr. 226; *T.P.R.*, 1978, 886, nr. 281; VAN RYN, J. en VAN OMMESLAGHE, P., «Examen de jurisprudence», *R.C.J.B.*, 1973, 514, nrs. 58 e.v. en *R.C.J.B.*, 1981, 439; SCHURMANS, C., «L'entreprise personnelle à responsabilité limitée et la notion d'associé», *R.P.S.*, 1983, nr. 6228, 231; aangaande kritische bedenkingen: VAN RYN, J., *Principes*, I, 241, nr. 344.

⁷ Alleen het tweede argument is doorslaggevend: RONSE, J., o.c., *T.P.R.*, 1964, 216, nr. 182.

⁸ WYMEERSCH, E., *Wijziging vennootschapsrecht, De vernieuwingen in het ondernemingsrecht*, Balans-Fiskoloog, informatiesessie, 1984, 5; VAN RYN, J. en VAN OMMESLAGHE, P., o.c., *R.C.J.B.*, 1981, 440, nr. 96.

⁹ Cass., 15 mei 1970, *R.W.*, 1970-71, 321; *T. Not.*, 1970, 265; *R.P.S.*, 1971, nr. 5619, 92; zie ook RONSE, J., VAN HULLE, K., e.a., o.c., *T.P.R.*, 1978, 886-887, nr. 281; RONSE, J., «Rechtsgevolgen in een P.V.B.A. met slechts twee vennoten, van het overlijden van een vennoot die niet van rechtswege door de erfgenamen opgevolgd wordt in de vennootschap», *T. Not.*, 1970, 258, nr. 2.

¹⁰ WYMEERSCH, E., o.c., 6.

¹¹ In de optiek van aansprakelijkheid is er bij hoofdelijke borgtocht geen subsidiariteit. De visie van de verslaggever «dat de aansprakelijkheid van de overblijvende aandeelhouder subsidiair is» (*Parl. Hand.*, Kamer, vergadering van 21 december 1982, 840) kan niet worden aanvaard bij hoofdelijke borgtocht.

¹² Alle verweermiddelen van de hoofdschuldenaar komen aan de borg toe; als de hoofdschuld verdwijnt, verdwijnt ook de verbintenis van de borg: DE PAGE, H., *Traité*, VI, 872-874, nr. 887; *R.P.D.B.*, Tw. *Cautionnement*, nrs. 205 e.v.; WYMEERSCH, E., «Iets over abstracte verbintenissen», in *Actori incumbit probatio*, Departement Rechten Universitaire Instelling Antwerpen (ed.), Antwerpen, Kluwer, 1975, 260.

¹³ Zie aangaande deze rechtsfiguur o.m. WYMEERSCH, E., o.c., 262-263; VAN NIEROP, H.A., «Borgtocht, garantie-overeenkomst, kredietverlening», *WPNR*, 1931, nr. 3208. 314; ASSER-RUTTEN, *Algemene leer der overeenkomsten*, 238; LARENZ, K., *Lehrbuch des Schuldrechts*, II, München, Beck, 1976, 394-395; FIKENTSCHER, W., *Schuldrecht*, Berlin, De Gruyter, 1976, 542-545; GUHL, Th., *Das Schweizerische Obligationenrecht*, Zürich, Schulless, 1972, 490.

de parlementaire voorbereiding¹⁴, de formele libellering van art. 104bis, het belang van de derdenbescherming en de vergelijkbare regeling in het thans opgeheven art. 35, eerste lid¹⁵.

Ook na het verstrijken van de periode van één jaar blijft de vennootschap zoals voorheen als rechtspersoon voortbestaan tot een tweede aandeelhouder is toegetreden of tot het ontbindingsbesluit openbaar is gemaakt. In de toekomst kan men derhalve zoals in Nederland eenmansvennootschappen ontmoeten die als normale partners in het handelsverkeer zouden kunnen optreden¹⁶.

B. Afschaffing van het zevental bij de N.V.

6. Het vereiste dat een N.V. moet worden opgericht en in stand gehouden met minstens zeven aandeelhouders wordt afgeschaft¹⁷. Voortaan is het voldoende dat er bij de oprichting twee geldig verbonden oprichters zijn (art. 13ter, eerste lid, 4°).

Ook tijdens het bestaan van de N.V. volstaan twee aandeelhouders: de regel van artikel 104, 1°, nl. dat de ontbinding moet worden uitgesproken op verzoek van enige belanghebbende wanneer er zes maanden verlopen zijn sinds het tijdstip waarop het aantal vennoten tot minder dan zeven is gedaald, is afgeschaft.

De clausule in sommige statuten «dat er minstens zeven vennoten vereist zijn» kan derhalve bij statutenwijziging worden geschrapt.

Opmerkingswaardig bij deze nieuwe regeling is echter dat het vereiste van ten minste drie bestuurders niet is gewijzigd, zodat bij de N.V. met slechts twee aandeelhouders ten minste één bestuurder buiten de aandeelhoudersgroep moet worden gevonden.

C. Afschaffing van de maximumduur

7. Vóór de totstandkoming van de nieuwe wetgeving werd de maximumduur van de vennootschappen (N.V., P.V.B.A., commanditaire op aandelen, coöperatieve vennootschap) vastgesteld op dertig jaar. Indien een langere duur werd bepaald, werd deze gereduceerd tot het wettelijk maximum van dertig jaar¹⁸. Regularisatie na verstrijken van de termijn was niet meer mogelijk, zodat partijen die de onderneming wilden voortzetten, hun toevlucht moesten nemen tot tamelijk formalistische en dure procédés (o.m. de fusie door opslorping van de ontbonden vennootschap).

In de nieuwe wet wordt als algemene regel gesteld dat de vennootschappen geacht worden te zijn opgericht voor onbepaalde duur (art. 102 resp. 139 resp. 146 Venn.W.).

In de statuten van vele bestaande vennootschappen is een clausule opgenomen inzake duurtijd. Verscheidene gevallen kunnen zich hierbij voordoen.

a. De statuten bepalen dat de vennootschap een duurtijd heeft zoals door de wet is toegestaan. Volgens de regering moet men in een dergelijk geval de bedoeling van partijen nagaan¹⁹. Deze zienswijze roept twijfels op: hoe is het mogelijk de bedoeling van partijen na te gaan als de vennootschap reeds sedert geruime tijd is opgericht (bv. twintig jaar)? In die optiek is het m.i. beter deze clausule aan te passen, rekening houdend met de nieuwe door de wet gecreëerde mogelijkheden.

b. De clausule «de vennootschap is opgericht voor een duurtijd van dertig jaar» blijft gelden na de nieuwe wet (eerbiedigende werking van de nieuwe wet). Een verlenging van de duurtijd of statutenwijziging is derhalve noodzakelijk.

c. Indien geen duurtijd is gesteld in de statuten, is deze vennootschap op grond van de nieuwe wet voor onbepaalde duur opgericht.

d. Indien de statutaire clausule is opgenomen dat «de vennootschap wordt opgericht voor onbepaalde duur onder voorbehoud van de bestaande wettelijke beperkingen», mag worden aanvaard dat de vennootschap is opgericht voor onbepaalde duur.

Op grond van de nieuwe wetgeving is een expliciete vermelding van de duurtijd niet verplicht. Met het oog op de informatie voor alle betrokkenen is het m.i. echter nuttig een vermelding van de onbepaalde duurtijd op te nemen. Het bedingen van een bepaalde duurtijd blijft overigens in bepaalde omstandigheden zijn nut behouden, nl. ter bescherming van de minderheidsaandeelhouders²⁰.

8. In het nieuwe artikel 102, tweede lid, wordt gezegd dat, indien geen duur is bepaald, de vereisten voor statutenwijziging moeten worden nageleefd om de vennootschap vrijwillig te ontbinden. Deze nieuwe regeling is belangrijk in het kader van de nieuwe bepaling dat vennootschappen geacht worden voor onbepaalde duur te zijn opgericht, behoudens andersluidend statutair beding. De artt. 1865, vijfde lid, B.W. en 1869 B.W. worden in de nieuwe bepaling van artikel 102 Venn.W. uitdrukkelijk uitgesloten. Deze afwijking van de Vennootschappenwet ten aanzien van het gemene recht is voor de praktijk van groot belang: op deze wijze wordt een al te grote beslissingsmacht van één aandeelhouder in verband met het voortbestaan van de vennootschap aan banden gelegd.

Nieuw is ook de uitdrukkelijke opname in art. 102 Venn.W. van de gerechtelijke ontbinding op grond van wettige redenen. Daardoor verdwijnt elke discussie aangaande de toepassing van art. 1871 B.W. op voor onbepaalde duur opgerichte naamloze vennootschappen²¹. Als

¹⁴ Parl. St., Kamer, 1981-82, nr. 210/9, 75.

¹⁵ Aangaande laatstgenoemd argument: WYMEERSCH, E., o.c., 7.

¹⁶ Cf. VAN DER HEIJDEN-VAN DER GRINTEN, *Handboek voor de naamloze en de besloten vennootschap*, Zwolle, Tjeenk Willink, 1984, 688.

¹⁷ Cf. ook het groot ontwerp: Parl. St., Kamr, 1979-80, nr. 387/1, art. 64.

¹⁸ Zie o.m. Cass., 12 november 1965, *R.W.*, 1965-66, 911; *Pas.*, 1966, I, 336; RONSE, J., *Algemeen deel*, 501-502; aangaande de coöperatieve vennootschap: zie ook het oud art. 146.

¹⁹ Parl. St., Kamer, 1981-82, nr. 210/9, 89.

²⁰ Zie o.m. WEYTS, L., «Tijdsge verlenging van de vennootschapsduur», *T. Not.*, 1980, 330; RONSE, J., *Algemeen deel*, 503.

²¹ Zie o.m. LEHRER, J., «La dissolution des sociétés pour justes motifs», *R.P.S.*, 1962, 173 e.v., vnl. 185 e.v.; zie ook FOSSOUL, X., «Modifications au régime juridique de la société anonyme par le projet 210/390», *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1983, 326; FREDERICQ, L., *Traité*, V, 843-844, nr. 610; *R.P.D.B.*, Tw. Sociétés anonymes, 599, nr. 2419; RESTEAU, C., *Traité des sociétés anonymes*, 84, nr. 1837; RONSE, J., o.c., *T.P.R.*, 1964, 218, nr. 185; *T.P.R.*,

reden tot ontbinding kan o.m. worden aangehaald een crisis in de besluitvorming van de vennootschap²², het feit dat het vennootschapsdoel niet meer kan worden gerealiseerd bij gebrek aan baten²³ en het misbruik van meerderheidspositie²⁴.

De vraag is of de gerechtelijke ontbinding om wettige redenen ook kan worden uitgesproken wanneer in de statuten een bepaalde duur is opgenomen. Deze vraag kan m.i. positief worden beantwoord. Een belangrijk argument ter zake is van inhoudelijke aard: doordat de duurtijd niet meer aan een maximumgrens van dertig jaar is gebonden, zou de gerechtelijke ontbinding buiten toepassing kunnen worden gesteld door bepaling van een lange, doch bepaalde duur (bv. negentig jaar). Mogelijk kan de Franse tekst van artikel 102 («en outre») eveneens een aanwijzing voor deze stelling bieden. Het niet aanvaarden van de gerechtelijke ontbinding is overigens niet wenselijk, te meer omdat de aandeelhoudersstructuur op een dergelijke lange termijn gewijzigd kan zijn.

D. Afschaffing van de verplichting voor bestuurders en commissarissen tot inpandgeving van aandelen

9. De artt. 57, 58, 59 en 69 van de Vennootschappenwet zijn opgeheven. De in de praktijk storende verplichting voor bestuurders en commissarissen om aandelen in pand te geven wordt daardoor opgeheven.

Het is in die optiek van belang de statuten aan te passen door de statutaire clause ter zake te schrappen. Zolang een dergelijke statutenwijziging niet heeft plaatsgehad, blijft deze verbintenis op grond van de statuten bestaan.

E. Uitbreiding van de verplichte vermeldingen in de vennootschapsakten (artt. 9 en 30 Venn.W.)

10. De artt. 9 en 30 Venn. W. zijn gewijzigd in uitvoering van de artt. 2 en 3 van de Tweede Richtlijn.

De vermeldingen in de vennootschapsakten worden in aanzienlijke mate uitgebreid. Nieuw te vermelden gegevens zijn o.m. de eventuele vermelding van het toegestane kapitaal, het aantal en de nominale waarde van de aandelen die het kapitaal vertegenwoordigen, of, in geval van uitgifte zonder vermelding van nominale waarde, hun aantal al-

leen, alsook eventueel de bijzondere voorwaarden die hun overdracht beperken en, indien er verschillende soorten aandelen bestaan, dezelfde gegevens voor elke soort en de rechten die aan de aandelen van elke soort zijn verbonden²⁵.

Voor sommige bestaande regels is een meer gedetailleerde regeling opgenomen^{25bis}. Als voorbeeld van een dergelijke meer gedetailleerde regeling kan worden aangeduid de nieuwe vermelding van art. 30, eerste lid, 7°, nl. de vermelding van de regeling, voor zover deze niet uit de wet voortvloeit, van het aantal en de wijze van benoeming van de leden van de organen die belast zijn met de vertegenwoordiging tegenover derden, het bestuur en, in voorkomend geval, het dagelijks bestuur, het toezicht en de controle op de vennootschap, alsmede de verdeling van de bevoegdheden tussen die organen²⁶. Ook art. 30, eerste lid, 11° en 13°, bevat een meer gedetailleerde regeling aangaande de inbreng in natura en aangaande de oorzaak en de omvang van de bijzondere voordelen die aan elke oprichter worden toegekend of aan iedereen die rechtstreeks of zijdelings aan de oprichting van de vennootschap heeft deelgenomen.

Verscheidene van de te vermelden gegevens zijn overgenomen uit het oude artikel 30 (bv. de omschrijving van het doel, de instelling waarbij de in geld te storten inbreng is gedeponeerd, de hypothecaire lasten of pandrechten waarmee de ingebrachte goederen zijn bezwaard); andere zijn grotendeels overgenomen uit het bestaande artikel 9 (o.m. rechtsvorm en naam van de vennootschap, nauwkeurige omschrijving van het doel, nauwkeurige omschrijving van de zetel, het bedrag van het geplaatste en van het gestorte deel van het kapitaal).

11. Met betrekking tot de opname van deze gegevens in de vennootschapsakte is het van belang te wijzen op de in het notariaat gegroeide en door de Tweede Richtlijn bevestigde praktijk (artt. 2 en 3) inzake caesuur tussen de rubriek «oprichting» en de rubriek «statuten» van een stichtingsakte^{26bis}. De rubriek «oprichting» bevat het gedeelte dat «eenmalig» is, zijnde de gegevens die uit hun aard niet bestemd zijn voor latere wijzigingen (bv. datum van de akte, de verschijning der partijen, de optredende notaris); de rubriek «statuten» omvat het geheel van normatieve bepalingen die het verdere leven van de vennootschap gaan beheersen en die vatbaar zijn voor wijziging (o.m. naam, zetel, doel, duur, beheer). Door een dergelijke caesuur wordt de vennootschapsakte niet alleen overzichtelijker, maar wordt de coördinatie van de statuten in hoge mate vereenvoudigd.

II. Nieuwe regelen aangaande de vorming van het kapitaal

A. De vorming van het kapitaal bij de oprichting

²⁵ Aangaande de nieuwe regeling inzake de onbepaalde duur: zie supra nr. 7.

^{25a} Zie voor verdere analyse: VAN BAELE, J., Rapport op de studiedag «Het nieuwe vennootschapsrecht», Antwerpen (UIA), 5 december 1984, Gent (RUG), 8 december 1984 (RUG), te publiceren in WYMEERSCH en BRAECKMANS, H. (Ed.), *Het nieuwe vennootschapsrecht*, Antwerpen, Kluwer, 1985; VAN BRUYSTEGEM, B., o.c., 8-12.

²⁶ Cf. met de oude regeling van art. 9, lid 11.

1967, 752, nr. 232; T.P.R., 1978, 913, nr. 313; VAN RYN, J., *Principes*, I, 242, nr. 346; VAN RYN, J. en VAN OMMESELAGHE, P., o.c., R.C.J.B., 1973, 535-537, nr. 71; R.C.J.B., 1981, 434-435, nr. 93.

²² Zie vnl. RONSE, J., o.c., T.P.R., 1964, 218, nr. 185; T.P.R., 1967, 752, nr. 232; T.P.R., 1978, 913, nr. 313; COPPENS, P., «Le cas des sociétés anonymes, paralysés par deux groupes hostiles et le juste motif de dissolution de l'article 1871 du Code civil», R.P.S., 1954, nr. 4398, 209; VAN BRUYSTEGEM, B., *De vennootschappenwet 84*, Antwerpen, Kluwer, 1984, 100.

²³ Cf. art. 141 van het «groot ontwerp»: Parl. St., Kamer, 1979-80, nr. 378/1, 60; VAN BRUYSTEGEM, B., o.c., 100; cf. aangaande het Nederlandse recht VAN DER HEIJDEN-VAN DER GRINTEN, o.c., 687.

²⁴ COIPPEL, M., «Dispositions communes à toutes les formes de sociétés commerciales», Répertoire Notarial, deel XII, 298, nr. 497; VAN RYN, J. en VAN OMMESELAGHE, P., o.c., R.C.J.B., 1981, 434, nr. 93; VAN BRUYSTEGEM, o.c., 100.

1° De minimumvolstorting

12. Het minimumkapitaal, dat voor N.V. is behouden op 1.250.000 fr. (en voor P.V.B.A. op 250.000fr.), moet op grond van het nieuwe artikel 29 par. 1, steeds volgestort zijn, hetzij in geld, hetzij in natura.

2° Volstorting ten belope van eenvierde boven het minimumkapitaal

13. Het oude artikel 29, eerste lid, 3°, vereiste dat op ieder aandeel ten minst eenvijfde werd gestort, hetzij in geld, hetzij in natura.

Dit deel wordt voor de N.V. gewijzigd: boven het minimumkapitaal is voortaan de volstorting ten belope van eenvierde vereist (art. 29, § 2, Venn.W.).²⁷ Opmerkenswaardig hierbij is dat voor de P.V.B.A. het deel van eenvijfde wordt behouden. Dit verschil is verklaarbaar doordat de nieuwe regeling inzake N.V. is ingevoerd conform art. 9, lid 1, van de Tweede Richtlijn. Of een dergelijk verschil echter aanvaardbaar is, kan m.i. worden betwijfeld: het verschillend deel inzake N.V. en P.V.B.A. bevordert niet de uniformiteit die op vele andere domeinen wel bestaat en kan in de praktijk tot misverstanden aanleiding geven.

3° De uitbreiding van de inbreng in natura

14. Het algemeen aanvaard vereiste dat de inbreng in natura vatbaar moet zijn voor gedwongen tenuitvoerlegging^{27a} was vaak hinderlijk in de praktijk. Vooral bij multinationale vennootschapsstructuren bleek het verschil met de in de ons omringende landen geldende regelen. Bovendien was een dergelijk vereiste niet opgenomen in de Tweede Richtlijn.

Op grond van het nieuw artikel 29, § 3, Venn.W. wordt een belangrijke versoepeling ingevoerd: een inbreng in natura kan met kapitaal aandelen worden vergoed wanneer hij «naar economische maatstaven» waardeerbaar is, d.w.z. in geld kan worden gewaardeerd. De verplichtingen tot het verrichten van werk of van diensten worden uitdrukkelijk uitgesloten²⁸.

Ten gevolge van die versoepeling komen o.m. voor inbreng in natura in aanmerking: reeds gepresteerde diensten zoals het resultaat van een marktonderzoek, gepresteerde arbeid vanwege promotoren bestaande in het leggen van

de nodige contacten, genotsrechten zoals het recht gebruik te maken van een onroerend goed, het ter beschikking stellen van een laboratorium (voor zover niet bedoeld wordt het personeel van de inbrenger, aangezien zulks als een inbreng van arbeid wordt gekwalificeerd)²⁹. Uiteraard zal de revisorale controle hierbij van belang zijn. In de toekomst is het derhalve mogelijk dat het kapitaal van een vennootschap niet bestaat uit verkoopbare zaken, hetgeen in bepaalde omstandigheden tot voorzichtigheid voor de andere contractspartij kan aanleiding geven³⁰.

4° De verslagplicht en de controleregeling bij inbreng in natura

15. De oude regeling van artikel 29bis hield in dat de voorzitter van de rechtbank van koophandel binnen wiens rechtsgebied de akte moest worden verleden, een bedrijfsrevisor aanwees. Deze regeling wordt gewijzigd: op grond van het nieuwe artikel 29bis mogen de oprichters zelf een bedrijfsrevisor aanwijzen. Door deze regeling wordt het vroeger bestaand verschil inzake procedure bij de aanstelling van de bedrijfsrevisor bij de oprichting en bij de kapitaalverhoging opgeheven.

Het verslag van de revisor moet o.m. aangeven of de waarden, waartoe de waarderingssystemen met betrekking tot de inbreng in natura leiden, ten minste overeenkomen met het aantal en de nominale waarde of, bij ontbreken van nominale waarde, van de fractiewaarde van de tegen de inbreng uit te geven aandelen³¹.

Nieuw is ook dat, analoog met de regeling bij kapitaalverhoging, de oprichters een verslag opstellen, waarin zij uiteenzetten waarom de inbreng in natura van belang is voor de vennootschap en eventueel ook waarom afgeweken wordt van de conclusies van de revisor³². Dit verslag wordt, samen met het verslag van de revisor, neergelegd op de griffie van de rechtbank van koophandel (cf. art. 10 Venn.W.). De besluiten van het verslag van de revisor worden opgenomen in de oprichtingsakte (art. 30, eerste lid, 11°, Venn.W.) en worden in het uittreksel van de oprichtingsakte bekendgemaakt (art. 9, eerste lid, 7°, Venn.W.)³³.

^{26a} DECHAMPS, R., «La loi du 6 mars 1973 modifiant la législation relative aux sociétés commerciales», *Rev. Not. B.*, 1973, 540; WEYTS, L., «Een nieuwe opbouw der vennootschapsakten met het oog op een latere eenvoudiger coördinatie der statuten», *T. Not.*, 1976, 97-99.

²⁷ Cf. art. 9, 1 van de Tweede Richtlijn.

^{27a} Zie o.m. RONSE, J., *Algemeen deel*, 121; VAN RYN, J., *Principes*, I, 234, nr. 235; Verslag Verhaegen, *Parl. St.*, Kamer, 1981-82, nr. 210/9, 17 en de verwijzingen aldaar.

²⁸ Dit is in overeenstemming met de Belgische rechtspraak: zie o.m. RONSE, J., o.c., *T.P.R.*, 1967, 682, nrs; 98-99. De beperking zou zowel betrekking hebben op de eigen arbeidskracht van de inbrenger als op die van een derde: *Parl. St.*, Senaat, 1982-83, nr. 390/2, 13 (Verslag Pede); VAN BRUYSTEGEM, B., «Inbreng in natura en quasi-inbreng» in *Het gewijzigd vennootschapsrecht*, *T.B.H.*, 1984, speciaal nummer, 36 en de verwijzingen aldaar.

²⁹ Voor een verdere analyse o.m. aangaande de inbreng van transportvergunningen, zogenaamde «goodwill» en «know-how»: zie het Verslag Verhaegen, *Parl. St.*, Kamer, 1981-82, nr. 210/9, 18-20 en het Verslag Pede, *Parl. St.*, Senaat, 1982-83, 12-13; VAN BRUYSTEGEM, B., o.c., *T.B.H.*, 1984, speciaal nummer, 36, nr. 3; MERCHERS, Y., De oprichting en de kapitaalverhoging bij de naamloze vennootschap, rapport van de studiedag «Het nieuwe vennootschapsrecht», Antwerpen, (UIA), 5 december 1984 en Gent (RUG), 8 december 1984, 7-8bis, te publiceren in WYMEERSCH, E. en BRAECKMANS, H. (ed.), *Het nieuwe vennootschapsrecht*, Antwerpen, Kluwer, 1985 en de beschouwingen van BOUCKAERT, F. bij het panelgesprek op deze studiedag, eveneens te publiceren in bovengenoemd boek.

³⁰ Cf. WYMEERSCH, E., «De nieuwe vennootschapswet 1984», *Balans*, 10 december 1984, 12.

³¹ Cf. art. 10 van de Tweede Richtlijn.

³² Cf. BOUCKAERT, F., Rapport studiedag «Het nieuwe vennootschapsrecht» bovengenoemd.

³³ Zie ook de beschouwingen van F. BOUCKAERT aangaande de taak van de notaris bij de inbreng in natura en zijn kritiek — m.i.

5° De quasi-inbreng³⁴

16. De bestaande praktijk van omzeiling van de revisorale controle door een gebruik van de techniek waarbij eerst geld in de vennootschap wordt ingebracht, waarna de vennootschap goederen (tegen een overdreven prijs) aankocht, is voortaan niet meer mogelijk wegens de nieuwe regeling in artikel 29^{quater} Venn.W.

Wanneer de vennootschap overweegt om binnen twee jaar na haar oprichting een goed te verkrijgen van haar oprichters³⁵, bestuurders of aandeelhouders tegen een vergoeding van ten minste 10% van het geplaatste kapitaal, moet een procedure worden nageleefd die gelijkenis vertoont met die aangaande de inbreng in natura: verslag vanwege de commissaris-revisor of, als die er niet is, door een in de raad van bestuur aangewezen bedrijfsrevisor en bijzonder verslag vanwege de raad van bestuur, met uiteenzetting van het belang van de overwogen verkrijging voor de vennootschap. De verkrijging moet bovendien worden goedgekeurd door de algemene vergadering.

Een belangrijke uitzondering op deze regeling is dat zij geen toepassing vindt op verkrijgingen die in het gewone bedrijf van de vennootschap plaatshebben. De «verkrijging in het gewone bedrijf» is een tamelijk vage term. Zeker kan een toetsing van de verkrijging aan het doel van de vennootschap relevant zijn³⁶. Meer algemeen kan m.i. de toetsing geschieden aan de hand van de economische omstandigheden waarin de vennootschap opereert. Zo zouden o.m. goederen die in de normale activiteit van de vennootschap aangewend worden en na verwerking doorverkocht, onder deze bepaling vallen.

Ook is de regeling van de quasi-inbreng niet van toepassing op verkrijgingen ter beurse of op verkrijgingen bij een gerechtelijke verkoop.

Miskenning van de nieuwe regeling in artikel 29^{quater} wordt gesanctioneerd. De bestuurders zijn strafrechtelijk aansprakelijk op grond van art. 201, 3° bis, 10°, Venn.W. als geen revisor werd aangesteld of als geen algemene vergadering aangaande een goedkeuring van de verrichting werd samengeroepen. Zij zijn jegens belanghebbenden hoofdelijk aansprakelijk voor de vergoeding van alle schade die het onmiddellijk en rechtstreeks gevolg is van de kennelijke overwaarding van de vanwege een oprichter, bestuurder of aandeelhouder verkregen goederen³⁷.

terecht — op de opinie van een lid van de senaatscommissie: BOUCKAERT, F., Rapport studiedag «Het nieuwe vennootschappenrecht», bovengenoemd.

³⁴ De term is ontleend aan LE FEVRE, P., «La traduction en droit français des sociétés commerciales de la deuxième directive du Conseil des Communautés économiques européennes», *Rev. Soc.*, 1982, 445; VAN BRUYSTEGEM, B., o.c., *T.B.H.*; 1984, speciaal nummer, 43, nr. 14; MERCHERS, Y., Rapport studiedag «Het nieuwe vennootschappenrecht», 11 bis.

³⁵ Bedoeld worden de comparanten bij de oprichtingsakte (art. 30, 12°, Venn. W.).

³⁶ Bv. de aankoop van een perceel grond door een vastgoedmaatschappij: *Parl. St.*, Kamer, 1981-82, 210/9, 25.

³⁷ Cf. de aansprakelijkheid op grond van artikel 35, 4°, Venn.W.

B. De kapitaalverhoging

1° Het toegestaan kapitaal

17. Naast de reeds bestaande mogelijkheid tot kapitaalverhoging door een besluit van de algemene vergadering waarbij de raad van bestuur dit besluit uitvoert, wordt voor de N.V. een nieuwe mogelijkheid tot kapitaalverhoging gecreëerd: de raad van bestuur kan zelf autonoom tot een kapitaalverhoging beslissen (nieuw art.33bis, § 2, Venn.W.).

Hiervoor is vereist dat in de statuten uitdrukkelijk aan de raad van bestuur de bevoegdheid wordt toegekend om het maatschappelijk kapitaal in een of meer malen tot een bepaald bedrag te verhogen. Die bevoegdheid van de raad van bestuur kan slechts worden toegekend voor een periode van vijf jaar. Hernieuwing ervan voor ten hoogste dezelfde termijn is steeds mogelijk.

Vereist is ook dat in de statuten het maximumbedrag van het toegestane kapitaal wordt vermeld.

Deze beperkingen inzake termijn en bedrag moeten de aandeelhouders beschermen tegen een al te ruime bevoegdheid van de raad van bestuur. Overigens is een kapitaalverhoging door incorporatie van reserves slechts mogelijk als dit uitdrukkelijk wordt bepaald in de statuten. De kapitaalverhoging kan plaatshebben zowel door inbreng in geld als door inbreng in natura. De inbreng in natura kan o.m. inhouden een omzetting in kapitaal van ten laste van de vennootschap bestaande schulden³⁸.

Deze nieuwe techniek van kapitaalverhoging biedt een grote soepelheid inzake optreden van de raad van bestuur, zodat, o.m. met het oog op een kapitaalverhoging, vlug kan worden gereageerd op gunstige ontwikkelingen in de kapitaalmarkt, het uitwerken van een systeem van aandelenopties voor het personeel wordt vergemakkelijkt³⁹, en nieuwe mogelijkheden worden geboden bij de verwerving van een andere onderneming in ruil voor aandelen van de overnemende vennootschap.

Het opnemen in de statuten van de nieuwe regeling aangaande het toegestane kapitaal doet uiteraard geen afbreuk aan de onder het oude recht reeds bestaande vorm van kapitaalverhoging door een besluit van de algemene vergadering, met inachtneming van de bepalingen inzake statutenwijziging (art. 70, eventueel art. 71 Venn.W.) en inzake oprichting (art. 34, §1, met verwijzing naar art. 29).

2° Uitgifte van aandelen zonder nominale waarde beneden de fractiewaarde van de oude aandelen

18. De uitgifte van aandelen zonder nominale waarde beneden de fractiewaarde van de oude aandelen kan de oude aandeelhouders benadelen⁴⁰. Wanneer aan de nieuwe aandelen dezelfde rechten worden toegekend als aan de oude (o.m. bij winstverdeling, deling in het liquidatiesal-

³⁸ Cf. o.m. *Parl. St.*, Kamer, 1979-80, 388/3.

³⁹ Cf. MERCHERS, Y., Rapport studiedag «Het nieuwe vennootschappenrecht», 18-19; Cf. WYMEERSCH, E., o.c., *Balans*, 10 december 1984, 13.

⁴⁰ Aangaande het standpunt van de rechtsleer vóór de totstandkoming van de nieuwe wet: VAN RYN, J., *Principes*, I, 493, nr. 823.

do), terwijl de nieuwe aandeelhouder slechts een fractie inbracht van de inbreng door de oude aandeelhouder, brengt dit een ongelijkheid teweeg⁴¹. Een dergelijke ongelijkheid bestaat zeker wanneer in de vennootschap reserves zijn aangelegd en vanwege de nieuwe aandeelhouders geen agio wordt gevraagd.

Ter bescherming van de oude aandeelhouders is in de nieuwe wet een regeling uitgebouwd (art. 33bis, § 3). De bevoegdheid tot beslissing aangaande een uitgifte van aandelen zonder nominale waarde beneden de fractiewaarde van de oude aandelen komt alleen toe aan de algemene vergadering. De oproeping tot deze algemene vergadering moet uitdrukkelijk van die uitgifte melding maken. Ook moet de raad van bestuur een verslag opmaken, met o.m. een aanduiding van de uitgifteprijs en de financiële gevolgen van de verrichting voor de aandeelhouders. Met het oog op een zo ruim mogelijke informatie van de aandeelhouders moet ook een verslag worden opgemaakt door de commissaris-revisor, of bij diens ontstentenis, door een bedrijfsrevisor. De verslagen worden neergelegd ter griffie van de rechtbank van koophandel⁴².

3° Nieuwe voorwaarden en formaliteiten

19. Artikel 34 bepaalde en bepaalt ook in de nieuwe wet uitdrukkelijk dat de formaliteiten en voorwaarden, voorgeschreven bij artikel 29, ook moeten worden vervuld bij elke kapitaalverhoging. Die verwijzing houdt o.m. in dat de volstorting op ieder aandeel ten belope van eenvierde moet geschieden, dat een «naar economische maatstaven» waardeerbaar goed kan worden ingebracht en dat de vennootschap niet mag inschrijven op eigen aandelen, noch zelf, noch door een persoon die in eigen naam maar voor rekening van de vennootschap handelt. Het besluit vanwege de algemene vergadering tot kapitaalverhoging en de vaststelling van de totstandkoming van de kapitaalverhoging moet geschieden in een authentieke akte. Ook bij kapitaalverhoging door beslissing van de raad van bestuur moet het besluit tot kapitaalverhoging en de vaststelling van de totstandkoming van deze verhoging worden opgenomen in een authentieke akte. Indien de kapitaalverhoging tot stand komt onmiddellijk na het besluit vanwege de raad van bestuur, moet slechts één authentieke akte worden geredigeerd, die onder dezelfde bovenvermelde voorwaarden moet worden neergelegd en gepubliceerd. De authentieke akte(n) moeten worden neergelegd ter griffie en bij uittreksel openbaar gemaakt op de wijze voorgeschreven door art. 10 Venn.W.

Bij inbreng van geld moet deze worden gestort op een bijzondere bankrekening, die op naam van de vennootschap moet worden geopend (art. 34, § 3, Venn.W.)⁴³. Bij inbreng in natura moet een verslag worden opgemaakt door de commissaris-revisor (of in vennootschappen waar

die er niet is, door een bedrijfsrevisor)⁴⁴.

Het agio (of de uitgiftepremie) moet op grond van art. 14, § 1, tweede lid, Venn.W. volledig worden volgestort bij de inschrijving. Dit agio moet worden gestort op de bovengenoemde bijzondere bankrekening.

4° Voorkeurrecht van de oude aandeelhouders

20. Vóór de totstandkoming van de nieuwe wet was het voorkeurrecht van de oude aandeelhouders niet wettelijk geregeld. De Bankcommissie en de rechtsleer toonden zich voorstander van de toekenning van een voorkeurrecht aan de oude aandeelhouders. Wijziging van de machtsverhoudingen tussen de aandeelhouders en eventueel verlies in geval van uitgifte van nieuwe aandelen beneden de waarde van de oude (overheveling van substantie) zijn de voornaamste argumenten voor de toekenning van dit voorkeurrecht⁴⁵.

In de nieuwe wet wordt het voorkeurrecht van de oude aandeelhouders uitdrukkelijk geregeld: de aandelen waarop in geld wordt ingeschreven, moeten eerst aangeboden worden aan de aandeelhouders naar evenredigheid van het deel van het kapitaal, door hun aandelen vertegenwoordigd (art. 34bis).

De nieuwe wet bevat een gedetailleerde regeling met betrekking tot de te volgen procedure: het voorkeurrecht kan worden uitgeoefend gedurende een termijn van ten minste vijftien dagen te rekenen van de dag van de openstelling van de inschrijving, de aandeelhouders op naam en de houders van toonderaandelen moeten worden geïnformeerd (o.m. publicatie in de pers resp. voor aandelen op naam, vervanging van deze publiciteit door verzending van een aangetekende brief)⁴⁶.

Het inschrijvingsrecht kan worden verhandeld door de aandeelhouders die van dit recht geen gebruik maken (art. 34bis, § 1, in fine).

21. Met betrekking tot niet uitgeoefende rechten wordt een wettelijke regeling opgenomen in art. 34bis, § 2, Venn.W. Deze regeling is van toepassing op de vennootschappen die niet aan het toezicht van de Bankcommissie onderworpen zijn.

De raad van bestuur kan beslissen dat de aandeelhouders die reeds van hun voorkeurrecht gebruik hebben gemaakt, de mogelijkheid krijgen om in te schrijven naar evenredigheid van het kapitaal dat door hun aandelen wordt vertegenwoordigd. Anderzijds kan de raad van bestuur ook beslissen dat derden die niet door de oude aandeelhouders opgenomen aandelen kunnen verwerven. Laatstgenoemde oplossing kan echter gevaren inhouden, doordat op die wijze oorspronkelijke niet-aandeelhouders een bepaalde zeggenschap verwerven. Teneinde die problematiek te voorkomen, is het raadzaam in de statuten een beding op te nemen dat het voorkeurrecht, bij niet-uitoefening ervan door be-

⁴¹ Zie o.m. BANKCOMMISSIE, *JAARVERSLAGEN*, 1947-48, 72; *JAARVERSLAG* 1982-83, 72; DEL MARMOL, C., «L'émission d'actions en dessous du pair», *Rev. Banque*, 1949, 310 e.v. Voor goede cijfervoorbeelden dienaangaande: VAN BRUYSTEGEM, B., o.c., 36-37.

⁴² Voor meer details: zie art. 33bis, § 3, Venn.W.

⁴³ Indien een dergelijk bankattest ontbreekt, moet de notaris weigeren een authentieke akte te verlijden.

⁴⁴ Voor meer bijzonderheden: zie art. 34, § 2.

⁴⁵ Zie o.m. RONSE, J., o.c., *T.P.R.*, 1964, 131, nr. 134; *T.P.R.*, 1967, 717, nr. 173; *T.P.R.*, 1978, 857-858, nr. 248; VAN RYN, J., *Principes*, I, 496, nr. 831; FREDERICQ, L., *Traité*, V, 740, nr. 521.

⁴⁶ Aangaande de na te leven publiciteitsvereisten: zie art. 34bis, § 1, Venn. W.

paalde aandeelhouders, toekomt aan de andere aandeelhouders in verhouding tot hun aandelenbezit⁴⁷.

Voor de aan het toezicht van de Bankcommissie onderworpen vennootschappen geldt geen uitdrukkelijke wettelijke regeling. Aanvaard mag worden dat de Bankcommissie zal voorschrijven wat met de niet-uitgeoefende rechten zal geschieden. De bestaande praktijk houdt in een verkoop van de niet-uitgeoefende inschrijvingsrechten aan de meest biedende en de ter beschikkingstelling van de opbrengst onder de aandeelhouders die hun voorkeurrecht niet hebben uitgeoefend. De kopers van de inschrijvingsrechten kunnen deze uitoefenen en hebben de mogelijkheid om de aandelen op de beurs te verkopen⁴⁸.

22. Met betrekking tot de P.V.B.A. is een wettelijke regeling van het voorkeurrecht opgenomen in art. 122bis Venn.W. Deze regeling, die verschilt van de regeling inzake N.V., wordt nader besproken in een analyse van de wijzigingen van de P.V.B.A.⁴⁹.

23. De algemene regel is dat het voorkeurrecht in beginsel niet bij de statuten kan worden beperkt of opgeheven.

De uitgifte van nieuwe aandelen zonder inachtneming van het voorkeurrecht lijkt opportuun in bepaalde omstandigheden zoals o.m. bij interesse vanwege een belangrijke potentiële aandeelhouder, bij tegemoetkoming aan ondernemingen in moeilijkheden, bij toedeling van aandelen aan het personeel e.a.

In die optiek werd door de wetgever een regeling uitgebouwd waarbij, met naleving van bijzondere voorwaarden, van de inachtneming van het voorkeurrecht kan worden afgeweken.

Het voorkeurrecht kan krachtens de statuten worden beperkt of opgeheven in het kader van een regeling aangaande het toegestane kapitaal⁵⁰. De raad van bestuur is gehouden tot redactie van een verslag dat vooral betrekking heeft op de uitgiftekoers en op de financiële gevolgen van de verrichting voor de aandeelhouders. De commissaris-revisor (of bij ontstentenis een door de raad van bestuur aangewezen bedrijfsrevisor) moet een verslag redigeren waarin hij verklaart dat de in het verslag van de raad van bestuur opgenomen financiële en boekhoudkundige gegevens juist zijn (art. 34bis, § 3).

De algemene vergadering van haar kant kan ook het voorkeurrecht beperken of opheffen, met naleving van een bijzondere procedure: oproeping tot de algemene vergadering met speciale vermelding van het voorstel tot beperking of opheffing, verantwoording van het voorstel door de raad van bestuur in een omstandig verslag, verslag van een commissaris-revisor (of bij ontstentenis, een bedrijfsrevisor) neerlegging van deze verslagen ter griffie. Een afschrift van de verslagen wordt toegezonden aan de aandeelhouders op naam. Aan de aandeelhouders die hebben voldaan aan de door de statuten voorgeschreven formaliteiten inzake toelating tot algemene vergadering, wordt ook een afschrift van de verslagen toegestuurd. De algemene vergadering kan

over de beperking of opheffing van het voorkeurrecht slechts beslissen met inachtneming van de vereisten inzake quorum en meerderheid voor statutenwijziging en mits de opheffing en/of beperking in het belang is van de vennootschap.

Er is geen opheffing van voorkeurrecht wanneer de aandelen overeenkomstig het besluit betreffende de kapitaalverhoging worden geplaatst bij banken of andere financiële instellingen (art. 34bis, § 5, Venn.W.).

III. Nieuwe regelen tot behoud van het kapitaal

De verkrijging van eigen aandelen

24. De nieuwe wet bevat een uitgebreide regeling aangaande de verkrijging van eigen aandelen door de vennootschap en aangaande daarmee verwante rechtshandelingen.

Vóór de totstandkoming van de nieuwe wet werd de verkrijging van eigen aandelen door de Bankcommissie negatief beoordeeld⁵¹.

Verscheidene verrichtingen worden door de nieuwe wetgeving geïntegreerd. Zij hebben betrekking zowel op aandelen als op winstbewijzen⁵².

25. De strengste regeling is neergelegd in art. 52ter Venn.W., nl. een verbod voor de vennootschap om leningen toe te staan of zekerheden te stellen met het oog op de verkrijging van haar aandelen of van haar winstbewijzen door derden. Deze bepaling geldt als aanvulling van het boven besproken artikel 29, § 6, inzake het verbod voor een vennootschap om zelf of door toedoen van derden in te schrijven op eigen aandelen. Opvallend hierbij is dat de wetgever geen specifieke sanctieregeling heeft uitgebouwd bij miskennning van dit voorschrift. Aanvaard mag worden dat de door deze bepaling verboden rechtshandeling nietig is en dat de raad van bestuur aansprakelijk kan zijn op grond van artikel 62, tweede lid, als de oorspronkelijke toestand niet volledig door de nietigheid wordt hersteld⁵³. Het verbod is niet van toepassing voor kredietinstellingen indien de verrichtingen tegen gewone voorwaarden plaatshebben en ressorteren onder de gewone bedrijfsuitoefening.

26. De inkoop van eigen aandelen is in beperkte mate mogelijk op grond van art. 52bis Venn.W.

Behoudens in geval van verkrijging van eigen aandelen (of van winstbewijzen) met het oog op de uitkering aan het personeel, kan de inkoop (of ruil) slechts geschieden op grond van een besluit van de algemene vergadering, genomen met inachtneming van bijzondere vereisten inzake

⁵¹ R.P.D.B., Tw. *Epargne publique*, Complément V, 624, nrs. 760 e.v. en de verwijzingen naar de jaarverslagen van de Bankcommissie.

⁵² De wet is alleen van toepassing op aandelen en winstbewijzen. Zij geldt niet voor obligaties, ook niet voor converteerbare obligaties of obligaties met voorkeurrecht (VAN BRUYSTEGEM, B., o.c., 75). De conversie van obligaties in aandelen of de uitoefening van het voorkeurrecht verbonden aan de obligaties wordt verhinderd door toepassing van art. 29, § 6, aangaande het verbod tot inschrijving op eigen aandelen, met de daaraan verbonden aansprakelijkheidssanctie (art. 35bis).

⁵³ VAN BRUYSTEGEM, B., o.c., 1982-83, en de verwijzing naar VAN GERVEN, W., *Algemeen deel*, 406, nr. 129.

⁴⁷ Zie o.m. WYMEERSCH, E., o.c., *Balans*, 10 december 1984, 14.

⁴⁸ R.P.D.B., Tw. *Epargne publique*, Complément V, 623, nr. 757 en de verwijzingen naar de jaarverslagen.

⁴⁹ Zie infra nr. 48.

⁵⁰ Zie aangaande het toegestane kapitaal: supra nr. 17.

quorum en meerderheid⁵⁴.

Alleen volgestorte aandelen komen in aanmerking en de verrichting is gelimiteerd tot 10% van de aandelen⁵⁵. Tot bescherming van de schuldeisers is bepaald dat alleen voor uitkering vatbare bedragen (art. 77bis)⁵⁶ kunnen worden aangewend en dat, zolang de aandelen en winstbewijzen opgenomen zijn onder de activa van de balans, een onbeschikbare reserve moet worden gevormd. De gelijkheid onder de aandeelhouders moet worden gerespecteerd, in die zin dat een aanbod tot verkrijging onder dezelfde voorwaarden moet worden gedaan aan alle aandeelhouders.

Tijdens de periode waarin de vennootschap houder is van deze aandelen, worden de eraan verbonden rechten (stemrecht, voorkeurrecht) geschorst. Met betrekking tot de dividenden laat de nieuwe wet twee mogelijkheden: ofwel worden de tot het vermogen van de vennootschap behorende effecten buiten beschouwing gelaten, ofwel worden deze effecten wel meegerekend en wordt de met betrekking tot deze effecten gereserveerde winst uitgekeerd aan de koper.

De periode tijdens welke de vennootschap de verkregen effecten in portefeuille kan houden, is door de wet beperkt: zij moet de effecten binnen twee jaar na de verkrijging vervreemden op grond van een besluit van de algemene vergadering, genomen met inachtneming van de vereisten inzake quorum en meerderheid zoals bij wijziging van het doel van de vennootschap (art. 70bis). De met het oog op uitkering aan het personeel verkregen effecten moeten worden vervreemd binnen twaalf maanden na de verkrijging.

De effecten die niet binnen deze termijn van twee jaar respectievelijk twaalf maanden zijn vervreemd, zijn van rechtswege nietig («rechts van onwaarde»)⁵⁷. Opmerkenwaardig hierbij is dat de verrichting zelf geldig blijft, terwijl de effecten van rechtswege nietig worden. De nietige effecten kunnen uiteraard niet meer worden vervreemd. De bestuurders kunnen bovendien civiel en penaal aansprakelijk zijn (art. 62, tweede lid, resp. art. 206 Venn. W.)⁵⁸.

Deze sanctie en de relatief korte termijn voor inkoop van aandelen met het oog op uitkering aan het personeel zal m.i. in de praktijk tot gevolg hebben dat de creatie van personeelsparticipaties weinig zal geschieden door een beroep op de inkoop van eigen aandelen. Een veel soepeler instrumentarium, nl. een beroep op de techniek van het toegestane kapitaal, lijkt m.i. in die optiek beter bruikbaar.

Teneinde zoveel mogelijk te beletten dat de nietige effecten terug in omloop worden gebracht, bepaalt de wet dat de

raad van bestuur deze effecten moet vernietigen en dat een lijst van de vernietigde effecten moet worden neergelegd op de griffie van de rechtbank van koophandel.

De nietigheid van de effecten heeft tot gevolg dat op de passiefzijde van de balans de gebonden reserve zal verdwijnen of de vrije reserves moeten worden verminderd met het bedrag waarvoor de eigen effecten in de inventaris zijn opgenomen. Indien geen gebonden reserve was aangelegd en er evenmin voldoende vrije reserves zijn, zal het kapitaal moeten worden verminderd⁵⁹. De algemene vergadering moet daartoe worden opgeroepen uiterlijk vóór de afsluiting van het lopende boekjaar. Het actief van de balans moet verminderd worden met de inventariswaarde van de onregelmatig verworven aandelen.

Ten gevolge van de nietigheid zal de nominale waarde of de fractiewaarde van de overblijvende aandelen moeten worden aangepast⁶⁰.

27. Ook wanneer de effecten aan een vennootschap worden geschonken, zijn deze van rechtswege nietig (art. 52bis, §5). De raad van bestuur vernietigt deze effecten en legt een lijst ervan neer op de griffie van de rechtbank van koophandel. De schenking zelf is derhalve geldig, alleen zijn de effecten, voorwerp van de schenking, nietig.

De wettelijke regeling dat niet de verrichting zelf maar de effecten gesanctioneerd worden met nietigheid, kan tot uiterst vreemde situaties aanleiding geven. In geval van schenking van effecten aan de vennootschap komt zulks niet ten goede aan deze rechtspersoon, maar aan de andere aandeelhouders, hetgeen in vele gevallen niet de bedoeling van de schenker is⁶¹. Overigens rijst de vraag wat het lot is van de vennootschap waarvan alle aandelen voorwerp van schenking waren zodat deze alle nietig zijn. Een sanctie van de verrichting zelf zou m.i. een meer aangepaste wettelijke sanctie geweest zijn.

28. De strenge regelen aangaande de verkrijging van eigen effecten gelden niet voor de aandelen, verkregen met het oog op hun onmiddellijke vernietiging tot uitvoering van een besluit van de algemene vergadering tot kapitaalvermindering en op aandelen en winstbewijzen die op de vennootschap overgaan onder algemene titel (art. 52bis, §4). Laatstgenoemde bepaling heeft vooral betrekking op het geval van de fusie. Ook aandelen verkregen in het kader van een gerechtelijke verkoop vallen onder het uitzonderingsregime van art. 52bis, §4.

29. Het in pand nemen door de vennootschap van eigen aandelen of winstbewijzen wordt ook op een strenge wijze wettelijk geregeld (art. 52quater). De inpandneming van eigen aandelen wordt gelijkgesteld met een verkrijging. Zij kan slechts plaatshebben op grond van een besluit van de algemene vergadering, genomen met inachtneming van de in art. 70bis bepaalde voorschriften inzake quorum en

⁵⁴ Voor een uitgebreide bespreking: zie SLUYTS, CH., Het kapitaalbehoud bij de naamloze vennootschap, rapport van de studiedag «Het nieuwe vennootschappenrecht», Antwerpen, (UIA), 5 december 1984 en Gent (RUG), 8 december 1984, te publiceren in WYMEERSCH, E. en BRAECKMANS, H. (ed.), *Het nieuwe vennootschappenrecht*, Antwerpen, Kluwer, 1985, 3-16.

⁵⁵ Hierbij moet rekening worden gehouden met de reeds verkregen effecten, voor zover deze ondertussen niet zijn vervreemd of van onwaarde zijn: WYMEERSCH, E., o.c., 47.

⁵⁶ Aangaande art. 77bis: zie infra nrs. 32 e.v.

⁵⁷ De in de Nederlandstalige tekst gebruikte term «rechts van onwaarde» is m.i. zowel taalkundig als juridisch slecht gekozen. De term «van rechtswege nietig» is duidelijker.

⁵⁸ Cf. *Parl. St.*, Kamer, 1981-82, n. 201/9, 38.

⁵⁹ *Parl. St.*, Kamer, 1981-82, nr. 201/9, 39.

⁶⁰ Prof. Sluyts wijst op het nut om het verdwijnen van deze aandelen vast te stellen in een notariële akte, gevolg van een coördinatie van de statuten: op die manier kunnen vergissingen in latere algemene vergaderingen worden vermeden. De enige door de wet voorziene publiciteit is immers de vermelding ervan in het jaarverslag: SLUYTS, CH., Rapport studiedag «Het nieuwe vennootschappenrecht», 9.

⁶¹ WYMEERSCH, E., o.c., *Balans*, 10 december 1984, 18.

meerderheid. De nominale waarde of, bij gebreke daarvan, de fractiewaarde van de in pand genomen aandelen mag niet meer bedragen dan 10% van het geplaatste kapitaal en alleen volgestorte aandelen komen in aanmerking voor inpandneming. De in strijd met de wettelijke bepalingen in pand genomen aandelen zijn eveneens «rechtens van onwaarde» van rechtswege nietig. In de nieuwe wet wordt uitdrukkelijk bepaald dat het aan de in pand gegeven effecten verbonden stemrecht wordt uitgeoefend door de pandgevers (art. 52quater, § 1, tweede lid). Analooq met de ver-

krijging van eigen aandelen is ook hier bepaald dat de wettelijke regeling niet geldt voor de inpandneming van eigen aandelen voor zover deze verrichting plaatsheeft in de gewone bedrijfsuitoefening.

Herman BRAECKMANS
Docent Universiteit
Antwerpen (U.I.A.)
(Slot in volgend nummer)

HET STRAFBEDING EN DE REDACTIE VAN DE CODE NAPOLEON

A. Inleiding

1. De geschiedenis van het boetebeding heeft in 1970 een sterke ommezuai gekend. Toen besliste het Hof van Cassatie in het bemaamd «biljartarrest» dat «strafbedingen» slechts geldig zijn wanneer zij een forfaitaire raming zijn van de potentiële schade¹. Indien de bedongen som geen vergoeding van schade kan zijn, en dus een private straf uitmaakt, dan moet de rechter het boetebeding, wegens strijdigheid met de openbare orde, absoluut nietig verklaren. Hij bepaalt de te betalen schadevergoeding dan volgens het gemene recht. Het Hof van Cassatie heeft deze zienswijze in latere arresten herhaaldelijk bevestigd².

Bijgevolg wordt nu alleen nog de schadevergoedende functie van het ... schadebeding aanvaard, en is de eventuele dwangfunctie van het boetebeding verboden.

2. Een controverse is gerezen over de vraag of deze rechtspraak wel overeenstemt met de bedoeling van de opstellers van het Burgerlijk Wetboek. Volgens J. Van Ryn³ is dit geenszins het geval, en moet de dwangfunctie van het strafbeding verdedigd worden. Wymeersch⁴ daarentegen verdedigt de schadevergoedende functie van het schadebeding. Uiteindelijk beperkt de problematiek zich tot de draagwijdte van drie wetsartikelen:

- Art. 1152 B.W.: «Wanneer bij de overeenkomst bedongen is dat hij die in gebreke blijft deze uit te voeren, als

schadevergoeding een bepaalde som zal betalen, kan aan de andere partij geen grotere noch kleinere som worden toegekend».

Art. 1226 B.W.: «Een strafbeding is een beding waar- bij een persoon, om de uitvoering van een overeenkomst te verzekeren, zich voor het geval van niet-uitvoering tot iets bepaalds verbindt».

- Art. 1229 B.W.: «Het strafbeding vergoedt de schade die de schuldeiser lijdt ten gevolge van het niet nakomen der hoofverbintenis».

3. Volgens Van Ryn⁵ wijst de heldere en zeer ruime definitie van het strafbeding in art. 1226 B.W. ontegensprekelijk op het preventief en dissuasief effect van het strafbeding. Daartegenover stelt Wymeersch⁶ dat art. 1226 B.W. letterlijk uit Pothier is overgenomen, en de uitgesproken indemnitaire opvatting van Pothier is algemeen bekend.

4. Daarnaast put Van Ryn⁷ ook een argument uit de wetsgeschiedenis van art. 1152 B.W.: tijdens de debatten in de Tribunaat werd immers besloten in art. 1152 Code Napoléon de woorden «à titre de dommages-intérêts» in te lassen. Deze toevoeging had tot doel beter het verschil aan te geven «entre la clause de dommages-intérêts, à laquelle le juge ne peut rien changer, et la clause pénale, qui est susceptible d'être réduite»⁸. Hoewel het kenmerk van onveranderlijkheid werd uitgebreid tot de tweede soort bedingen, toch bleef het onderscheid tussen de twee categorieën bedingen bestaan: art. 1152 B.W. heeft het enkel over «een bepaalde som als schadevergoeding», terwijl in art. 1226 B.W. de schuldenaar «zich voor het geval van niet-uitvoering tot iets bepaalds verbindt». Artikel 1152 B.W. is dus slechts een bijzonder geval van het strafbeding zoals gedefinieerd in art. 1226 B.W. Aangezien art. 1152 B.W. nu resorteert onder de afdeling IV «Schadevergoeding wegens

¹ Cass., 17 april 1970, *Arr. Cass.*, 1970, 754, met conclusie van adv.-gen. KRINGS, E., *Pas.*, 1970, I, 711, *R.C.J.B.*, 1972, 454, noot MOREAU-MARGREVE, I., *B.R.H.*, 1970, 702, noot DE BACKER, R., *Rev. Not. B.*, 1972, 217, als «mijlpaalarrest» besproken door WYMEERSCH, E. en STORME, M., en VAN SLYCKEN, L., (ed), *Compendium van rechtspraak*, Gent, Gakko.

² Cass., 24 november 1972, *Arr. Cass.*, 1973, 302, *R.W.*, 1973-74, 2427, noot WYMEERSCH, E. en *R.C.J.B.*, 1973, 30, noot MOREAU-MARGREVE, I.; Cass., 1 februari 1974, *Arr. Cass.*, 1974, 601; Cass., 8 februari 1974, *Arr. Cass.*, 1975, 194 en *R.W.*, 1974-75, 1002; Cass., 17 juni 1977, *Arr. Cass.*, 1977, 1073, en *R.W.*, 1977-78, 571; Cass., 28 november 1980, *Arr. Cass.*, 1980-81, 357, noot en *R.W.*, 1981-82, 1845.

³ VAN RYN, J., «Nature et fonction de la clause pénale», *J.T.*, 1980, 557.

⁴ WYMEERSCH, E., «De betwistingen rond het strafbeding: Een stand van zaken», *B.R.H.*, 1982, 430.

⁵ VAN RYN, J., *l.c.*, p. 557, nr. 2.

⁶ WYMEERSCH, E., *l.c.*, nr. 9, p. 430-431.

⁷ VAN RYN, J., *l.c.*, p. 557, nr. 2.

⁸ «Observations de la section de législation du Tribunal» (26 oktober 1803), in *Législation civile, commerciale et criminelle*, VI, LOCRÉ, M., (ed.) Brussel, Librairie de Jurisprudence Tarlier, 1836, 127.

niet-nakoming van verbintenissen» is het duidelijk, nog steeds volgens Van Ryn, dat men heeft willen vermijden dat de beperkingen uitgedrukt in de artikelen 1149 tot 1151 B.W. door de debiteur konden worden ingeroepen tegen een conventioneel geraamd bedrag als schadevergoeding. De artikelen 1152 en 1153 B.W. fungeren dus als de in art. 1149 B.W. aangekondigde uitzonderingen⁹. Wymeersch is echter van oordeel dat uit de wetsgeschiedenis ter zake weinig precieze gegevens kunnen worden afgeleid. Het is dan ook niet juist te besluiten dat, nu dezelfde materie in twee bepalingen (de artikelen 1152 en 1226 B.W.) is geregeld, een ervan machtigt tot het opleggen van private straffen¹⁰. Hoewel art. 1152 B.W. weliswaar figureert in een geheel andere context, is het zo dat de artikelen 1226 B.W. e.v. enkel andere aspecten behandelen van gelijksoortige clausules maar geen fundamenteel andere clausules tot voorwerp hebben.

5. Ten slotte wijst Wymeersch op de definitie van het strafbeding in art. 1229 B.W., waarin uitsluitend de schadevergoedende functie van het strafbeding tot uiting komt¹¹. Uit een aandachtige lezing van de voorbereidende stukken van de Code Napoléon van 1804 blijkt de werkelijkheid complexer: de redactie van de bepalingen i.v.m. het strafbeding heeft een controversieel en moeizaam maar toch duidelijk verloop gehad. Daar zal nu nader worden op ingegaan.

B. De redactie van de Code Napoléon

6. De opstellers van het Burgerlijk Wetboek hebben verschillende bepalingen letterlijk van Pothier overgenomen. Dit geldt m.n. voor de artikelen 1226 t.e.m. 1229 B.W. en 1231 t.e.m. 1233 B.W.¹².

Niettemin is de wetgever op een zeer belangrijk punt radicaal afgeweken van de leer van Pothier. Volgens Pothier¹³ mocht de rechter immers het bedrag van buitensporige strafbedingen verminderen. Hij baseerde deze stelling op drie argumenten:

- het strafbeding wordt bedongen ter compensatie, als schadevergoeding wegens de niet-uitvoering van de verbintenis. Hiermee nam hij de gedachtengang van Dumoulin over¹⁴;

- de toestemming van de debiteur tot een buitensporig strafbeding is noodzakelijkerwijze aangetast door dwaling: dus is er geen geldige toestemming;

- de billijkheid en het evenwicht tussen de prestaties maken het ontoelaatbaar dat de schuldeiser zich verrijkt

ten koste van de schuldenaar d.w.v. een strafbeding waarvan het bedrag veel hoger ligt dan de werkelijke schade.

Deze louter indemnitaire opvatting leidde tot een omkering van de bewijslast: de debiteur moet bewijzen dat het bedrag van het strafbeding effectief hoger ligt dan de schade van de schuldeiser.

In art. 1152 B.W. wordt echter het forfaitair en definitief karakter van het strafbeding vooropgesteld. Pothier wordt hier duidelijk opzij gezet: de principes van billijkheid en evenwicht der prestaties hebben moeten sneuvelen voor de liberale beginselen van het begin der 19e eeuw: wilsautonomie en een wantrouwen tegenover de rechterlijke macht.

7. Toch is art. 1152 B.W. er niet zomaar gekomen. Er bestond inderdaad veel twijfel bij de opstellers van de Code Napoléon. Het oorspronkelijk art. 49 (het latere art. 1152 B.W.) van het ontwerp van titel III van de Code Napoléon («Des contrats ou des obligations conventionnelles en général») luidde als volgt: «Lorsque la convention porte que celui qui manquera de l'exécuter payera une certaine somme, il ne peut être alloué à l'autre partie une plus forte somme, quoique le dommage se trouve plus grand. Le juge peut au contraire modérer celle stipulée, si elle excède évidemment le dommage effectif»¹⁵. Dit alles kwam overeen met de gebruiken van die tijd¹⁶.

De opstellers van de Code Napoléon waren echter verdeeld in twee kampen: enerzijds stelde men dat de rechter overdreven strafbedingen mag verminderen, aangezien contracten te goeder trouw moeten worden uitgevoerd en de schuldenaar te goeder trouw niet het slachtoffer van een dergelijk hoog strafbeding mag worden. Bovendien stemde dit ook overeen met de toen heersende rechtspraak¹⁷. Anderzijds poneerde men de wilsautonomie: de wil der partijen moet gerespecteerd worden. Wanneer men aanvaardt dat de rechter buitensporige strafbedingen mag temperen, dan moet men hem ook de bevoegdheid geven een te laag bedongen schadevergoeding te verhogen, indien de schade groter is dan het bedrag gestipuleerd in het strafbeding. Zover is men niet willen gaan. Uiteindelijk leek het de opstellers van de Code Napoléon, onder voorzitterschap van consul Cambacérès, eenvoudiger in beide gevallen de overeenkomst der partijen te eerbiedigen. Deze opvatting leidde tot de redactie van het huidige artikel 1152 B.W. Immers, de wil der partijen mag niet genegeerd worden, te meer nu ook in andere contracten de rechter geen wijzigingsbevoegdheid heeft t.a.v. bedingen die door omstandigheden

¹⁵ «Titre III du livre III du projet de code civil», in LOCRÉ, M., (ed.), o.c., 64.

¹⁶ DE MALLEVILLE, J., *Analyse raisonnée de la discussion du code civil au Conseil d'Etat*, III, Parijs, Garnery, 1807, 42; MERLIN, M., *Répertoire de Jurisprudence*, XXIII, Brussel, Tarlier, 1827, 106 e.v. met verwijzingen; zie ook: CARPENTIER, A., en FREREJOUAN DU SAINT, G., «Clause pénale», in *Répertoire général alphabétique du droit français*, XI, FUZIER-HERMAN, E., (ed.), Parijs, Librairie du recueil général des lois et des arrêts, 1894, p. 236, nr. 16; BOCCARA, B., «La réforme de la clause pénale: conditions et limites de l'intervention judiciaire», *J.C.P.*, 1975, I, 2742; CHABAS, F., «La réforme de la clause pénale», *D.S.*, 1976, I, 230.

¹⁷ «Procès-verbaux du Conseil d'Etat» (3 november 1803), in *Législation civile, commerciale et criminelle*, VI, LOCRÉ, M., (ed.), o.c., 81.

⁹ VAN RYN, J., l.c., p. 558, nr. 5.

¹⁰ WYMEERSCH, E., l.c., p. 431, nr. 11.

¹¹ *Ibid.*, p. 430, nr. 8; Vgl. MOREAU-MARGRÈVE, I., «Une institution en crise: la clause pénale», noot onder Cass., 17 april 1970, *R.C.J.B.*, 1972, 480-481; THILMANY, J., «Fonctions et révisibilité des clauses pénales en droit comparé», *Rev. Int. Dr. Comp.*, 1980, 21-22.

¹² POTHIER, R., *Traité des obligations*, in *Oeuvres de Pothier contenant les traités du droit français*, I, DUPIN, M., (ed.), Parijs, Béchet Ainé, 1824, nrs. 342 e.v.

¹³ *Ibid.*, nr. 348.

¹⁴ DUMOULIN, C., *De eo quod interest*, nr. 159, geciteerd door POTHIER, R., o.c., 191.

een buitensporig karakter verkrijgen¹⁸. Voor Bigot-Préameneu¹⁹ is de wet gemaakt voor de algemene, vaak voorkomende gevallen, en de wetgever kan voor enkele uitzonderingsgevallen niet afwijken van de fundamentele regel dat de overeenkomst geldt als wet tussen partijen. Bigot-Préameneu voegde daaraan toe: «Le créancier ne doit pas être admis à dire que cette peine est insuffisante, ni le débiteur à prétendre qu'elle est excessive. Quel serait le juge qui, mieux que les parties, pourrait connaître les circonstances et les intérêts respectifs qui ont déterminé la fixation de la peine?»²⁰. Hieruit blijkt duidelijk de bedoeling van de wetgever de dwangfunctie van het strafbeding toe te laten. Dit kan eveneens afgeleid worden uit de toespraak van Mouricault. Op het argument van Pothier dat bij buitensporige strafbedingen de toestemming noodzakelijkerwijze door dwaling was aangetast, antwoordde Mouricault: «S'il y a dans l'engagement l'erreur que la loi regarde comme destructif du consentement, si le débiteur l'articule et la prouve, ce sera par ce moyen, et non par l'énormité des dommages et intérêts convenus, par la lésion qui semble en résulter, que les juges se décideront»²¹. Al deze argumenten wijzen m.i. ontegensprekelijk op de aanvaarding van de dwangfunctie van het strafbeding.

8. Dat het Burgerlijk Wetboek twee definities (de artikelen 1226 en 1229 B.W.) van het strafbeding bevat, heeft soms tot verwarring geleid. De Page²² bv. zet de nadruk op de onjuistheid van de definitie van het strafbeding in art. 1226 B.W. Immers, enkel in het Romeinse recht was het de functie van het strafbeding om de uitvoering te verzekeren van overeenkomsten die niet bindend waren jure civili. In het hedendaagse recht putten de overeenkomsten rechtskracht «uit zichzelf», en is hun uitvoering verzekerd door de wet, buiten elk strafbeding om²³. Volgens De Page moet dan ook het onderscheid worden gemaakt tussen het wezen van het strafbeding — conventionele raming van de schadevergoeding — en de toevallige gevolgen ervan: het strafbeding als pressiemiddel. Als argument voor dit onderscheid voert De Page aan dat de functie van het strafbeding er soms in bestaat het quantum van de aansprakelijkheid te beperken, zodat het strafbeding fungeert als exoneratiebeding.

Hoewel de gelijkstelling tussen het strafbeding en de Romeinse stipulatio poenae terecht wordt verworpen²⁴, moet

¹⁸ *Ibid.*, 80. Cf. benadeling is in beginsel geen grond tot vernietiging van het contract.

¹⁹ BIGOT-PREAMENEU, «Exposé des motifs», in *Législation civile, commerciale et criminelle*, VI, LOCRÉ, M., o.c., 155.

²⁰ *Ibid.*, 167.

²¹ MOURICAULT, M., «Discours», in *Législation civile, commerciale et criminelle*, VI, LOCRÉ, M., o.c., 245.

²² DE PAGE, H., *Traité élémentaire de droit civil belge*, III, Brussel, Bruylant, 1967, nr. 117, p. 150-151.

²³ MAZEAUD, H., L., en TUNC, A., *Traité théorique et pratique de la responsabilité civile et délictuelle et contractuelle*, III, Parijs, Editions Montchrestien, 1960, p. 779, nr. 27.

²⁴ Het strafbeding kan immers niet de uitvoering verzekeren van niet-rechtsgeldige overeenkomsten, dit in tegenstelling tot de *stipulatio poenae* in het Romeinse recht. Dit blijkt uit art. 1227 B.W.: «Nietigheid van de hoofdvverbintenis maakt ook het strafbeding nietig. Nietigheid van het strafbeding heeft geenszins nietigheid van de hoofdvverbintenis ten gevolge».

het door De Page gemaakte onderscheid m.i. als te kunstmatig worden aangemerkt²⁵. Trouwens, uit de praktijk blijkt dat de dwangfunctie tot de essentie van het strafbeding behoort. De Page erkent overigens dat het strafbeding als pressiemiddel kan fungeren²⁶. De definitie van het strafbeding in art. 1226 B.W. als onjuist bestempelen is in het licht van de wetsgeschiedenis verkeerd. Integendeel, art. 1226 B.W. is duidelijk opgesteld en neigt in de richting van de dwangfunctie van het strafbeding. Art. 1229 B.W., daarentegen, is niet juist opgesteld aangezien het bepaalt: «Het strafbeding vergoedt de schade die de schuldeiser lijdt...» Dit impliceert immers het bestaan van schade opdat het strafbeding uitwerking kan hebben. Maar, de bedongen schadevergoeding is zelfs verschuldigd wanneer de schuldeiser helemaal geen schade heeft geleden. Het eenvoudig bewijs van wanprestatie is voldoende om het strafbeding op te eisen²⁷.

C. Besluit

9. De dwangfunctie van het strafbeding moet op historische gronden aanvaard worden. Terecht heeft Van Ryn gewezen op de heldere en ruime definitie van het strafbeding in art. 1226 B.W. De voorbereidende stukken laten echter geen twijfel mogelijk: ook buitensporige strafbedingen konden door de rechter niet herzien worden. De wil der partijen moet geëerbiedigd worden. De opstellers van de Code Napoléon hebben ter zake de leer van Pothier dus niet gevolgd.

Het Hof van Cassatie houdt er nu een geheel andere interpretatie op na door het strafbeding als een forfaitaire raming van de potentiële schade te beschouwen. Immers, volgens Pothier kon de rechter het bedrag van het strafbeding verminderen, indien de werkelijke schade lager was dan de bedongen schadevergoeding. Voor de opstellers van de Code Napoléon kon de rechter nooit het bedrag van het strafbeding wijzigen. De opvatting van het Hof van Cassatie is hier manifest mee in strijd. Het is trouwens merkwaardig dat advocaat-generaal Krings in zijn conclusie nergens verwijst naar de voorbereidende stukken van de Code Napoléon. Verder geeft het Hof van Cassatie de voorkeur aan een eerder onnauwkeurige definitie van het strafbeding in art. 1229 B.W. terwijl de duidelijke definitie in art. 1226 B.W. opzij wordt geschoven. Deze rechtspraak lijkt de dwangfunctie van het strafbeding dus resoluut te verbieden. Dit is echter slechts ten dele juist. De opvatting van het Hof van Cassatie leidt immers, zij het in beperkte mate, toch tot een erkenning van de dwangfunctie van het strafbeding²⁸. Inderdaad, wanneer de voorzienbare schade op

²⁵ In dezelfde zin: DE RYCKE, R., «De actualiteit van het strafbeding», *T.P.R.*, 1966, 173.

²⁶ DE PAGE, H., o.c., nr. 117, p. 151.

²⁷ Zie o.m. PLANIOL, M., RIPERT, G., ESMEIN, P., RADOUANT, J. en GABOLDE, G., *Traité pratique de droit civil français*, VII, Parijs, Librairie générale de droit et de jurisprudence, 1954, nr. 868, p. 200.

²⁸ MOREAU-MARGRÈVE, I., «L'astreinte», *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1982, 51.

het moment van de contractsluiting het bedrag van het beding kan bereiken, moet het strafbeding normaal worden toegepast, zelfs wanneer de werkelijke schade van de schuldeiser bijna nihil is.

10. Ten slotte nog dit. Het voorgaande is niet bedoeld als kritiek op de rechtspraak van het Hof van Cassatie. De exegetische school is verlaten. Daarvoor is de redactie van de Code Napoléon te lang geleden gebeurd en is onze maatschappij te sterk veranderd. Teleologische of vrije interpretatie zijn niet a priori af te wijzen. De rechter heeft immers de essentiële taak de wet te interpreteren in samenhang met

de huidige maatschappelijke behoeften en opvattingen²⁹.

Doel van deze kanttekening was enkel een punt op te helderen dat in de discussie omtrent het boetebeding blijkbaar een niet onbelangrijke rol vervult.

Thierry VANSWEEVELT

²⁹ Zie VAN HOECKE, M., *De interpretatievrijheid van de rechter*, in Bibliotheek van Gerechtelijk Recht, STORME, M., (ed.), VI, Antwerpen, Kluwer, 1979, nr. 257, p. 267-268.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER — 16 NOVEMBER 1984

Voorzitter: de h. Janssens

Raadsheer-rapporteur: de h. Caenepeel

Advocaat-generaal: de h. Declercq

Advocaten: mrs. Van Ryn en Simont

Wisselbrief — Tekstverandering — Gevolgen.

Art. 69 van de Wisselwet regelt uitsluitend de rechtsgevolgen van ongeoorloofde tekstveranderingen, d.w.z. van veranderingen die in de tekst van de wisselbrief zijn aangebracht zonder toestemming van de wisselschuldenaars die reeds uit de wisselbrief verbonden zijn.

Daar, krachtens art. 69, de acceptant die zijn handtekening geplaatst heeft op de wisselbrief vóór de tekstverandering, verbonden blijft tegenover de nemer die volgens de oorspronkelijke tekst is aangewezen, kan de rechter niet wetig beslissen dat de ongeoorloofde vervanging van de aanwijzing van de nemer op een wisselbrief deze het karakter van een wisselbrief ontnemt.

N.V. G. t/ P.V.B.A. B.

Gelet op het bestreden arrest, op 29 oktober 1982 door het Hof van Beroep te Gent gewezen;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 69 van de gecoördineerde wetten op de wisselbrieven en orderbriefjes (boek I, titel VIII, van het Wetboek van Koophandel) en 97 van de Grondwet.

doordat het hof van beroep beslist: «Verweerster kan slechts worden aangesproken door degenen die daartoe wisselrechtelijk aangeduid worden in de oorspronkelijke en door de acceptante ondertekende tekst of daartoe het recht hadden verkregen door endossering (toepassing van het artikel 69 Wisselwet). Dat (eiseres) daaraan niet voldoet werd omstandig aangetoond door de eerste rechter wiens overwegingen daaromtrent door het hof onderschreven kunnen worden», en doordat de eerste rechter had beslist dat «de omstandigheid dat enkel de handtekening van de trekker naast de tekstverandering voorkomt een gewichtig vermoeden (schept) dat de verandering in de vermelding

van de nemer niet op de oorspronkelijke wissel voorkwam. Het gaat dus wel degelijk om een ongeoorloofde tekstverandering», en doordat het arrest eraan toevoegt: «(Eiseres) werpt op dat de acceptante door haar ondertekening toegestemd heeft in het in circulatie brengen van de wissel. (Eiseres) werpt op dat het wijzigen van die termen een algemeen toegepast procédé is, enz. maar dat alles tast de bovenstaande principiestelling niet aan en brengt niet mee dat de (eiseres) op een regelmatige manier beneficiaris zou geworden zijn van de door (verweerster) ondertekende wisselverbintenis en dat de wijziging zonder instemming aangebracht 'geoorloofd' geworden zou zijn. Het is juist dat artikel 69 niet van toepassing is wanneer het gaat om een wijziging waaraan geen wisselrechtelijk rechtsgevolg verbonden is. Dit is echter niet zo bij een wijziging 'van degene aan wie of aan wiens order de betaling moet worden gedaan'; een eenzijdige wijziging van de nemer is gelijk te stellen met een afwezigheid van nemer waardoor de wissel een toonderpapier wordt, wat niet strookt met het wezen van de wissel, bijvoorbeeld wegens de tegen hem tegenstelbare verweermiddelen»,

terwijl, eerste onderdeel, aan de substitutie van de ene bank-nemer door de andere bank-nemer geen wisselrechtelijk gevolg verbonden is, noch kan zijn, waardoor het arrest niet kon beslissen dat de tekstverandering ongeoorloofd was, zonder een illegale interpretatie van het begrip ongeoorloofde tekstverandering te geven (schending van artikel 69 van de Wisselwet);

tweede onderdeel, het arrest in ieder geval onvoldoende antwoord geeft op het verweer door eiseres in haar gemotiveerde akte van hoger beroep naar voren gebracht en bevestigd in haar conclusie waarin zij deed gelden dat deze tekstwijziging geen enkel wisselrechtelijk gevolg meebracht voor de betrokkene-acceptant, daar ze geen enkele weerslag had op de omvang of de modaliteiten van de verbintenis van betrokkene-acceptant (schending van artikel 97 van de Grondwet):

Overwegende dat uit de niet betwiste vaststellingen van het arrest blijkt dat verweerster een wisselbrief had geaccepteerd die F. op haar had getrokken aan de order van de N.V. K., en dat later, met goedkeuring van F. maar zonder instemming van verweerster, de vermelding van de N.V. K. werd doorgehaald en vervangen door een aanwijzing van

eiseres als nemer;

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat eiseres de in het onderdeel aangehaalde redenen aanvoerde tot staving van haar stelling «dat artikel 69 van de Wisselwet, dat enkel de rechtsgevolgen van ongeoorloofde tekstveranderingen regelt, hier niet van toepassing is»;

Overwegende dat het arrest in de in het middel weergegeven consideransen, waarin het inzonderheid de geoorlooftheid van een tekstverandering behandelt, de redenen geeft waarom het artikel 69 van de Wisselwet wel toepasselijk acht; dat het arrest aldus voldoet aan het vormvereiste van artikel 97 van de Grondwet;

Dat het onderdeel feitelijke grondslag mist;

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat artikel 69 van de Wisselwet uitsluitend de rechtsgevolgen regelt van ongeoorloofde tekstveranderingen, dat wil zeggen van veranderingen die in de tekst van de wisselbrief zijn aangebracht zonder de toestemming van de wisselschuldenaars die reeds uit de wisselbrief verbonden zijn; dat artikel 69 niet de strekking heeft een tekstverandering die zonder toestemming van reeds verbonden schuldenaars is aangebracht, in sommige gevallen wel geoorloofd te maken ten aanzien van die schuldenaars; dat, wanneer in sommige gevallen een zonder toestemming van reeds verbonden wisselschuldenaars aangebrachte tekstverandering geen invloed heeft op de omvang of de modaliteiten van hun verbintenis, zulks niet volgt uit artikel 69, maar uit andere bepalingen die maken dat de tekstverandering, al is ze zonder instemming van de reeds verbonden wisselschuldenaars verricht, hun wisselverbintenis ongewijzigd laat;

Overwegende dat het arrest, zowel in zijn eigen overwegingen als in die welke het van het beroepen vonnis overneemt, vaststelt dat de litigieuze tekstverandering verricht is zonder toestemming van verweerster; dat het arrest, dat aldus het geoorloofd zijn van een tekstverandering beoordeelt zoals dit bedoeld is in artikel 69, deze wetsbepaling niet schendt;

Dat het onderdeel niet kan worden aangenomen;

Over het eerste en het derde middel samen, het eerste afgeleid uit de schending van artikel 97 van de Grondwet, doordat het arrest het hoger beroep toelaatbaar doch ongegrond verklaart en het beroepen vonnis bevestigt,

terwijl geen antwoord wordt gegeven op het verwerfmiddel door eiseres in haar akte van hoger beroep aangevoerd, te weten dat zij als wisselpartij optrad en het bewijs leverde van haar materiële legitimatie; deze afwezigheid van antwoord op dat verwerfmiddel niet strookt met de motiveringsverplichting (schending van artikel 97 van de Grondwet);

het derde afgeleid uit de schending van de artikelen 1, 6°, 2 en 69 van de gecoördineerde wetten op de wisselbrieven en orderbriefjes (boek I, titel VIII van het Wetboek van Koophandel),

doordat het arrest vaststelt: «Het is juist dat artikel 69 niet toepasselijk is wanneer het gaat om een wijziging waaraan geen wisselrechtelijk rechtsgevolg verbonden is, en dat is ook vanzelfsprekend omdat er in dat geval «wisselrechtelijk» geen verschil is tussen de originele en de veranderde tekst. Dat is echter niet zo bij een wijziging van «degene aan wie of aan wiens order de betaling moet worden ge-

daan» (artikel 1, 6°, van de Wisselwet), een voor de geldigheid van de wisselbrief essentiële aanduiding; een eenzijdige wijziging van de nemer is wisselrechtelijk gelijk te stellen met een afwezigheid van nemer waardoor de wissel een toonderpapier wordt, wat niet strookt met het wezen van de wissel, bijvoorbeeld wegens de tegen hem tegenstelbare verweermiddelen»;

terwijl artikel 69 van de Wisselwet bepaalt dat, in geval van verandering van de tekst van een wisselbrief na de plaatsing van de handtekening, de wisselpartijen verbonden zijn volgens de oorspronkelijke tekst, waardoor het arrest niet kon besluiten tot de afwezigheid van nemer, doch hoogstens tot het feit dat de acceptant enkel ten opzichte van de eerste nemer gehouden was (schending van artikel 69 van de Wisselwet); het arrest niet kon oordelen dat een voor de geldigheid van de wisselbrief essentiële aanduiding ontbrak, namelijk de aanduiding van de nemer (artikel 1, 6°, van de Wisselwet) waardoor de wissel een toonderpapier werd (schending van de artikelen 69, 1, 6°, en 2 van de Wisselwet);

Overwegende dat het arrest, om uit te maken of verweerster wisselrechtelijk formeel verbonden was tegenover eiseres, beslist dat verweerster «slechts aangesproken kan worden door degenen die daartoe wisselrechtelijk aangeduid waren in de oorspronkelijke en door de acceptante ondertekende tekst of daartoe het recht verkregen door endossering (toepassing van artikel 69 van de Wisselwet); dat (eiseres) daaraan niet voldoet»;

Overwegende dat het arrest in de door het derde middel aangehaalde consideransen oordeelt dat een aanwijzing van een nemer die niet overeenstemt met de aanwijzing die gegeven was toen de betrokkene de wisselbrief accepteerde, ten aanzien van eiseres, die achteraf als nemer werd aangegeven zonder dat verweerster daarmee instemde, het geschrift niet tot een geldige wisselbrief kon maken, daar er geen met de wil van de partijen overeenstemmende aanwijzing van nemer bestond;

Overwegende dat die beslissing evenwel, zelfs indien ze onjuist zou zijn, evenals de toepassing van artikel 69 van de Wisselwet tot gevolg heeft dat verweerster niet als wisselschuldenaar van eiseres kan worden aangemerkt; dat het derde middel derhalve, in zoverre het die beslissing bestrijdt, niet tot cassatie kan leiden;

Overwegende echter dat het arrest ook beslist: «Een eenzijdige wijziging van de nemer is wisselrechtelijk gelijk te stellen met een afwezigheid van nemer waardoor de wissel een toonderpapier wordt, wat niet strookt met het wezen van de wissel»;

Overwegende dat het arrest daardoor beslist dat het litigieuze geschrift geen wisselbrief is; dat het arrest wegens die beslissing niet meer behoefde te antwoorden op de conclusie waarbij eiseres aanvoerde dat zij als werkelijke wisselpartij optrad en als materieel gelegitimeerde houder gerechtigd was de wisselrechten uit te oefenen;

Overwegende evenwel dat uit de vaststellingen van het arrest blijkt dat verweerster door haar acceptatie had ingestemd met de aanwijzing van de N.V. K. als nemer; dat, krachtens de tweede zin van artikel 69 van de Wisselwet, de acceptant die zijn handtekening geplaatst heeft op de wisselbrief vóór de tekstverandering, verbonden blijft tegenover de nemer die volgens de oorspronkelijke tekst is aan-

gewezen; dat het arrest derhalve, door te beslissen dat de ongeoorloofde vervanging van de aanwijzing van de nemer op een wisselbrief deze het karakter van een wisselbrief ontnemt, de in het derde middel aangewezen wetsbepalingen schendt; dat het middel dienaangaande voor eiseres belang oplevert, nu het arrest niet beslist dat eiseres, indien het geschrift een wisselbrief is, niet als materieel gelegitimeerde houder gerechtigd was de wisselrechten uit te oefenen;

Dat het derde middel in zoverre gegrond is;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden arrest in zoverre het beslist dat de ongeoorloofde vervanging van de aanwijzing van de nemer op de wisselbrief deze het karakter van een wisselbrief ontnemt, en het uitspraak doet over de kosten;

(...)

HOF VAN BEROEP TE GENT

11e KAMER — 23 OKTOBER 1984

Voorzitter: de h. De Smet

Raadsheren: de hh. Meyer en Beirens

Advocaat-generaal: de h. Declercq

Advocaten: mrs. De Clercq loco Fazzi en De Brouwer

Voorrecht — Kosten tot behoud van de zaak gemaakt — Begrip.

Wanneer de gefailleerde zelf met de reserve-onderdelen die hij bij de fabrikant kocht voor de auto's van zijn wagenpark, de nodige herstellingen aan zijn voertuigen uitvoerde, gaat het niet om kosten tot behoud van de zaak gemaakt in de zin van art. 20, 4°, Hypotheekwet, maar om eenvoudige verkopen of leveringen.

N.V. Mvt/ Faillissement B.

Advies van het openbaar ministerie

Appellante heeft tijdig en in regelmatige vorm hoger beroep ingesteld tegen het op 10 mei 1983 gewezen vonnis van de Rechtbank van Koophandel te Oudenaarde waarbij haar schuldvordering werd opgenomen voor het (niet betwist) bedrag van 786.243 fr. in het gewoon passief van het faillissement.

Deze schuldvordering heeft betrekking op een reeks facturen betreffende de levering van M. reserve-onderdelen aan de gefailleerde. Deze onderdelen werden door de monteurs van de gefailleerde gebruikt om M.-voertuigen te herstellen. Andere onderdelen vormden een voorraad waaruit kon worden geput wanneer tot de uitvoering van dringende herstellingen moest worden overgegaan.

Appellante stelt dat de levering van die reserve-onderdelen de instandhouding van het M.-wagenpark mogelijk heeft gemaakt tot aan het faillissement en meent zich te kunnen beroepen op art. 20, 4°, H.W., nl. het voorrecht voor kosten gemaakt tot het behoud van de zaak, waarbij de schuldvordering in het *bevoorrecht* passief van het faillissement zou worden opgenomen.

Ik meen dat de eerste rechter het geschil op een juiste wijze heeft beoordeeld door te stellen dat de schuldvordering *niet* bevoorrecht is.

In het arrest van 9 maart 1972 (J.T., 1972, 406, met noot), heeft het Hof van Cassatie duidelijk gesteld wat moet worden verstaan onder kosten gemaakt tot behoud van de zaak. Het zijn alle kosten (noodzakelijke uitgaven) die belet hebben dat de zaak verloren zou zijn gegaan.

De zeer ruime interpretatie die in voormeld cassatiearrest werd gegeven aan art. 20, 4°, H.W. is m.i. niet van toepassing in het onderhavig geschil. Het is immers geenszins bewezen dat het wagenpark van de gefailleerde, waarvan de voertuigen trouwens niet nader door appellante worden geïdentificeerd, slechts in stand werd gehouden en rijvaardig gehouden dank zij de leveringen van de onderdelen die thans het voorwerp uitmaken van de facturen waarop de schuldvordering is gebaseerd. Bovendien werden de herstellingen niet door appellante zelf uitgevoerd.

Ik verwijs naar het arrest van 3 oktober 1967 van het Hof van Beroep te Brussel (Pas., 1968, II, 60) waarbij een schuldvordering die betrekking had op de levering van een hoeveelheid banden, in het gewoon passief van het faillissement werd opgenomen, niettegenstaande deze zeker hadden gediend om het wagenpark rijvaardig te houden.

Derhalve stem ik in met de beschouwingen van de eerste rechter en adviseer tot de bevestiging van het vonnis waartegen hoger beroep.

Arrest

De appellante heeft tijdig en op regelmatige wijze hoger beroep ingesteld tegen het vonnis op 10 mei 1983 gevelde door de Rechtbank van Koophandel te Oudenaarde, dat haar schuldvordering van 786.243 fr. opnam in het gewoon passief van het faillissement en haar aanspraken op het voorrecht karakter van gezegde schuldvordering op grond van artikel 20, 4°, van de Hypotheekwet als ongegrond verwierp.

De appellante maakt aanspraak op het voorrecht wegens kosten gedaan tot behoud van de zaak voor de waarde van de door haar geleverde reserve-onderdelen daar uit een door haar gedetailleerde lijst moet blijken voor welk type-voertuig elk onderdeel bestemd was, terwijl het ondenkbaar is dat aan de bedoelde wisselstukken een andere bestemming werd gegeven dan de herstelling van defecten aan de betrokken voertuigen. Zij betwist ook dat de voertuigen van de gefailleerde als onroerend door bestemming moeten worden beschouwd, hetgeen door de eerste rechter werd aangenomen.

Kosten tot behoud van de zaak in de zin van artikel 20, 4°, van de Hypotheekwet zijn alle uitgaven voor leveringen en werken zonder welke de zaak geheel of gedeeltelijk zou zijn tenietgegaan of ten minste niet meer geschikt zou zijn voor het gebruik waarvoor zij bestemd is.

In de zin van deze omschrijving moet, wanneer het voorrecht wordt opgeëist, worden nagegaan of de leveringen en werken noodzakelijk waren om de voertuigen rijklaar te houden en of zonder de uitvoering van deze leveringen en werken het rollend materieel niet meer geschikt zou zijn voor het gebruik waartoe het bestemd was (Cass., 12 mei 1978, R.W., 1978-79, 1039).

Terzake heeft de appellante evenwel geen werken uitge-

voerd.

Zij betwist niet dat de gefailleerde reserve-onderdelen bestelde en zelf, met eigen personeel en in eigen werkplaatsen, de herstellingen uitvoerde.

Bijgevolg betreft het ten deze geen kosten tot behoud van de zaak gemaakt, maar eenvoudige verkopen of leveringen.

Het voorrecht van de onbetaalde verkoper wordt uitdrukkelijk geregeld door artikel 20, 5°, van de Hypotheekwet.

De appellante betwist niet dat de voorwaarden voor de toepassing van dit voorrecht ter zake niet vervuld zijn. De discussie omtrent het al dan niet bepaalbaar zijn van de zaak waarvoor de reserve-onderdelen werden gebruikt (het betreft onderdelen voor M.-voertuigen) en omtrent het al dan niet terugvinden van de zaak (de curator beweert nergens dat in de betrokken periode M.-voertuigen werden verkocht) is nuttig noch dienend voor de beoordeling van de betwisting. Hetzelfde geldt betreffende het al dan niet onroerend karakter van de zaak.

De appellante heeft geen kosten gemaakt maar is een onbetaalde verkoper. Haar hoger beroep is ongegrond.

(...)

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

6e KAMER — 7 NOVEMBER 1984

Voorzitter : de h. Thiry

Raadsheren : mevr. Lamberty-Schandevyl en de h. Van Orshoven

Advocaten : mrs. Van Parys loco Glansdorff, Van Leynseele loco Faurès en Brewaëys loco Geinger

Overeenkomst — Leasing — Sale lease back.

De litigieuze operatie van «sale lease back» kan niet worden ontleed als een koop-verkoopovereenkomst, gevolgd door een overeenkomst van leasing, maar als een overeenkomst die een geheel is en die bij gebreke van enige wettelijke regeling dienaangaande een onbenoemd contract is.

Interleasing B. en Interleasing C. t/ N.V. A. en faillissement S.

Overwegende dat in de bestreden beslissing de door eerste geïntimeerde ingeleide oorspronkelijke hoofdvordering gegrond werd verklaard, die ertoe strekt te doen zeggen voor recht dat N.V. S., waarvoor thans tweede geïntimeerde optreedt, eigenares is van een vorkheftruck, en dat eerste geïntimeerde als onbetaalde verkoper aanspraak kan maken op de netto-opbrengst van dit goed;

Overwegende dat tweede appellante deze beslissing aanvecht, aanvoerend dat integendeel zijzelf eigenaar is van het betwiste goed, om het te hebben aangekocht en onmiddellijk daarna terug te hebben verhuurd aan de verkoper ingevolge een zogeheten overeenkomst van «Lease back»;

Dat tweede appellante haar oorspronkelijke tegenvordering handhaaft, die de toekenning beoogt van de verkoopprijs van de vorkheftruck, en de afwijzing vordert van de aanspraken van eerste geïntimeerde;

Overwegende dat de eerste rechter naar behoren de feiten en akten heeft uiteengezet, waarop het geschil berust, met dien verstande dat de beweerde verkoop door de N.V. S. aan de N.V. Interleasing C. plaatshad op 31 maart 1977 en niet op 31 februari 1977; dat hij verder terecht heeft geoordeeld dat de door tweede appellante ingeroepen overeenkomst niet kan worden tegengeworpen aan derden, waaronder de gezamenlijke schuldeisers, zodat gezegde vorkheftruck deel uitmaakte van het vermogen van de gefailleerde vennootschap op de dag van het faillissement;

Overwegende inderdaad dat tweede appellante tevergeefs aanvoert dat zij zich tegenover derden kan beroepen op de eigendomsoverdracht voortvloeiend uit de met de gefailleerde maatschappij gesloten overeenkomsten, die, volgens deze partij, eerste geïntimeerde, gesubrogeerd in de rechten van de oorspronkelijke onbetaalde verkoper, niet konden benadelen, aangezien zij de verkoop niet had kunnen verhinderen, verder dat hiervan het gevolg, tegenwerpelijk aan derden bij ontstentenis van enige wettelijk vereiste van bekendmaking van deze overeenkomsten, is geweest dat het voorrecht van de onbetaalde verkoper is verdwenen;

Dat immers, zoals tweede geïntimeerde terecht betoogt, de litigieuze operatie van «sale lease back» niet kan worden ontleed als een koop-verkoopovereenkomst tussen de Interleasing C. en de gefailleerde vennootschap, gevolgd door een overeenkomst van leasing, maar als een overeenkomst die een geheel is en die bij gebreke van enige wettelijke regeling dienaangaande een onbenoemd contract is;

Overwegende dat trouwens enerzijds geen wilsovereenstemming wordt aangetoond tussen de betrokken partijen over de essentiële elementen van een verkoopovereenkomst; dat hun contractuele verhouding er meer in het bijzonder op neerkomt dat er op geen enkel ogenblik tijdens de duur van de overeenkomst tot de levering zou worden overgegaan van het zogezegd verkochte goed, en dat de beweerde koper er eventueel slechts bezit zou van nemen, luidens artikel 5 van het huurcontract, in geval van nietbetaling van de huurprijs, waarbij hij tevens o.m. het geheel van de nog te vervallen huurgelden zou krijgen, van welk beding de geldigheid niet in het kader van het huidige geding hoeft te worden onderzocht;

Dat anderzijds de zogezegde huurovereenkomst, die onafhankelijk zou zijn van de verkoop, werd gesloten op 25 maart 1977, dus op een ogenblik dat de beweerde huurder nog steeds eigenaar was van de litigieuze vorkheftruck en het bezit ervan had in deze hoedanigheid, terwijl de beweerde verhuurder, de N.V. Interleasing C., er geen eigenaar van was;

Dat immers uit de overgelegde stukken voortvloeit dat tweede appellante slechts op 31 maart 1977 de truck, prijs 767.000 fr. zou bestellen, luidens de bestelbon nr. 772/84, bestelling bevestigd door de N.V. S. op 27 april 1977, de aankoopprijs, steeds volgens deze stukken, betaald zijnde door eerste appellante door middel van een cheque, op 2 mei 1977 getrokken op de Bank Brussel Lambert ten gunste van de N.V. S. voor een bedrag van 3.508.518 fr., bedrag dat, evenmin als de rol van eerste appellante, nader wordt toegelicht;

Overwegende dat in deze omstandigheden niet is bewezen dat gezegde truck, teruggevonden tussen de activa van de gefailleerde vennootschap, zou hebben deel uitgemaakt van het vermogen van tweede appellante, ingevolge een over-

eenkomst die ten aanzien van de onbetaalde verkoper van dit goed het teloorgaan van zijn voorrecht tot gevolg zou hebben gehad;

Overwegende dat niet wordt betwist dat tweede geïntimeerde is gesubrogeerd in de rechten van de onbetaalde verkoper, en op 11 januari 1977 de verkoopfactuur heeft neergelegd op de griffie van de Rechtbank van Koophandel te Brugge, afdeling Oostende;

Overwegende ten slotte dat eerste appellante, die door de eerste rechter buiten de zaak werd gesteld, het vonnis a quo aanvecht voor zover zij mee werd veroordeeld tot de betaling van de kosten; dat zij opwerpt per vergissing te zijn gedaagd, en ook per vergissing te zijn veroordeeld tot kosten, die duidelijk ten laste van eerste geïntimeerde waren;

Overwegende dat, hoewel eerste appellante voor rekening van tweede appellante betaalde, de vordering echter ongegrond is wat haar betreft, zodat alle kosten ten laste van tweede appellante dienen te worden gelaten, die verliezende partij is;

(...)

NOOT—Aan de hand van het beroepen vonnis (Kh. Brussel, 1 december 1981) kunnen de feiten als volgt worden weergegeven: de aankoop van een vorkheftruck door S. bij H. (voor 650.000 fr.) werd op 10 december 1976 gefinancierd door de financieringsmaatschappij A., die, gesubrogeerd in de rechten van de verkoper, op 11 januari 1977, de factuur ter griffie van de rechtbank van koophandel neerlegde; op 25 maart 1977 verhuurde Interleasing C. de machine aan S.; enkele dagen later, op 31 maart 1977 verkocht S. de machine voor 650.000 fr. aan Interleasing C.; S. stelde hiervoor op 17 april 1977 een factuur op ter attentie van Interleasing C.; Interleasing B. betaalde de prijs voor rekening van Interleasing C.

S. werd failliet verklaard op 6 december 1977. Het eigendomsrecht van de bij S. teruggevonden machine werd betwist. Enerzijds deed de financieringsmaatschappij het voorrecht van art. 20, 5°, Hypotheekwet gelden, anderzijds beweerde Interleasing C. dat zij de machine gekocht had van S. en ze vervolgens aan S. in leasing had gegeven. Daarover besliste de rechtbank (voorzitter: mevr. De Tandt):

Overwegende dat de vraag dient te worden gesteld of deze verkoping aan derden kan worden tegengeworpen;

Overwegende dat immers volgens auteurs de litigieuze verrichting, die zich ontleedt in een *sale lease-back*, aan derden niet kan worden tegengeworpen;

Dat deze auteurs van oordeel zijn: «Het juridisch resultaat dat partijen willen bereiken, kan volgens mij niet anders uitgelegd worden dan als een inpandgeving zonder buitenbezitstelling, die spijtig genoeg in het Belgisch recht niet bestaat. In een rechtstelsel waar juist nog veel belang gehecht wordt aan het schijnbaar patrimonium, is een dergelijke verrichting ongetwijfeld aan derden niet tegenstelbaar» (I. Verougstraete, «Privaatrechtelijke aspecten van finance leasing in België», *T.P.R.*, 1973, 753);

Dat, gelet op voorgaande beschouwingen, de litigieuze verkoping niet kan worden tegengeworpen aan derden, waaronder de gezamenlijke schuldeisers, en derhalve dient te worden aangenomen dat de vorkheftruck deel uitmaakte van het patrimonium van de gefailleerde vennootschap op de dag van het faillissement.

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

8e KAMER — 19 DECEMBER 1984

Voorzitter: de h. Vanderhoeht

Raadsheren: de hh. Guffens en Vandeplas (rapporteur)

Advocaat-generaal: de h. Van Camp

Advocaten: mrs. Peeters loco Van der Straten en Lenaerts

Douane en accijnzen — Verbeurdverklaring — Uitstel.

Luidens art. 8, § 4, van de wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, is de veroordeling met uitstel niet van toepassing op de geldstraffen die worden opgelegd om de inning van fiscale rechten te verzekeren. Deze bepaling geldt niet alleen voor de geldboeten en de vervangende gevangenisstraffen die de inning van voormelde geldstraffen verzekeren, maar insgelijks voor de verbeurdverklaringen van de zonder aangifte ingevoerde koopwaar en van de vervoermiddelen die gediend hebben om deze koopwaar in te voeren, evenals voor de betaling van hun waarde zo ze niet kunnen worden vertoond opgelegd in toepassing van de artt. 3, 23, 51, 70 en 73 B.T.W.-Wetboek die van dezelfde aard zijn als de fiscale geldstraffen.

Minister van Financiën t/ H.

Telastlegging: zoals het op 16 juli 1981 te Meer, auto-baan E 10, is vastgesteld en verder uit het onderzoek is gebleken, aan de eerste wacht of op welk ander kantoor ook alwaar zulks hoorde, de vereiste aangifte te hebben ontgaan betreffende de invoer in België aan de Nederlands-Belgische grens van 1 monitor kleuren T.V. en 1 recorder voor een waarde van 103.285 f. De goederen werden niet aangehaald; de sluik invoer geschiedde met een personen-auto Opel Manta, waarde: 90.000 fr.

Gelet op het hoger beroep ingesteld op 13 mei 1983 door beklaagde tegen het vonnis op tegenspraak gewezen door een rechter op 2 mei 1983 door de 6e kamer van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Turnhout, die rechtdoende in correctionele zaken, de telastlegging bewezen verklaart:

beklaagde veroordeelt: A. beveelt de verbeurdverklaring van de monitor kleuren T.V. en de recorder, of de betaling van 103.285 fr., zijnde de tegenwaarde ervan; B. beveelt de verbeurdverklaring van het vervoermiddel Opel-Manta, of de betaling van 90.000 fr. zijnde de tegenwaarde ervan;

Overwegende dat de feiten van de telastleggingen door het onderzoek voor het hof bewezen zijn gebleven en dat de bestraffing dient te worden bevestigd;

Overwegende dat de beklaagde ter terechtzitting, bij monde van zijn raadsman, gevraagd heeft dat de als straffen uitgesproken verbeurdverklaringen met uitstel zouden worden opgelegd, maar dat luidens art. 8, § 4, van de wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, de veroordeling met uitstel niet van toepassing is op de geldstraffen die worden opgelegd om de inning van fiscale rechten te verzekeren;

Overwegende dat deze bepaling niet alleen geldt voor de geldboeten en de vervangende gevangenisstraffen die de inning van voormelde geldstraffen verzekeren, maar insgelijks voor de verbeurdverklaringen van de zonder aangifte

ingevoerde koopwaar en van de vervoermiddelen die geëind hebben om deze koopwaar in te voeren, evenals voor de betaling van hun waarde zo ze niet kunnen worden vertoond, verbeurdverklaringen die worden opgelegd in toepassing van de artt. 3, 23, 51, 70 en 73 van het Wetboek inzake Belastingen over de Toegevoegde Waarde en die van dezelfde aard zijn als de fiscale geldstraffen;

(...)

NOOT—Zie Cass., 2 mei 1966, *R.W.*, 1966-67, 1425.

ARBEIDSHOF TE ANTWERPEN

4e KAMER — 14 SEPTEMBER 1983

Voorzitter: de h. Naudts

Raadsheren in sociale zaken: de hh. Asselberghs en Duyck

Advocaat-generaal: de h. Smits

Advocaten: mrs. Goemans loco Lambrechts en Raeymaekers

Gezinsbijslag werknemers — Wezenbijslag — Begrip «overlijden» — Afwezigverklaring — Interpretatie — Tergend en roekeloos geding.

Een overlijden mag ook in het kader van het sociaal recht slechts bewezen worden door een akte van de burgerlijke stand. Bij gebreke aan uitdrukkelijke wettekst kan «afwezigheid» niet met «overlijden» gelijkgesteld worden.

Een vordering die strikt juridisch ongegrond is, maar naar billijkheid gegrond is, kan niet als tergend en roekeloos worden bestempeld.

D'H. t/ V.Z.W. Algemene Compensatiekas voor Werknemers

Bij beslissing getroffen door partij V.Z.W. Compensatiekas voor Werknemers op 15 mei 1979 werd de toekenning van de wezenbijslag ingetrokken met ingang op 1 juni 1976 met de motieven dat het overlijden van de echtgenoot van appellante niet volgens het vereiste van de wetgeving vaststond. Appellante ging in beroep tegen deze beslissing en steunde daarvoor op art. 56bis van de gecoördineerde wetten op de kinderbijslag, dat wezenbijslag toekent wanneer er aanspraak was op kinderbijslag op het ogenblik van het overlijden.

Uit een door geïntimeerde uitgevoerd administratief onderzoek blijkt: 1) op 4 januari 1974 verdween de echtgenoot van appellante; ze bleef achter met twee minderjarige kinderen; 2) de wezenbijslag werd uitbetaald tot 31 mei 1976 op grond van een tewerkstelling als werkneemster van één der dochters en appellante; 3) bij vonnis gewezen door een burgerlijke kamer van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Antwerpen op 15 maart 1979 werd de echtgenoot afwezig verklaard vanaf 4 januari 1974; 4) appellante vorderde bij verzoekschrift van 11 mei 1979 de verdere uitbetaling van de wezenbijslag.

De vordering werd afgewezen als ongegrond met de motieven: dat art. 56bis, §§ 1 en 4, het recht op wezenbijslag toekennen bij overlijden, maar het vonnis van 15 maart 1979 heeft de echtgenoot wel «afwezig», maar niet «overle-

den» verklaard.

Beoordeling

Overwegende dat het bewijs van de staat van een persoon, overeenkomstig de beginselen van het gemeen burgerlijk recht, slechts mag worden bewezen door een akte van de burgerlijke stand (*De Page*, I, p. 446);

Overwegende dat, naar algemene zienswijze, zowel van rechtsleer als van rechtspraak, althans in de regel de beginselen van het burgerlijk recht gelding hebben in het sociaal recht;

Overwegende dat derhalve door het voormelde vonnis van de burgerlijke rechtbank van 15 maart 1979 wel de afwezigheid bewezen is, niet het overlijden;

Overwegende dat, voor de toekenning van de wezenbijslag, de wetgeving op de kinderbijslagen het «overlijden» vooropstelt;

Overwegende dat zeer zeker in andere takken van de sociale zekerheid, o.m. in de pensioenwetgeving (nl. art. 16 van het K.B. nr. 50 van 21 oktober 1967 inzake werknemerspensioenen) de «afwezigheid» en niet het «overlijden» vooropgesteld is, wat meer beantwoordt aan de geest van deze sociale regeling;

Overwegende evenwel dat de wetgever inzake wezenbijslag zover niet heeft gelegifereerd — het overlijden blijft als voorwaarde gesteld — en het begrip «overlijden» is dat van het burgerlijk recht.

Wat de gevorderde vergoeding wegens tergend en roekeloze procedure betreft:

Overwegende dat deze eis zeker niet als tergend en roekeloos kan worden bestempeld: immers, hoewel strikt juridisch de vordering ongegrond is, is ze bij beoordeling «ex aequo et bono» gegrond; kinderen waarvan de vader volgens het bewijsmiddel van art. 1343 B.W. overleden is maar niet overeenkomstig de bewijsvereisten van de voorschriften betreffende de burgerlijke stand, zouden naar billijkheidsoverwegingen gelijk dienen te worden gesteld met kinderen van een juridisch overleden vader, derhalve kan een vordering die naar billijkheid gegrond is, niet als tergend en roekeloos worden bestempeld;

(...)

NOOT—*Het belang van het burgerlijk recht bij de interpretatie van sociale wetgeving*

Dit arrest is een mooi voorbeeld van Begrijfsjurisprudentz. Enerzijds meent het arbeidshof dat de vordering naar billijkheid zeker zou moeten worden ingewilligd, maar anderzijds meent het hof op basis van een vermeende juridische logica de eis toch te moeten afwijzen.

Het siert de betrokken magistraten uiteraard dat zij hun persoonlijke gevoelens onderdrukken ten voordele van een strikte toepassing van de wet. Pijnlijk wordt het echter wel wanneer de betrokken wetsinterpretatie op een erg wankel basis blijkt te steunen. In plaats van minstens de wil van de wetgever te respecteren, zij het dan ten nadele van de billijkheid, hebben ze nu voor een onbillijke oplossing gekozen die wellicht ook nog ingaat tegen de wil van de wetgever.

Waar het in de betrokken zaak om ging, was of «afwezigheid» kan worden gelijkgesteld met «overlijden» voor de toepassing van artikel 56bis van de gecoördineerde wetten op de kinderbijslag. Eigenlijk werd de discussie enigszins

anders gevoerd omdat eiseres geen analogie-interpretatie bepleitte maar wel de mogelijkheid om in het sociaal recht het overlijden door alle middelen van het recht te bewijzen.

In zijn interpretatieredenering gaat het hof nochtans wel op beide punten in, zij het, wat de analogie-interpretatie betreft, eerder impliciet.

Wat de mogelijke analogie-interpretatie betreft, gaat het arbeidshof er blijkbaar van uit dat, als eenmaal een begrip waar dan ook in de wetgeving gedefinieerd is, dit begrip deze betekenis behoudt in elke andere wet, behoudens uitdrukkelijk andersluidende bepaling van de wetgever. Dit uitgangspunt is duidelijk fout. De betekenis van een term in de wetgeving wordt in wezen bepaald door de normatieve context, door het doel van de wet, door de maatschappelijke ordening die de wetgever beoogt. Wettelijke definities kunnen deze betekenis nader preciseren, maar hun draagwijdte beperkt zich in elk geval tot de context van de betrokken wet, of soms zelfs tot een deel van de wet (zie bv. Cass., 26 mei 1972, *R. W.*, 1972-73, 299, waarin geoordeeld werd dat het begrip «pand» uit het B.W. niet zonder meer toepasselijk is op het pand van de handelszaak). Dit blijkt trouwens ook uit de hedendaagse wetgevingstechniek waarbij men de draagwijdte van wettelijke definities thans steeds uitdrukkelijk beperkt tot de wet waarin ze worden geformuleerd.

Het arbeidshof gaat er echter van uit dat de wetgeving een perfect gesloten en logisch coherent geheel is, dat opgebouwd is uit een reeks begrippen waaruit men op wiskundige manier toepassingen kan afleiden, die zonder meer in alle takken van het recht gelding zouden hebben. In die redenering vervult het burgerlijk recht een soort basisfunctie. Omdat het nu eenmaal historisch vóór het sociaal recht komt, wordt zonder meer aangenomen dat het ook logisch hiërarchisch boven het sociaal recht staat. Dit uitgangspunt maakt het mogelijk het rechtssysteem logisch gesloten te houden: het burgerlijk recht is de regel, alle andere rechtstakken zijn, beperkend te interpreteren, «afwijkingen» van dit burgerlijk recht. Deels gaat het hier ook om een soort romantische nostalgie naar het «goede, oude, echte recht». Terloops kan ook nog gewezen worden op het door raadsheer Verougstraete gesignaleerde «De Page-effect», met name het opvallend veelvuldig citeren van De Page in vergelijking met andere auteurs (zie Verougstraete, I., «De invloed van de doctrine op de rechtspraak» in *Feestbundel 20 jaar TPR*, Story-Scientia, 1984, 66). Ook hier valt op dat voor een probleem van sociaal recht slechts één auteur wordt geciteerd: niet toevallig de civilist De Page.

Er wordt door het arbeidshof geen enkel argument aangegeven waarom noodzakelijkerwijze «de beginselen van het burgerlijk recht gelding hebben in het sociaal recht». Wanneer men trouwens rekening houdt met de totaal verschillende conceptie van respectievelijk het Burgerlijk Wetboek en de sociale wetgeving, met de diametraal tegenover elkaar staande achterliggende ideologieën: liberalisme tegenover socialisme, dan lijkt dit uitgangspunt in feite moeilijk verdedigbaar. Dat allicht bepaalde regelen, bv. van het verbintenissenrecht, zonder meer geldig blijven in het sociaal recht, zal zeker niet ontkend worden. Het is echter zeer de vraag of *alle* regelen en begrippen van het burgerlijk recht a priori en zonder meer overgeplaatst kunnen worden naar het sociaal recht, behoudens andersluidende wettelijke bepalingen.

Wat het arbeidshof doet, is een begrip, in casu «overlijden», losrukken uit zijn context, om daar dan, toevallige, arbitraire conclusies uit te trekken voor een totaal verschillende situatie. De gevolgen van een overlijden zijn inderdaad toch heel anders in de context van bv. het erfrecht dan in de voorliggende context van de kinderbijslag. Ten onrechte «vaststellen» dat iemand overleden is, heeft veel verstrekkender gevolgen voor de verdeling van diens nalatenschap, eventuele problemen van dubbel huwelijk, en dergelijke, dan voor een, eventueel onterechte, toekenning van wezenbijslag. In het burgerlijk recht zijn de gevolgen duidelijk meer definitief en de mogelijke problemen merklijk groter dan bij een onrechtmatige toekenning van wezenbijslag. In het laatste geval zijn de gevolgen hoe dan ook tijdelijk. Trouwens, zolang de echtgenoot inderdaad «afwezig» is, bevinden de echtgenote en de kinderen zich in een identieke feitelijke gezinssituatie als wanneer hij overleden zou zijn, en is de toekenning van wezenbijslag volkomen gerechtvaardigd. Komt de echtgenoot op zekere dag toch weer opdagen, dan kan meteen weer een einde gemaakt worden aan de uitkering van de wezenbijslag. Deze situatie die door het sociaal recht geregeld wordt is dan ook niet vergelijkbaar met de situaties die het burgerlijk recht regelt. Een blinde toepassing van regelen en begrippen uit het burgerlijk recht op het voorliggende rechtsprobleem is dan ook onverantwoord.

Het arbeidshof verwijst zelf naar artikel 16 van het K.B. nr. 50 van 24 oktober 1967 (niet 21 oktober, zoals verkeerdelijk in het arrest vermeld is) betreffende de werknemerspensioenen. De laatste zin van het eerste lid van § 1 van dit artikel luidt: «De verklaring van afwezigheid overeenkomstig de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek geldt als bewijs van overlijden.» Gezien het aanverwant karakter van beide domeinen (overlevingspensioen en wezenbijslag) lag een analogie-interpretatie bij de toepassing van artikel 56 van de gecoördineerde wetten betreffende de kinderbijslag voor de hand.

Men kan zelfs een a fortiori argument gebruiken aangezien de toekenning van een overlevingspensioen belangrijker en verder reikend is dan de toekenning van een wezenbijslag.

Toch schuift het arbeidshof dit argument terzijde omdat bij stilzwijgen van de wetgever enkel het burgerlijk recht als referentiepunt zou mogen dienen. Het arbeidshof gaat hier, zoals vaak gebeurt, uit van een vóóronderstelde rationaliteit van de wetgever. Een wetgever, die als één, geïdealiseerde, alwetende en alles voorziende persoon wordt beschouwd. Een wetgever die nooit fouten maakt, nooit leemten laat in de wet en die zijn wil steeds perfect in wetteksten verwoordt. Deze rationaliteit van de wetgever is in de praktijk onmogelijk volkomen realiseerbaar. De kwaliteit en de snelle wijziging van de wetgeving, gecombineerd met het grote aantal verschillende «wetgevers» (m.a.w. de personen en groepen die in feite de wetgeving maken) evenals de vaststelling dat de perfectie hoe dan ook niet van deze wereld is, maken deze vóóronderstelling onhoudbaar, zeker wanneer, zoals het arbeidshof doet, men er een onweerlegbaar vermoeden van maakt.

Niet enkel het begrip «overlijden» moet volgens het arbeidshof op basis van het burgerlijk recht worden geïnterpreteerd, ook de bewijsregelen zouden in principe die van het burgerlijk recht zijn. Op deze stelling kan principieel

dezelfde kritiek worden uitgebracht als ten aanzien van de interpretatie van het begrip «overlijden».

De omweg via het bewijsrecht is trouwens vrij ongelukkig. Aanleiding ertoe is uiteraard de formulering in artikel 16 van het K.B. van 24 oktober 1967 betreffende de werknemerspensioenen, waarin een verklaring van afwezigheid als «bewijs» van het overlijden wordt aanvaard. Aldus wordt in feite een onnodig gebruik gemaakt van een juridische fictie. Bij de afwezigverklaring is het overlijden juist per definitie *niet* bewezen. Eenvoudiger ware het dan ook de «afwezigheid» *gelijk te stellen* met «overlijden» voor de toepassing van de betrokken wetgeving.

Mark Van Hoecke
UFSAL Brussel

BURGERLIJKE RECHTBANK TE DENDERMONDE

1e KAMER — 21 OKTOBER 1982

Voorzitter: de h. Zenner

Rechters: mevr. Van Wiele en de h. Heyvaert

Advocaten: mrs. Brône en Hoornaert loco Heynderickx

Architect — Overeenkomst — Bewijs — Begin van bewijs door geschrift — Opzegging — Gevolg.

Voor een architectenovereenkomst is als begin van bewijs door geschrift dienstig de door de beweerde opdrachtgever ondertekende bouwvergunningsaanvraag, waarin de naam van de architect vermeld is.

De architectenovereenkomst is opzegbaar ad nutum: behoudens strijdige overeenkomst tussen partijen mag de opdrachtgever afzien van de diensten van de architect zonder vergoeding verschuldigd te zijn voor prestaties waarvoor geen uitdrukkelijke overeenkomst is aangegaan.

A. t/ O. en De B.

Overwegende dat de vordering ertoe strekt verweerder solidair te horen veroordelen om aan aanlegger te betalen een bedrag groot 128.300 frank vermeerderd met de gerechtelijke interest benevens de gerechtskosten voor architectenhonorarium;

Overwegende dat verweerders die de vordering betwisten, voorstaan dat zij aanlegger slechts hadden gelast na te gaan of het mogelijk was een bouwvergunning te krijgen voor het verbouwen van een zg. bouwvallige hoeve die ze bezaten, en om binnen de perken van deze mogelijkheid plannen op te maken mits de kostprijs van het op te richten gebouw 1.900.000 frank niet te boven zou gaan;

Overwegende dat verweerders verder zeer lang uitweiden over moeilijkheden die bij het bespreken van het op te richten gebouw gerezen zijn, na afloop waarvan door de architect een bouwaanvraag werd ingediend bij de bevoegde diensten; dat aanlegger daarna een rekening van honorarium en kosten opstuurde ten belope van 87.000 frank voor het opmaken van voorontwerp en uitvoeringsontwerp; dat zij het bedrag van dat honorarium bespraken met een andere architect die hun duidelijk maakte dat de uitvoering niet kon geschieden voor 1.900.000 frank, doch veel meer

zou hebben gekost;

Overwegende dat verweerders beweren dat zij toen elk vertrouwen in aanlegger verloren en van zijn verdere diensten afzagen;

Overwegende dat aanlegger deze beweringen volledig betwist; dat hij verklaart dat, hoewel het waar is dat aanvankelijk het bouwen van een klein huisje met keuken, kleine living, één slaapkamer en bergplaats voor één auto voorzien werd met een limietprijs van 1.900.000 frank, verweerders geleidelijk hun intenties uitbreidden tot zij uiteindelijk beslisten over te gaan tot het bouwen van een aanzienlijk grotere woning met ruimte voor kinesitherapie, grote keukens, grotere living, vier slaapkamers in plaats van één enkele, en bergplaats voor twee auto's, en dat op grond van deze uiteindelijke beslissing een definitief uitvoeringsontwerp en een bouwaanvraag werden ingediend; dat aanlegger daarop een declaratie voor zijn prestaties opstuurde, die werd beantwoord met een aanbod hem 20.000 frank te betalen voor slot van alle rekeningen tussen partijen, hetgeen hij weigerde;

Overwegende dat de partijen derhalve volledig tegenstrijdig zijn betreffende de feitelijke omstandigheden van het geschil;

Overwegende dat de architecturale overeenkomst een burgerlijk contract is en het bewijs ervan dient te worden geleverd overeenkomstig de regelen van het burgerlijk recht, d.w.z. principieel door een geschrift wanneer de waarde ervan 3.000 frank te boven gaat (art. 1341 B.W.; Delvaux A., *Traité juridique des bâtisseurs*, 1968, I, nr. 214; Gent, 23 juni 1965, onuitg.); dat deze verplichting trouwens ook principieel aan de architect is opgelegd door het reglement van de beroepslichten van de architecten goedgekeurd bij K.B. van 6 juli 1967; dat de architect behoort het bewijs voor te brengen van de opdrachten die hij beweert te hebben gekregen van zijn cliënt (Delvaux, o.c., nr. 498; Gent, 30 januari 1950, *R.W.*, 1950-51, 58); dat het bewijs ook wel geleverd mag worden door een begin van schriftelijk bewijs aangevuld door voldoende vermoedens (art. 1347 B.W.); dat het ondertekenen van uitvoeringsplannen door de bouwheer moet worden beschouwd als dienstig begin van schriftelijk bewijs (Delvaux, o.c., nr. 81, blz. 137, noot 1) en dat hetzelfde moet worden gezegd van een bouwvergunningsaanvraag waarop de naam van de architect vermeld is en die door de bouwheer werd ondertekend; dat ter zake dergelijke stukken worden voorgebracht zodat de opdracht van de architect voor het maken van plans en indienen van een aanvraag tot bouwvergunning bewezen is;

Overwegende dat anderzijds de bouwheer behoort te bewijzen dat bij het definitief geven van de opdracht aan de architect een bepaalde limiet werd gesteld die in geen geval mocht worden overschreden (Delvaux A., o.c., nr. 261; Brussel, 5 december 1956, *Res et jura immobilia*, 1956, 188; Hilbert, *Traité juridique et pratique de la responsabilité des architectes*, nr. 45);

Overwegende dat, indien ter zake aanlegger verklaart dat aanvankelijk voorzien werd de kostprijs van het op te richten gebouw te beperken tot 1.900.000 frank, hiervan geleidelijk door verweerders afgezien werd; dat deze bewering van de architect wel als waarheid moet worden aangenomen aan de hand van de voorgebrachte stukken nl. de opeenvolgende steeds meer uitgebreide schetsen en plans

die uitliepen op het definitief ingediend uitvoeringsplan, de bouw-aanvraag en de aanvraag van bouwpremie die door de bouwheer werden ondertekend; dat een dergelijk bewijs ook wel te halen is uit de ingediende plans zelf, waarvan zelfs oningewijden onmiddellijk moesten vaststellen dat einde 1980/begin 1981 het gebouw zeker niet voor de som van 1.900.000 frank kon worden uitgevoerd;

Overwegende dat de architect derhalve recht heeft op het ereloon dat hij gevorderd heeft en dat verweerders zich er bezwaarlijk over kunnen beklagen minder te moeten betalen dan aanlegger had kunnen aanrekenen volgens de gebruiken en de gangbare tarieven;

Overwegende verder, dat het architectencontract opzeggbaar is «ad nutum» en dat, behoudens strijdige overeenkomst tussen partijen de bouwheer dus mag afzien van de diensten van de architect zonder vergoeding te moeten betalen voor de prestaties waarvoor geen uitdrukkelijke overeenkomst werd aangegaan (Gent, 26 november 1953, *R.W.*, 1955-56, 1688); dat ter zake aanlegger geen andere opdracht ontvangen heeft dan die welke hij heeft mogen uitvoeren, d.w.z. het opmaken van voorontwerpen en uitvoeringsontwerp tot indiening van de bouw-aanvraag; dat aanlegger dit overigens impliciet bekent waar hij in zijn conclusie aanhaalt dat «verweerders op dat ogenblik nog niet de intentie hadden onmiddellijk met de bouw van hun huis te beginnen»; dat hij zich immers na het indienen van de bouw-aanvraag er niet toe beperkte voorlopig een provisie te vragen op de opdracht die hij had, doch onmiddellijk een staat van honorarium indiende voor de gepresteerde werkzaamheden, hetgeen laat blijken dat hij voorlopig zijn opdracht als beëindigd beschouwde; dat hij derhalve op geen vergoeding gerechtigd is voor gederfde winsten daar hij geenszins bewijst met verdere opdrachten belast te zijn geweest;

Overwegende dat aanlegger derhalve gerechtigd is op het aangerekend honorarium, zijnde $87.000 + 3.800 = 90.800$ frank;

Overwegende dat, daar de schuld van verweerders aangegaan werd ten behoeve van de huishouding, zij beiden solidair gehouden zijn;

(...)

NOOT—Zie en vergelijk Hof Antwerpen, 23 maart 1976, *T. Aann.*, 1977, 172, met noot F. Demetser: het bestaan van door de architect getekende plans die door de (beweerde) opdrachtgever niet zijn ondertekend, vormt geen begin van schriftelijk bewijs voor het bestaan van een architectenovereenkomst.

VREDEGERECHT TE ASSE

22 NOVEMBER 1982

Rechter: mevr. Van Achter

Advocaten: mrs. Van Severen, De Kesel en Flament loco Mollaert

1. Verzekering — Rechtsbijstand — Verplichtingen van de verzekeraar — Verzekerde tijdig op de hoogte brengen van de uitspraak van het strafrecht — 2. Advocaat —

Professionele aansprakelijkheid — Aangesteld door rechtsbijstandverzekeraar — Verzekerde niet op de hoogte brengen van de uitspraak van het strafrecht — Gebruikelijke handelwijze met verzekeraar in andere zin — 3. Overeenkomst — Contractuele aansprakelijkheid — Schade — Kosten en honorarium van advocaat.

1. In het raam van de uitvoering, volgens de eisen van redelijkheid en billijkheid, van een verzekeringscontract «rechtsbijstand», heeft de verzekeringsmaatschappij de verplichting ervoor te zorgen dat haar verzekerde tijdig op de hoogte wordt gebracht van de uitspraak van het strafrecht, zodat deze zelf de mogelijkheid van hoger beroep kan overwegen.

2. Een door een rechtsbijstandverzekeraar aangewezen advocaat, aan wie gevraagd werd de verzekerde rechtstreeks op de hoogte te brengen van de uitspraak van het strafrecht, begaat geen professionele fout wanneer hij nalaat dit te doen en enkel, op de dag van de uitspraak zelf, zijn opdrachtgever, de verzekeraar, op de hoogte brengt, indien blijkt dat dit de gebruikelijke handelwijze met de verzekeraar was.

3. De staat van honorarium en kosten van een advocaat zijn kosten van verdediging die door een in het gelijk gestelde partij niet kunnen worden gevorderd van de verliezende partij.

H. t/ N.V. A. en M.

De vordering strekt ertoe met toepassing van artikel 1184 Burgerlijk Wetboek te doen zeggen voor recht dat wegens de wanprestatie van verweerster, de N.V. A., het verzekeringscontract «rechtsbijstand» gesloten tussen deze laatste en eerste eiser wordt ontbonden; verweerder te doen veroordelen aan eisers te betalen de som van 21.909 fr. als schadevergoeding.

De N.V. A. heeft vervolgens de heer W.M., advocaat, gedagvaard ten einde deze laatste te doen veroordelen om de N.V. A. te vrijwaren tegen elke veroordeling die tegen haar zou worden uitgesproken, in hoofdsom, interest en kosten.

Bij conclusie vraagt de N.V. A. dat voor recht wordt gezegd dat mr. M., door oorspronkelijke eiser niet te verwittigen omtrent het zittingsresultaat, een professionele fout heeft begaan waarvoor hij volledig dient in te staan, en voor het geval de rechtbank een veroordeling zou uitspreken tegen haar, dat verweerder in vrijwaring wordt veroordeeld haar te vrijwaren.

Oorspronkelijke eisers breiden bij conclusie hun eis uit t.o.v. van mr. M., voor zover de rechtbank van oordeel zou zijn dat deze laatste een beroepsfout heeft begaan.

De feiten

Eerste eiser sloot bij verweerster een polis «Rechtsbijstand» af.

Op 9 oktober 1980 werd zijn dochter Daniëlle H., tweede eiseres, betrokken in een verkeersongeval te Wilrijk-Antwerpen samen met twee andere bestuurders (mevr. F. Ch. en de heer Vande W.). Eiseres en de twee voornoemde bestuurders werden vervolgd voor de Politie-rechtbank te Antwerpen.

Verweerster, de heer J.C. en de N.V. R. B., de twee laatsten respectievelijk verzekeringsmakelaar en verzeke-

raar burgerlijke aansprakelijkheid van eerste eiser, werden én van het ongeval én van de datum der zitting van de politierechtbank verwittigd.

Aangezien eerste eiser zelf geen advocaat had gekozen ter verdediging van de belangen van zijn dochter werd door verweerster in toepassing van artikel 14.2 van de polis, advocaat M. aangewezen, zijnde verweerder in tussenkomst en vrijwaring.

Deze laatste heeft ter zitting van de politierechtbank op 23 februari 1981 de verdediging van tweede eiseres waargenomen. Op dezelfde datum werd zij veroordeeld tot een geldboete met uitstel en uitsluitend verantwoordelijk verklaard voor het ongeval.

Met brief van 4 maart 1981 deelde verweerster aan eiseres het volgende mee:

«Wij zijn zo vrij U te contacteren ten gevolge van het vonnis dat is gewezen op 23 februari 1981 door de Politie-rechtbank te Antwerpen. In bijlage vindt U schrijven van mr. M. van 24 februari 1981. U werd veroordeeld tot een geldboete van 25 x 40 met uitstel van 1 jaar. In overleg met de advocaat mr. M., de N.V. R.B. en Uw verzekeringsmakelaar, de heer C. hebben wij besloten het vonnis te aanvaarden.».

Tweede eiseres laat gelden voornoemde brief te hebben ontvangen op 6 maart 1981, terwijl de appeltermijn liep tot en met 5 maart 1981.

Verweerster, werpt op dat de vordering niet ontvankelijk is voor zover ze is ingesteld door tweede eiseres, aangezien enkel eerste eiser haar medecontractant is.

Tweede eiseres verduidelijkt echter bij conclusie dat zij zelf enkel morele schade vordert wegens de contractuele wanprestatie van verweerster.

Ten gronde

1. Eiser vordert de ontbinding van het verzekeringscontract «Rechtsbijstand», wegens niet-nakoming door verweerster van haar contractuele verplichtingen. De telastlegging komt erop neer dat door de handelwijze van verweerster geen hoger beroep kon worden aangetekend tegen het vonnis van de politierechtbank.

In zijn brief van 10 maart 1981 gericht aan de N.V. R.B. en de N.V. A., legt eiser uit dat hij de mening is toegedaan dat zijn dochter volledig ten onrechte werd veroordeeld.

Verweerster beweert daarentegen dat ze al haar verplichtingen is nagekomen door een advocaat aan te wijzen, bij gebrek aan keuze door eiser, en door diens kosten en honorarium te betalen; zij is dan ook de mening toegedaan dat het niet tot haar contractuele verplichtingen behoort haar verzekerde in te lichten omtrent een zittingsresultaat.

Artikel 1 van de polis rechtsbijstand luidt als volgt: «De maatschappij zorgt na schadegeval voor de waarneming van de rechtelijke belangen van de verzekerde, voor zover deze gerechtvaardigd zijn; zij draagt de kosten die daarbij noodzakelijk ontstaan.»

Uit deze tekst zelf blijkt dat de verzekeraar er zich niet toe verbonden heeft louter de kosten te dragen van verdediging, wat nog wordt bevestigd door de handelwijze van verweerster zelf. In haar brief van 4 maart 1981 (reeds geciteerd) heeft oorspronkelijke verweerster immers zelf het initiatief genomen om de verzekerde te contacteren nopens het resultaat van de zitting.

In het kader van de uitvoering van een verzekeringscontract «Rechtsbijstand» volgens de eisen van redelijkheid en

billijkheid had oorspronkelijke verweerster ervoor moeten zorgen dat haar verzekerde *tijdig* op de hoogte werd gebracht van de uitspraak van de politierechtbank, zodat deze zelf de mogelijkheid van hoger beroep kon overwegen.

De appeltermijn verstreek op 5 maart 1981 en het is aanvaardbaar dat de verzekerde, de brief van 4 maart 1981, uitgaande van verweerster, slechts op 6 maart ontving, dus op een ogenblik dat het vonnis van de politierechtbank kracht van gewijsde had.

Bovendien werd de verzekerde voor een voldongen feit gesteld daar waar oorspronkelijke verweerster niet alleen het zittingsresultaat te laat meedeelde doch tevens zegt in de brief. «... hebben wij besloten het vonnis te aanvaarden.».

Verweerster tracht haar verantwoordelijkheid af te wendelen op mr. M., die volgens haar een beroepsfout heeft gemaakt door zijn cliënt niet rechtstreeks te verwittigen van het zittingsresultaat.

Er dient hier te worden herhaald dat mr. M. door de verzekeringsmaatschappij zelf werd aangewezen en uit geen enkel stuk blijkt dat deze advocaat vóór de zitting rechtstreekse contacten heeft gehad met de verzekerde.

Mr. M. heeft op 24 februari 1981 (de dag na de zitting) zijn opdrachtgever, zijnde de verzekeringsmaatschappij, op de hoogte gebracht van het zittingsresultaat en geadviseerd in het vonnis te berusten.

Afgezien van mogelijke deontologische tekortkomingen, welke niet aan het oordeel van de rechtbank zijn onderworpen, kan aan mr. M. ter zake geen beroepsfout ten laste worden gelegd.

In de voorgedrukte brief van 23 januari 1981 (waarmee mr. M. ook met zijn opdracht werd belast) werd door de verzekeringsmaatschappij weliswaar gevraagd rechtstreeks de cliënt of de makelaar te verwittigen.

Geen enkel element toont aan dat mr. M. zijn eerste opdracht vervulde voor verweerster.

Uit het feit dat de advocaat, onmiddellijk na de zitting de verzekeringsmaatschappij heeft aangeschreven, zonder enige reactie van deze laatste dienaangaande, duidt erop dat dit de gebruikelijke handelwijze was.

De hierboven besproken nalatigheid van verweerster maakt een fout uit welke de ontbinding van het verzekeringscontract te haren nadele verrechtvaardigt.

II. Naast de verbreking wordt volgende schade gevorderd:

— vergoeding aanpassing malustrap (van trap 6 naar trap 8), zijnde een verhoging van 10 % gedurende 8 jaar : $1.347 \times 8 = 10.775$

— vergoeding persoonlijke bijdrage: eigen risicoverhoging: 3.648

— teruggave van de premie «rechtsbijstand»: 1.505

— morele schade (gevorderd door eiseres): 5.000

— honorarium en kostenstaat van de raadsman van eisers: 10.000 fr.

De schadeposten 1 en 2 kunnen niet worden aangemerkt als een rechtstreeks gevolg van de tekortkoming van verweerster, in overweging nemend dat het geenszins vaststaat dat het vonnis van de politierechtbank in hoger beroep zou worden gewijzigd.

De betaalde jaarlijkse premie (post 3) blijft verworven door de verzekeringsmaatschappij en kan niet worden teruggevorderd als schadevergoeding.

De honorarium- en kostenstaat van de raadsman van

eisers zijn kosten van verdediging welke geenszins door een in het gelijk gestelde partij kunnen worden opgevorderd.

Het mag evenwel worden aangenomen dat eiseres een morele schade heeft geleden door het feit dat ze door de handelwijze van verweerster geen hoger beroep heeft kunnen aantekenen tegen een vonnis dat haar tot een boete had veroordeeld. Het is gerechtvaardigd deze schade te ex aequo et bono te ramen op 5.000 frank zoals gevraagd.

(...)

EUROPEES RECHT

Overzicht van rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

Zaak 231/83 (Vijfde kamer) — H. Cullet en Chambre syndicale des réparateurs automobiles et détaillants de produits pétroliers, te Toulouse/Centre Leclerc te Toulouse en te Saint-Orens de Gameville (Prejudiciële verwijzing) — *Nationale regeling brandstoffenprijzen* — 29 januari 1985

De president van het Tribunal de Commerce te Toulouse heeft het Europees Hof een prejudiciële vraag gesteld over de uitlegging van verschillende bepalingen van gemeenschapsrecht, met name de artikelen 3, sub f, en 5 EEG-Verdrag, om te kunnen oordelen over de verenigbaarheid met het gemeenschapsrecht van een nationale regeling houdende vaststelling van een minimumprijs voor de verkoop van brandstoffen aan verbruikers.

Deze vraag is gerezen in een geding aangespannen door H. Cullet, exploitant van een benzinestation te Toulouse, en de Chambre syndicale des réparateurs automobiles et détaillants de produits pétroliers te Toulouse, tegen de vennootschappen Sodinord en Sodirev, die onder de naam «Centre Leclerc» supermarkten exploiteren die ook een benzinestation omvatten.

Het geding heeft betrekking op de naleving van de door de Franse autoriteiten vastgestelde minimumprijs voor de verkoop van brandstoffen aan verbruikers.

Ingevolge het distributiestelsel, zoals dit met instemming van de Commissie is aangepast, is voor de invoer en de aankoop van aardolieprodukten bij Franse raffinaderijen met het oog op de verkoop aan de verbruiker een speciale door de staat af te geven vergunning A3 vereist.

Houders van een vergunning A3 zijn verplicht zich voor 80 % te bevoorraden op de Franse of intracommunautaire markt en de resterende 20 % kunnen zij vrij, met name op de «spotmarkt», inkopen.

De groothandelsprijs, de zogenaamde «overnameprijs» wordt vrij vastgesteld door de raffinaderij of importeur/vergunninghouder. De overnameprijs mag niet hoger zijn dan de maandelijkse door de bevoegde autoriteiten vastgestelde «plafondprijs». In de regeling wordt bepaald dat de noteringen op de Europese markten, wanneer deze niet meer dan 8 % naar boven of naar beneden afwijken van de kostprijs van de Franse raffinaderijen, bepalend zijn voor de plafondprijs; is het verschil echter groter dan 8 % ten opzichte van de kostprijs van de Franse raffinaderijen, dan komt aan deze laatste het meeste gewicht toe.

De verbruikersprijs heeft een maximum en een minimum. De «maximumdetailhandelsprijs» is de som van de overnameprijs en de handelskosten en -marges, belastingen en heffingen. De «minimumprijs» wordt maandelijks voor elke prijszone (canton) vastgesteld door toepassing van een reductie op de maximumdetailhandelsprijs voortvloeiende uit het gemiddelde van de overnameprijzen van de Franse raffinaderijen in de voorafgaande maand. Ten tijde van de feiten bedroeg die reductie 9 centimes per liter voor benzine en 10 centimes per liter superbenzine.

Blijkens het dossier is de groep Leclerc, waartoe Sodinord en Sodirev behoren, houdster van een vergunning A3. Deze twee vennootschappen hebben brandstoffen verkocht beneden de door de bevoegde autoriteiten overeenkomstig genoemde regeling vastgestelde minimumprijzen.

Zij werden voor de president van het Tribunal de Commerce te Toulouse gedaagd door een concurrent, die beweerde dat deze politiek van lagere prijzen dan het toegelaten minimum ongeoorloofd en oneerlijk was en dat hij daarvan schade ondervond.

Naar aanleiding daarvan heeft de nationale rechter de volgende prejudiciële vraag gesteld:

«Moeten de artikelen 3, sub f, 5 van het Verdrag tot oprichting van de EEG van 25 maart 1957 worden uitgelegd als behelzende een verbod om in een Lid-Staat bij wege van wettelijke of bestuursrechtelijke bepaling vaste minimumprijzen in te voeren voor de verkoop aan verbruikers — aan de pomp — van brandstoffen (benzine, superbenzine, dieselolie), onder welk stelsel iedere detaillist in een Lid-Staat van de Gemeenschap verplicht is zich aan de vaste minimumprijs te houden?»

Toepassing van de artikelen 3, sub f, en 5 en 85 EEG-Verdrag

Het Hof verklaart dat artikel 5 in samenhang met de artikelen 3, sub f, en 85 EEG-Verdrag de Lid-Staten niet verbiedt de detailhandelsprijs van een goed vast te stellen op de wijze van de in het hoofdgeding omstreden regeling. Blijft nog te beoordelen of een dergelijke regeling zich verdraagt met de verdragsbepalingen betreffende het vrije verkeer van goederen.

Toepassing van de artikelen 30 en 36 EEG-Verdrag

Sodinord en Sodirev menen, dat de in de omstreden regeling neergelegde formule voor de bepaling van de minimumprijzen de mededinging van goederen uit andere Lid-Staten de pas afsnijdt, wanneer de kostprijs daarvan meer dan 8 % lager is dan die van de Franse raffinaderijen, door het uit de lagere kosten van de importeurs voortvloeiende concurrentievoordeel teniet te doen. Zij vormt derhalve een door artikel 30 EEG-Verdrag verboden invoerbelemmering.

Volgens de Franse regering, daarbij gesteund door de Italiaanse en de Griekse regering, heeft een prijzenregeling als die waar het in casu om gaat geen invloed op de invoer uit andere Lid-Staten. Zij heeft tot doel de brandstoffenbevoorrading op het gehele nationale grondgebied te harmoniseren door aan alle wederverkopers toereikende handelsmarges te verzekeren.

De Commissie merkt op dat een regeling waarbij een minimumprijs wordt bepaald een ongunstige invloed kan hebben op de afzet van ingevoerde produkten, doordat deze prijs belet dat hun — ten opzichte van nationale produkten lagere — kostprijs wordt doorberekend in de verbruikers-

prijs.

Wat de bepaling van de minimumprijs betreft, dient eraan te worden herinnerd dat volgens het Hof een nationale bepaling waarbij een zonder onderscheid op nationale en ingevoerde produkten toepasselijke minimum-winstmarge wordt vastgesteld niet tot gevolg kan hebben dat uitsluitend de afzet van de ingevoerde produkten wordt benadeeld. Het is daarentegen anders gesteld met de op een bepaald bedrag vastgestelde minimumprijs, die weliswaar zonder onderscheid van toepassing is op nationale en ingevoerde produkten, doch de afzet van deze laatste kan benadelen voor zover hij belet dat hun lagere kostprijs wordt weergegeven in de verkoopprijs voor de gebruiker.

In het kader van de onderhavige regeling wordt de minimumdetailhandelsprijs in feite bepaald op basis van de overnameprijs die de door de nationale autoriteiten vastgestelde plafondprijs moet eerbiedigen.

Doordat de minimumprijs wordt berekend op basis van het gemiddelde van de overnameprijzen van de Franse raffinaderijen kunnen de importeurs geen gebruik maken van een eventueel concurrentievoordeel voortvloeiende uit de lagere kostprijs.

Dit nadelig gevolg van het omstreden stelsel voor ingevoerde produkten wordt nog versterkt door de methode voor de berekening van de plafondprijs, die de bovengrens van de overnameprijs vormt en door nationale raffinaderijen normaliter als overnameprijs wordt gehanteerd. Wanneer de Europese brandstoffennoteringen meer dan 8% naar beneden afwijken van de kostprijs van de nationale raffinaderijen, is immers enkel deze laatste van beslissend belang. Hieruit volgt dat, wanneer het concurrentievoordeel van de ingevoerde produkten groter is, hun gunstigere prijs niet langer in aanmerking wordt genomen voor het bepalen van de plafondprijs.

Bovendien benadeelt een dergelijke formule de afzet van de ingevoerde produkten door hun het concurrentievoordeel bij de gebruiker te ontnemen wanneer dit meer dan 8% bedraagt.

Hieruit volgt dat een dergelijke nationale regeling inzake de vaststelling van een minimumdetailhandelsprijs voor brandstoffen, volgens welke bij de vaststelling van deze minimumprijs uitsluitend wordt uitgegaan van de overnameprijzen van de nationale raffinaderijen en deze overnameprijzen gekoppeld zijn aan de plafondprijs die uitsluitend wordt berekend op basis van de kostprijs van de nationale raffinaderijen in het geval waarin de Europese brandstoffennoteringen meer dan 8% van die kostprijs afwijken, ingevoerde produkten benadeelt door ze de mogelijkheid te ontnemen om te profiteren van hun uit een gunstiger kostprijs voortvloeiende, concurrentievoordelen bij de gebruiker.

Ter rechtvaardiging van de omstreden regeling heeft de Franse regering zich nog beroepen op dwingende eisen in verband met de bescherming van de belangen van de consumenten. Een vernietigende mededinging op het gebied van de brandstoffenprijzen kan volgens haar leiden tot het verdwijnen van een groot aantal benzinestations en derhalve de voldoende bevoorrading van het gehele nationale grondgebied in gevaar brengen.

Ter toepassing van artikel 36 beriep de Franse regering zich op verstoring van de openbare orde en veiligheid door de te verwachten gewelddadige reacties van de door een

ongebreidelde concurrentie getroffen kleinhandelaars.

Het volstaat vast te stellen dat de Franse regering niet heeft aangetoond dat een wijziging van de betrokken regeling voor de openbare orde en veiligheid gevolgen zou hebben, waaraan zij niet het hoofd zou kunnen bieden.

In antwoord op de vraag van het Tribunal de Commerce te Toulouse verklaart het Hof voor recht :

«1. De artikelen 3, sub f, 5, 85 en 86 EEG-Verdrag verzetten zich niet tegen een nationale wettelijke regeling volgens welke de nationale autoriteiten een minimumdetailhandelsprijs voor motorbrandstoffen vaststellen.

2. Artikel 30 EEG-Verdrag verzet zich tegen een dergelijke wettelijke regeling wanneer bij de vaststelling van de minimumprijs uitsluitend wordt uitgegaan van de overnameprijzen van de nationale raffinaderijen en deze overnameprijzen gekoppeld zijn aan de plafondprijs die uitsluitend wordt berekend op basis van de kostprijs van de nationale raffinaderijen in het geval waarin de Europese brandstoffennoteringen meer dan 8% van die kostprijs afwijken.»

Zaak 147/83 (Vijfde kamer) — Firma Binderer GmbH/Commissie van de EG — *Omschrijving van wijnen uit derde landen* — 29 januari 1985

De wijnimportfirma Binderer, gevestigd te München, heeft een beroep ingesteld tot nietigverklaring van verordening nr. 1224/83 van de Commissie, waarbij in het kader van de uitvoeringsbepalingen voor de omschrijving en de aanbiedingsvorm van wijn en druivenmost, het gebruik van de termen «spätgelesen» (laat geoogst) en «ausgelesen» (geselecteerd) als vertaling van aanduidingen betreffende een betere kwaliteit van uit derde landen ingevoerde wijn, wordt verboden.

Subsidiair verzoekt zij om vaststelling dat de Gemeenschap aansprakelijk is voor de schade die haar is opgekomen doordat voornoemde bepaling haar verbiedt de termen «spätgelesen» en «ausgelesen» in de toekomst nog te gebruiken.

Verzoekster importeert en distribueert in Duitsland wijnen uit andere Lid-Statens en uit derde landen, vooral uit Hongarije en Joegoslavië. In deze landen worden van oudsher wijnen geproduceerd die in termen — in Duits als «Spätlese» en «Auslese» te vertalen — worden omschreven en gelijkenis vertonen — en dit is een van de geschilpunten — met gelijknamige produkten uit Duitsland.

In de gemeenschapsregeling wordt bepaald dat omschrijving en de aanbiedingsvorm van wijnen geen aanleiding mogen kunnen geven tot verwarring over de aard, de oorsprong en de samenstelling van de wijn.

Verder is gepreciseerd dat een aanduiding met betrekking tot een hogere kwaliteit ... op de etikettering van een ingevoerde wijn niet in de Duitse taal mag worden vertaald met een van de volgende termen : «Spätlese» en «Auslese».

De vordering tot nietigverklaring

De Commissie en de regering van de Bondsrepubliek Duitsland achten deze vordering niet-ontvankelijk op grond dat verzoekster rechtstreeks noch individueel wordt geraakt door de bestreden bepalingen van de litigieuze verordening.

Verzoekster betoogt dat haar vordering tot nietigverklaring ontvankelijk is, daar de bestreden bepaling enkel kan

slaan op de etikettering van uit Hongarije en Joegoslavië afkomstige wijn bestemd om in de Bondsrepubliek Duitsland op de markt te worden gebracht. De wijnimporteurs zijn gespecialiseerd, in die zin dat ieder van hen andere wijnen importeert. Bovendien tonen de uitvoeringsmodaliteiten van de omstreden bepaling aan dat deze in feite enkel tegen verzoekster was gericht.

Vastgesteld moet worden dat de bestreden verordening-bepaling ten doel heeft alle marktdeelnemers die dergelijke wijnen uit derde landen in de Gemeenschap importeren of zullen importeren, het gebruik van bepaalde vertalingen te verbieden.

Deze maatregel heeft dus een algemene strekking in de zin van artikel 189, tweede alinea, EEG-Verdrag. Het Hof heeft al eerder overwogen dat het verordenend karakter van een handeling niet telooft door het feit dat het aantal — of zelfs de identiteit — der rechtssubjecten op wie zij op een gegeven ogenblik van toepassing is, kan worden bepaald.

Hieruit volgt dat verzoekster door de omstreden bepaling van verordening nr. 1224/83 niet individueel wordt geraakt en dat derhalve artikel 173, tweede alinea, EEG-Verdrag niet van toepassing is.

De vordering tot nietigverklaring dient derhalve niet-ontvankelijk te worden verklaard.

De subsidiaire vordering tot vaststelling van de aansprakelijkheid van de Commissie

Verzoekster betoogt, dat de bestreden bepaling, al wordt zij door het Hof niet nietigverklaard, haar niettemin ernstig benadeelt in haar «gevestigde handel». Het is immers gelet op het gunstig advies van de Commissie voor het gebruik van de vermeldingen «spätgelesen» en «ausgelesen» dat zij een aanzienlijke hoeveelheid geld heeft geïnvesteerd in de invoer en verhandeling in Duitsland van wijn uit Hongarije en Joegoslavië. De Gemeenschap zou derhalve gehouden zijn deze schade te vergoeden.

Het Hof constateert dat verzoeksters beweringen in verband met de geleden schade, zowel onzeker als onnauwkeurig zijn. Zij heeft enkel gevorderd «dat de Gemeenschappen haar de eventuele toekomstige schade zou doen vergoeden».

De vordering tot vaststelling van de aansprakelijkheid van de Gemeenschappen moet eveneens worden afgewezen.

Het Hof, rechtdoende:

«1. Verwerpt het beroep.

2. Verwijst verzoekster in de kosten van het geding.»

Zaak 234/83 (Tweede kamer) — Gesamthochschule Duisburg/Hauptzollamt München-Mitte (Prejudiciële verwijzing) — GDT — *Vrijstelling voor wetenschappelijke instrumenten en apparaten microprocessor-ontwikkelingssysteem* — 29 januari 1985.

Het Finanzgericht München heeft het Hof van Justitie prejudiciële vragen gesteld over de uitlegging van verordening nr. 1798/75 betreffende de invoer met vrijstelling van de rechten van het gemeenschappelijk douanetarief voor voorwerpen van opvoedkundige, wetenschappelijke of culturele aard, vastgesteld ter uitvoering van de «Overeenkomst van Florence».

Deze vragen zijn gerezen in het kader van een beroep van de Gesamthochschule Duisburg tot nietigverklaring van de

beschikking van het douanekantoor over de invoer van een computersysteem genoemd «microprocessor-ontwikkelingssysteem».

De eerste vragen hebben betrekking op de wezenlijke kenmerken van een wetenschappelijk instrument of apparaat, de derde betreft de uitlegging van het begrip «wetenschappelijke activiteiten».

In antwoord op deze vragen heeft het Hof voor recht verklaard:

«1. Het begrip «wetenschappelijk instrument of apparaat» in de zin van artikel 3, lid 1, van verordening nr. 1798/75 van de Raad van 10 juli 1975 betreffende de invoer met vrijstelling van de rechten van het gemeenschappelijk douanetarief voor voorwerpen van opvoedkundige, wetenschappelijke of culturele aard, moet worden bepaald aan de hand van de «objectieve technische kenmerken» van het instrument of apparaat, die zowel op de constructie ervan betrekking hebben als op de resultaten die ermee kunnen worden behaald.

2. «Wetenschappelijke activiteiten», waarmee bedoeld wordt op onderzoek voor niet-commerciële doeleinden, zijn gericht op het verwerven en verdiepen van wetenschappelijke kennis.»

Zaak 123/83 (Voltallig Hof) — BNIC/Clair (prejudiciële verwijzing) — *Mededinging, artikel 85 — Vaststelling van minimumprijzen voor Cognac-brandewijnen* — 30 januari 1985

Het Tribunal de grande instance te Saintes heeft drie prejudiciële vragen gesteld over de uitlegging van artikel 85 EEG-Verdrag.

Deze vragen zijn gerezen in een geding tussen het Bureau national interprofessionnel du cognac (BNIC) en de handelaar Guy Clair. Het BNIC had Clair gedagvaard om nietigverklaring te bekomen van de door deze laatste gesloten overeenkomsten inzake de aankoop van brandewijnen tegen lagere prijzen dan die welke volgens de hiernavolgende procedure waren vastgesteld.

Het BNIC is een interprofessionele organisatie in de sector Cognac-wijnen en -brandewijnen, die haar inkomsten uit parafiscale heffingen haalt.

Het BNIC bestaat uit een vertegenwoordiger van de wijnbouw, een vertegenwoordiger van de handel, een aantal afgevaardigden voorgedragen door de beroepsorganisaties, alsmede uit een voorzitter en regeringscommissaris, benoemd door de minister.

Volgens het huishoudelijk reglement van het BNIC zijn de leden ingedeeld in twee «groepen»: de handelgroep en de wijnbouwersgroep.

Deze groepen kunnen, nadat zij via interne onderhandelingen hun standpunt hebben bepaald, een overeenkomst sluiten ter bevordering van: de kennis van vraag en aanbod, de invoering van regels voor de afzet, de bekendheid van de producten, enz. ...

De overeenkomst kan bij ministerieel besluit worden «uitgebreid». Als gevolg van de uitbreiding wordt de overeenkomst verbindend voor al degenen wier beroep onder deze beroepsorganisatie ressorteert.

Een tussen particulieren gesloten leveringscontract dat niet in overeenstemming is met de bepalingen van een aldus gesloten en uitgebreide overeenkomst, is van rechtswege

nietig.

Op 7 november 1980 heeft het BNIC een tekst vastgesteld met als opschrift: «Interprofessionele overeenkomst inzake de prijs van distilleerbare witte wijnen en Cognac-brandewijnen». Hiervan was vastgesteld: een minimumprijs voor distilleerwijn, de prijs voor in 1980 en eerder gedistilleerde brandewijnen, alsmede een minimumprijs voor cognac.

Tevens werd bepaald dat elk contract waarin deze bepalingen werden overtreden nietig is. De overeenkomst is ondertekend door de vertegenwoordigers van beide groepen binnen de vergadering van het BNIC en door de directeur ervan. Zij is uitgebreid bij besluit van de minister van Landbouw van 27 november 1980.

Clair had bij verschillende wijnbouwers Cognac-brandewijnen gekocht tegen een prijs die lager was dan degene die door het betrokken besluit was vastgesteld. Daarop werd hij door het BNIC gedagvaard tot nietigverklaring van de contracten.

Clair betwistte de gegrondheid van deze vordering tot nietigverklaring stellende dat zij berustte op een met de artikelen 85 en 86 EEG-Verdrag strijdige overeenkomst. Het BNIC daarentegen betoogde dat Cognac buiten voorreemde verdragsbepalingen valt.

Naar aanleiding van dit geding heeft het Tribunal de grande instance te Saintes het Hof drie prejudiciële vragen gesteld:

De eerste vraag

De nationale rechter wenst in wezen van het Hof te vernemen of een binnen een organisatie volgens de beschreven procedure gesloten overeenkomst binnen de werkingssfeer van artikel 85, lid 1, EEG-Verdrag valt, en meer bepaald of een overeenkomst tussen de twee «groepen» — die van de wijnbouw en die van de handel — een overeenkomst tussen ondernemingen of ondernemersverenigingen is.

Het BNIC wijst erop dat de vraag of Cognac-brandewijn een landbouwprodukt of een industrieel produkt is voor het EEG-Verdrag irrelevant is.

Artikel 85 is volgens het BNIC niet van toepassing, want cognac is voor de betrokken regio van aanzienlijk economisch belang en 63 000 wijnbouwers leven daarvan. Sedert 1973 hebben de wijnbouwers uit de Charentestreek zich in hoge schulden gestoken. De vaststelling van een minimumprijs voor Cognac-brandewijnen heeft ten doel de landbouwers uit de Charentestreek een minimuminkomen te verzekeren.

Dit argument moet worden verworpen. In Bijlage II bij het Verdrag is uitdrukkelijk bepaald dat brandewijnen niet tot de categorie van landbouwprodukten behoren. Het zijn industriële produkten.

Het BNIC betoogt dat het organisme (BNIC) waarbinnen de overeenkomst tussen de twee «groepen» is gesloten, volgens de Franse rechtspraak in administratieve zaken van publiekrechtelijke aard is. Welnu, artikel 85 EEG-Verdrag ziet niet op de activiteit daarvan.

Dit betoog kan niet worden aanvaard. Het juridisch kader waarbinnen dergelijke overeenkomsten worden gesloten en de juridische kwalificatie van dit kader hebben geen gevolgen voor de toepasselijkheid van de gemeenschapsbepalingen inzake mededinging en met name artikel 85 EEG-Verdrag.

Het BNIC beweert trouwens dat de in zijn midden gesloten overeenkomsten niet verbindend zijn en dat het ten

aanzien van de centrale overheid een louter adviserende rol speelt.

Er dient op te worden gewezen dat het voor de toepassing van artikel 85, lid 1, onnodig is de concrete gevolgen van een overeenkomst in aanmerking te nemen, wanneer deze tot doel heeft de vrije mededinging te beperken, te beletten of te vervalsen.

Ten slotte wenst de nationale rechter van het Hof te vernemen of de omstandigheid dat die overeenkomst door de voorzitter van het Bureau interprofessionnel du cognac is ondertekend de juridische kwalificatie van de overeenkomst ten opzichte van artikel 85 EEG-Verdrag beïnvloedt.

Het Hof verklaart dat deze omstandigheid geen gevolgen heeft voor de toepasselijkheid van artikel 85, lid 1, op deze overeenkomst.

De tweede vraag

Door het antwoord op de eerste vraag is de behandeling hiervan overbodig geworden.

De derde vraag

De derde vraag betreft voornamelijk de vaststelling van de prijzen voor bij de Cognacbereiding gebruikte brandewijnen, dat wil zeggen voor een halfprodukt dat normaliter de Cognacstreek niet verlaat. De nationale rechter wenst te vernemen of de vaststelling van een minimumprijs voor een dergelijk produkt de handel tussen de Lid-Staten ongunstig kan beïnvloeden en een beperking van de mededinging tot doel of voor gevolg heeft, nu het eindprodukt, Cognac, een benaming van oorsprong bezit.

Deze vraag moet bevestigend worden beantwoord.

In antwoord op de vragen van het Tribunal de grande instance te Saintes heeft het Hof voor recht verklaard:

«1. Artikel 85, lid 1, EEG-Verdrag moet aldus worden uitgelegd, dat het van toepassing is op een interprofessionele overeenkomst tot vaststelling van een minimumprijs voor een produkt als de Cognac-brandewijnen, gesloten tussen twee groepen van deelnemers aan het economisch verkeer in het kader en volgens de procedure van een organisme als het BNIC.

2. De vaststelling van een minimumprijs voor een halfprodukt kan de handel tussen Lid-Staten ongunstig beïnvloeden wanneer dat produkt de grondstof vormt voor een ander produkt dat elders in de Gemeenschap in de handel wordt gebracht, ongeacht of dit eindprodukt een benaming van oorsprong bezit.»

WETGEVING IN KORT BESTEK

Verzorgd door het Departement Rechten, U.I.A.

Aan de ontleding van het Belgisch Staatsblad van de maanden september, oktober en november 1984 werkten mee: W. Lambrechts, J. Laenens en A. Van Oevelen.

Twee Orden van Advocaten in het gerechtelijk arrondissement Brussel

Het Protocol betreffende de nieuwe structuren van de Brusselse balie, opgemaakt en goedgekeurd door de Raad

van de Orde van de Brusselse balie op 16 mei 1982, ligt ten grondslag van de W. 4 mei 1984 houdende wijziging van het Gerechtelijk Wetboek met het oog op de oprichting van twee Orden van Advocaten in het gerechtelijk arrondissement Brussel (*B.S.*, 7 september 1984). De ondertekenaars verklaarden plechtig «dat op geen enkel ogenblik gebruik kan worden gemaakt van dit akkoord, noch direct noch indirect, op politiek en/of institutioneel vlak, wat het toekomstig statuut van het Brusselse gewest betreft» (*Parl. St., Senaat*, 1983-84, nr. 598/2, 19). Voormelde wet richt in het gerechtelijk arrondissement twee Orden van Advocaten op: de Franse Orde van Advocaten bij de balie te Brussel én de Nederlandse Orde van Advocaten bij de balie te Brussel. De Franse Orde van Advocaten bij de balie te Brussel bestaat uit de Advocaten die hun kantoor hebben in het administratief arrondissement Brussel-Hoofdstad. De Nederlandse Orde van Advocaten bij de balie te Brussel bestaat uit de advocaten die hun kantoor hebben in het administratief arrondissement Brussel-Hoofdstad en in het administratief arrondissement Halle-Vilvoorde (art. 430 Ger. W.). De wet voorziet in een aantal overgangsbepalingen (art. 8). Iedere advocaat met kantoor in het administratief arrondissement Halle-Vilvoorde mag zich laten inschrijven op het tableau of op de lijst van de stagiairs van de Franse Orde of van de Nederlandse Orde van Advocaten bij de balie te Brussel. Deze vrije keuze wordt eveneens toegekend aan de advocaten die hun kantoor zullen vestigen in voormeld administratief arrondissement uiterlijk tien jaar na de inwerkingtreding van de wet, behoudens vroegere definitieve vastlegging van de grenzen van de gewesten (art. 8, § 1). De oprichting van twee Orden van Advocaten in het gerechtelijk arrondissement Brussel noodzaakte ook een wijziging van de bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek m.b.t. de Nationale Orde van Advocaten (artt. 433, 448, 451, 490, 498 en 499 Ger. W.).

De twee Raden van de Orde bij de balie te Brussel traden in werking op 1 januari 1985. Op dat ogenblik werd de Orde van Advocaten bij de balie te Brussel ontbonden. Zij wordt geacht voort te bestaan voor haar vereffening. Geschillen naar aanleiding van deze vereffening zullen door arbitrage beslecht worden.

J.L.

Afvalstoffenvervoer

De wet van 9 juli 1984 betreffende de invoer, de uitvoer en de doorvoer van afvalstoffen (*B.S.*, 4 oktober 1984) is een ruim gestelde kaderwet die het mogelijk moet maken de schadelijke of ongewenste gevolgen van de invoer, de uitvoer en de doorvoer van afvalstoffen te ondervangen met het oog op de bescherming van de mens en de vrijwaring van het leefmilieu en tevens de richtlijnen van de Europese Gemeenschappen inzake afvalstoffen te bewerkstelligen.

Dit betekent dat verscheidene uitvoeringsbesluiten zullen moeten worden uitgewerkt, o.m. een K.B. i.v.m. de meldingsplicht en een koninklijk besluit dat de verantwoordelijkheid der verschillende betrokken partijen moet preciseren en een hoofdelijke aansprakelijkheid inbouwen voor iedere betrokken aansprakelijke persoon, hij zij producent of vervoerder.

Bij de grensoverschrijdende afvalstromen wordt een

onderscheid gemaakt tussen legale invoer van afval en illegale invoer.

In het eerste geval zal er controle zijn van de vrachtbrieven en in voorkomend geval zullen monsters worden geanalyseerd.

Tegen illegale invoer worden maatregelen mogelijk gemaakt, o.m. een uitgebreide controlemogelijkheid en de mogelijkheid om beslag te leggen op de illegaal ingevoerde goederen. Ook de radioactieve afval wordt door deze wet geregeld.

In zijn advies bij het voorontwerp van wet heeft de Raad van State erop gewezen dat inzake afvalstoffen een inflatie dreigt van juridische regelingen, eensdeels, doordat op Europees, nationaal en regionaal vlak regeland opgetreden wordt, anderdeels, doordat algemene en bijzondere regelingen dreigen elkaar te overlappen, aan te vullen of de ene de andere uit te schakelen, te meer daar de bijzondere regelingen dan nog betrekking kunnen hebben ofwel op zekere afvalstoffen ofwel op bepaalde handelingen daaromtrent, zoals bv. het vervoer van die stoffen (*Parl. St., Senaat*, 1982-83, nr. 552/1, 10).

W.L.

Natuurrampenwet

De wet van 9 juli 1984 (*B.S.*, 13 november 1984) wijzigd de wet van 12 juli 1976 betreffende het herstel van zekere schade veroorzaakt aan private goederen door natuurrampen. De overheidsorganen die aan de getroffen een geldsom hebben gestort in de vorm van een renteloze lening ten behoeve van de herstelling van geteisterde goederen, zullen het bedrag van de vergoeding, uitgekeerd door het Rampenfonds, in ontvangst kunnen nemen ten belope van de toegestane lening. De formule heeft tot doel de gemeenten gemakkelijker ertoe te brengen een algemene lening toe te staan aan de getroffen aangezien de lokale besturen de zekerheid krijgen de geleende bedragen rechtstreeks van het Rampenfonds te kunnen terugvorderen. De wet van 12 juli 1976 stond, behalve in wel bepaalde gevallen, de in de plaatsstelling niet toe. Een overzicht van de tussenkomsten van het Rampenfonds voor de periode 1976-1983 vindt men in *Parl. Vr. en Antw., Senaat*, 1983-1984, nr. 22, 839.

W.L.

Benelux-Gerechtshof

De wet van 19 september 1984 (*B.S.*, 21 november 1984) keurt het protocol goed tot wijziging van art. 1 van het Verdrag betreffende de instellingen en het statuut van een Benelux-Gerechtshof, ondertekend te Brussel op 10 juni 1981. Dit protocol wijzigd het verdrag op twee punten.

1) De eerste wijziging betreft het tweede lid van art. 1 van het verdrag. Het bleek noodzakelijk het Benelux-Gerechtshof de bevoegdheid toe te kennen om kennis te nemen van de uitlegging van de bepalingen van de overeenkomsten en bijlagen vanaf het ogenblik waarop zij tussen twee landen in werking treden, zulks om te voorkomen dat verschillen in uitlegging ontstaan in de twee landen waarin een overeenkomst reeds in werking getreden is, omdat de mogelijkheid ontbrak om zich tot het Gerechtshof te wen-

den.

2) De tweede wijziging houdt verband met het derde en vierde lid van art. 1 van het verdrag, die betrekking hebben op de aanwijzing van de gemeenschappelijke rechtsregels bij beschikking van het Comité van Ministers. Het tweede protocol geeft het Comité van Ministers de bevoegdheid om de bepalingen van een of meer beschikkingen en aanbevelingen, die art. 1 aanwijst als gemeenschappelijke rechtsregels, van de toepassing van de hoofdstukken III en IV, dan wel van één van die twee hoofdstukken uit te sluiten. Het is noodzakelijk gebleken aan het Comité van Ministers dezelfde bevoegdheid toe te kennen voor de bepalingen die het zelf als gemeenschappelijke rechtsregels aangenomen heeft.

Het senaatsverslag (*Parl. St., Senaat*, 1983-84, nr. 680/2) bevat een interessant overzicht van de gemeenschappelijke rechtsregels voor de uitleg waarvan het Benelux-Gerechtshof bevoegd is of zal zijn.

W.L.

Aanvulling van de overgangsbepalingen van de huurwet van 29 december 1983

1. De wet van 23 november 1984 «tot wijziging van de wet van 29 december 1983 betreffende de huur van onroerende goederen» (*B.S.*, 29 november 1984) bevat een *aanvulling van de overgangsbepalingen* van laatstgenoemde wet m.b.t. de beëindiging en de verlenging van de lopende huurovereenkomsten. De bepaling die wordt aangevuld, is *artikel 11, § 3, van de «definitieve» huurwet van 29 december 1983*, waarin een bijzondere overgangsregeling is uitgewerkt voor de huurovereenkomsten die betrekking hebben op woningen die de huurder tot hoofdvrijblijfsplaats dienen en die in de loop van 1984 zijn vervallen of beëindigd ten gevolge van een opzegging door de verhuurder. Deze huurovereenkomsten, behalve die m.b.t. de voor bewoning bestemde plaatsen die deel uitmaken van een complex dat een handelsinrichting bevat, zijn vanaf het einde van de opzeggingstermijn of de datum van verval in 1984, met één jaar verlengd, maar de huurder kan de overeenkomst steeds beëindigen met inachtneming van de overeengekomen of de door het plaatselijk gebruik bepaalde termijnen.

Reeds tijdens de parlementaire besprekingen van artikel 11, § 3, van de «definitieve» huurwet van 29 december 1983 was gebleken dat deze bepaling een leemte vertoonde doordat, in tegenstelling tot wat het geval was in de sinds 1975 uitgevaardigde tijdelijke huurwetten, niet werd voorzien in de mogelijkheid dat de verhuurder tijdens deze periode van wettelijke verlenging de huurovereenkomst zou kunnen beëindigen om het verhuurde goed zelf te betrekken of om het te verbouwen (zie *Parl. Hand., Kamer*, 1983-84, blz. 1029, vergadering van 21 december 1983). Door volksvertegenwoordiger B. Risopoulos werd een amendement ingediend om die leemte op te vullen (zie *Parl. St., Kamer*, 1983-84, nr. 807/11-I), maar omdat er niet voldoende tijd meer overbleef om, na een eventuele goedkeuring van die tekst, het wetsontwerp terug naar de Senaat over te zenden, heeft hij, op verzoek van en na toezeggingen van de minister van Justitie, zijn amendement ingetrokken (zie *Parl. Hand., Kamer*, 1983-84, blz. 1029 en 1105, vergaderingen respectievelijk van 21 en 22 december 1983). In januari

1984 heeft hetzelfde parlementslid de tekst van dit amendement opgenomen in een afzonderlijk wetsvoorstel, dat daarna een aantal wijzigingen en aanvullingen geleid heeft tot de hier aan de orde zijnde wet van 23 november 1984. Door deze wet wordt allereerst artikel 11 van de «definitieve» huurwet van 29 december 1983 aangevuld met een § 4, waarin wordt bepaald dat de *verlenging* bedoeld in § 3 van dit artikel (zie *supra*, nr. 1), *geen aanvang neemt of ophoudt* uitwerking te hebben: 1) wanneer de *verhuurder zelf* of zijn echtgenote of hun bloedverwanten in de opgaande of de neerdalende lijn of hun bloedverwanten in de zijlijn tot en met de tweede graad, het verhuurde goed effectief zullen *betrekken*; 2) wanneer de verhuurder van plan is het verhuurde goed geheel of gedeeltelijk te *herbouwen* en de kosten daarvan driemaal de jaarlijkse huurprijs te boven gaan. Dit voornemen van de verhuurder moet blijken uit de mededeling van een afschrift van de verleende bouwvergunning of -toelating, voor zover deze vereist is.

Ofschoon lichtjes anders geformuleerd, zijn deze afwijkingen op het beginsel van de wettelijke verlenging inhoudelijk volledig gelijklopend met de redenen die onder het stelsel van de tijdelijke huurwetten, in het bijzonder die van 30 december 1982 (*B.S.*, 31 december 1982), een intrekking van de wettelijke verlenging rechtvaardigden (zie verslag Reynders, *Parl. St., Senaat*, 1983-84, nr. 672/2, blz. 3-5), met uitzondering evenwel van de ernstige tekortkoming of iedere ongeoorloofde handeling van de huurder waardoor de voortzetting van de contractuele verhoudingen tussen de partijen onmogelijk wordt gemaakt (zie art. 4, § 4, a), van de tijdelijke huurwet van 30 december 1982. Deze laatste reden werd niet overgenomen, omdat werd geoordeeld dat dit slechts een herhaling zou vormen van de mogelijkheid om, overeenkomstig het gemene recht (art. 1184 B.W.), de ontbinding van de huurovereenkomst te vragen wegens ernstige contractuele tekortkomingen van de huurder (zie verslag Collignon, *Parl. St., Kamer*, 1983-84, nr. 841/3, blz. 4).

3. De hierboven genoemde afwijkingen van het principe van de wettelijke verlenging hebben slechts gevolg indien aan de huurder opzegging wordt gegeven met inachtneming van een *opzeggingstermijn van ten minste drie maanden*. Die opzegging moet de precieze reden en de termijn van opzegging aangeven (art. 11, § 5, van de wet van 29 december 1983, zoals aangevuld door de wet van 23 november 1984). Met het oog op de rechtszekerheid en om zoveel mogelijk betwistingen betreffende de volgens de plaatselijke gebruiken bestaande opzeggingstermijnen te voorkomen, werd geopteerd voor een eenvormige opzeggingstermijn van drie maanden (verslag Collignon, *Parl. St., Kamer*, 1983-84, nr. 841/3, blz. 4). Er zij opgemerkt dat, anders dan in de tijdelijke huurwet van 30 december 1982 (art. 4, § 5), de opzegging niet bij aangetekende brief moet worden gedaan, dit om een te restrictieve interpretatie te voorkomen (verslag Reynders, *Parl. St., Senaat*, 1983-84, nr. 672/2, blz. 5).

4. Evenals in de tijdelijke huurwet van 30 december 1982 (art. 4, § 6), is ook thans uitdrukkelijk bepaald dat het onroerend goed in gebruik moet worden genomen of dat de herbouw een aanvang moet nemen binnen drie maanden na de ontruiming door de huurder, en dat de ingebruikneming effectief moet zijn en ononderbroken ten minste twee jaar moet duren. Ook de *sanctie* is dezelfde gebleven: als de

verhuurder, zonder van een uitzonderlijke omstandigheid te doen blijken, het goed niet in gebruik neemt of met de herbouw ervan niet begint zoals is voorgeschreven, heeft de huurder recht op een vergoeding gelijk aan de helft van de jaarlijkse huurprijs, eventueel verhoogd met een voldoende bedrag om hem volledig schadeloos te stellen voor het geleden nadeel (art. 11, § 6, van de wet van 29 december 1983, zoals aangevuld door de wet van 23 november 1984).

5. Om iedere twijfel dienaangaande weg te nemen (zie verslag Collignon, *Parl. St., Kamer*, 1983-84, nr. 841/3, blz. 3-4 en 11), is uitdrukkelijk bepaald dat de huurder zich in ieder geval kan beroepen op de bepalingen van artikel 1759bis B.W., waarbij aan de huurder die is opgezegd of wiens huurovereenkomst vervallen is, onder bepaalde voorwaarden het recht wordt toegekend om een verlenging van de huurovereenkomst wegens buitengewone omstandigheden te verkrijgen (art. 11, § 7, van de wet van 29 december 1983, zoals aangevuld door de wet van 23 november 1984).

6. Wegens het dringend karakter ervan is de wet van 23 november 1984 in werking getreden op 29 november 1984, de datum van haar bekendmaking in het Belgisch Staatsblad (art. 2). Deze wet zal echter beperkt blijven in de tijd, daar de bepalingen van artikel 11, § 3, van de «definitieve» huurwet van 29 december 1983 in ieder geval ophouden uitwerking te hebben op 31 december 1985.

A.V.O.

BOEKEN

J. en G. TORFS, **Bewijsvoering inzake registratierechten**, Brussel, Samsom Fiscale Monografieën, 1985/1, 139 p.

Het boek van J. en G. Torfs over de bewijsvoering inzake registratierechten is een zeer goed geschreven en vlot leesbaar werk, dat een degelijke synthese biedt van de bestaande rechtspraak en rechtsleer ter zake. Het behandelt achtereenvolgens de algemene beginselen nopens interpretatie van de fiscale wetgeving, bewijslast en bewijsmiddelen, de bijzondere rechtspositie van de administratie bij de bewijsslevering omtrent de belastbare stof, de bewijsmiddelen van het gemene recht en het bewijs door proces-verbaal en ten slotte de wettelijke vermoedens van onroerende eigendomsverandering.

Ondanks het vlot leesbaar karakter, lijkt het tweede deel van het boek, dat handelt over de rechtspositie van de administratie bij de bewijsslevering, ons al te lang uitgesponnen. Veel uitweidingen houden eerder verband met het materieel recht dan met de formele bewijsproblematiek.

De auteurs gaan uit van de basisgedachte dat de fiscus bij de vestiging van de belasting een derde is. Men weet dat deze gedachte in de doctrine fel wordt omstreden, omdat het privaatrechtelijk begrip van de derde moeilijk in de fiscale rechtsverhouding in te passen is. De auteurs relativeren dit probleem door het begrip derde in een bijzondere betekenis op te vatten: de fiscus is niet een persoon die houder is van concurrerende of verkregen rechten, maar eenvoudig een persoon die, zonder partij te zijn, in het algemeen een rechtsverhouding heeft met een der partijen bij een overeenkomst. Aldus komen de auteurs tot het besluit dat de fiscus inzake registratierechten, zoals inzake successierechten, tegengripen mag verwerpen, en sluiten zij zich aan bij de heersende mening in rechtspraak en rechtsleer.

Een zelfde trouw aan de heersende mening en aan de traditionele leer vindt men ook bij de behandeling van naamlening. De auteurs stellen naamlening voor als een veinzing. Naar de allerlaatste opvattingen heeft de naamleningsovereenkomst echter niets met

veinzing te maken. Dit nieuwe inzicht, dat de auteurs volkomen ontgaat, vergt meer verfijnde analyses.

Bij de behandeling van de bewijsmiddelen gaan de auteurs uit van de centrale gedachte dat de fiscus inzake registratierechten steeds het bewijs moet leveren van *feiten*. Daarmee geven zij blijk van een veel beter doorzicht in de fiscale bewijsproblematiek dan men vindt bij de meeste recente auteurs die in de regel nogal mechanisch teruggrijpen naar de bewijsmiddelen inzake overeenkomsten.

Globaal genomen staan we hier voor een degelijk boek. Alleen de prijs (1273 fr.) is exorbitant hoog.

Dr. Stefaan Van Crombrugge

Jahrbuch für afrikanisches Recht, Band 2, 1981, uitg. Kurt Madlener in opdracht van het «Gesellschaft für afrikanisches Recht», Heidelberg, C.P. Müller Juristischer Verlag, 1983, XII, 270 blz., gebonden, 128 D.M. ISBN 3-8114-7682-3.

Zowel de rechtstheoreticus als de rechtspractizijn, de rechtshistoricus als de actuele rechtsbeoefenaar, de publicist als de privatist zal zijn gading vinden in het *Jahrbuch für afrikanisches Recht*; hij hoeft alleen maar voorzien te zijn van een gezonde belangstelling voor het Afrikaanse recht.

De veelzijdigheid van het jaarboek is toe te schrijven (ik durf zelfs zeggen, te danken) aan de samenstelling van het «Gesellschaft für afrikanisches Recht», bij wie het initiatief van deze publikatie ligt. Afgezien van hun interesse voor het Afrikaans recht hebben de leden niets gemeen: ze laten zich in met de meest uiteenlopende rechtstakken in de meest diverse perspectieven: rechtsleer, onderzoek en praxis.

Een blik op de inhoudstafel geeft ons een eerste indruk van die veelzijdigheid. Naast de *voordrachten* die worden gehouden op de jaarlijkse bijeenkomsten en die meestal in uitgebreide vorm worden opgenomen, komen ook *artikelen* van diverse omvang voor, waarin bijkomende onderwerpen worden behandeld (in het Engels, Frans of Duits). De afdeling *onderzoeksprojecten* besteedt een ruime aandacht aan de activiteiten m.b.t. Afrikaans recht in Duitsland en daarbuiten. Deze afdeling, evenals de rubriek *bijeenkomsten* doet in belangrijke mate een beroep op bijdragen van lezers. Een *bibliografische* afdeling bevat een aantal individuele besprekingen van boeken die een of ander onderwerp van Afrikaans recht behandelen, dit in tegenstelling tot deel I van het jaarboek, waar enkel aandacht wordt gewijd aan de bibliografie van de literatuur over strafrecht in «common law»-landen. Een nieuwe afdeling waarin *documentatiemateriaal* een plaats vindt, bevat de Duitse vertaling van het O.A.U.-handvest van de rechten van de mens en van de volkeren. Vreemde (niet Duitstalige) juristen die geïnteresseerd zijn in de structuur en de doelstellingen van het «Gesellschaft für afrikanisches Recht» zullen blij zijn een Engelse versie van de *statuten* van de vereniging aan het eind van het boek te vinden.

Openingsstuk van de rubriek *artikelen* is een bijdrage van K. Dilger, die de rol van het Islamrecht in Oost-Afrikaanse context behandelt. Voornamelijk de toestand in Somalië, Yemen en Ethiopië wordt onder de loep genomen. De auteur geeft achtereenvolgens een overzicht van de ontstaanswijze en ontwikkeling van elk land, een bespreking van de cultuurwaarde van de Islam, van de respectieve gebieden waar Islamrecht toepasselijk is, van de invloed van het Islamrecht op het rechtbankensysteem en van de impact van moderne codificaties op het Islamrecht.

De tweede bijdrage wordt geleverd door M. Fuchs, met «Het recht en beleid van sociale zekerheid in Afrika». Hierin wordt aangehouden op welke wijze de Afrikaanse staten hebben voorzien in een systeem van sociale zekerheid en voor welke juridische vormgeving en instellingen zij hebben geopteerd. Vervolgens komen enkele opmerkingen aan bod over het ontstaan en de ontwikkeling van de sociale zekerheid in Afrika en over de lotsbestemming van de sociale zekerheid in de Europese staten op het einde van de 19e eeuw. In het laatste hoofdstuk wordt ingegaan op enkele fundamentele en essentiële problemen die het lot van de sociale zekerheid in Afrika ondermijnen.

H. Hof behandelt het probleem van de gezondheidswetgeving in Afrika, aan de hand van de huidige situatie in Togo. In dat land is de wetgeving ter zake dikwijls onvolledig en bovendien nog afkomstig uit de koloniale periode, wat tal van inadequaties meebrengt.

Dit samen met andere factoren, leidt tot een verbrede onzekerheid over de geldigheid van de wettelijke reglementering. Nieuwe wetgeving in dit domein wordt zeer dringend; de auteur is echter sceptisch over het a priori welslagen van wetgevende maatregelen.

J.M. Pauwels behandelt het Burundese personen- en familiewetboek dat uitgevaardigd werd op 15 januari 1980. Na een geografische, historische, culturele en politieke schets van het land worden een aantal feiten vermeld m.b.t. het koloniale recht in ex-Belgisch Afrika en zijn ontwikkeling op het gebied van familierecht sinds de onafhankelijkheid van Kongo/Zaire, Rwanda en Burundi. De karakteristieken van het nieuwe Burundese familiewetboek worden toegelicht en er wordt kort ingegaan op een aantal oplossingen van het wetboek voor enkele uitgekozen materies (naam, huwelijk, echtscheiding, afstamming, adoptie en familieraad). Bij wijze van conclusie wordt de Burundese hervorming getypeerd en gesitueerd binnen het geheel van hervormingen van familierecht in Franssprekend Afrika.

Een bijdrage van S. Roberts konfronteert ons met enkele conflicterende beschouwingen van de relatie tussen nationaal recht en de inlandse instellingen van actueel Afrika. De auteur biedt ons een overzicht van antropologische studies sinds 1861 waar telkens de relatie tussen regel en gedrag wordt onderzocht. Hoewel de onderzoeksmethodes fel evolueren in de loop der tijd, leiden zij toch alle tot een aanmaning tot voorzichtigheid en diplomatie voor de wetgever, rekening houdend met een zo volledig mogelijke kennis van de situatie van zijn maatschappij waarin hij werkzaam is.

E. Schaeffer heeft het over de ontwikkeling van de Afrikaanse rechten tussen twee polen: traditie en vervreemding. De terugkeer naar de authenticiteit is geen roep die onmiddellijk na de onafhankelijkheid te horen was; toen had men enkel oog voor modernisering. Allengs heeft die nood zich steeds meer laten voelen, maar dan negatief, vanuit de weerstand tegen reële receptie van vreemde rechtsregels en instellingen. De auteur benadrukt echter de noodzaak om het rechtssysteem te moderniseren; met het oog op een organisatie van een moderne economie en een stimulering van de relaties met de geïndustrialiseerde wereld.

«De receptie van Westers recht in Ethiopië» is een studie van de hand van H. Scholler. Een historisch overzicht, waarbij de diverse codificatie- en moderniseringspogingen van het Ethiopisch recht worden toegelicht, leidt tot de conclusie dat bij de aanwending van Westers en Oosters recht ter hervorming van het systeem in de post-revolutionaire periode (na 1974) te weinig aandacht werd besteed aan de personen en de infrastructuur die de veranderingen moesten doorvoeren. De grote weerstand die het Islamrecht biedt tegen een codificatie van het burgerlijk recht, springt in het oog. Men kan zelfs aannemen dat het autochtone recht in verschillende delen van het land een proces van niet-receptie van het revolutionaire recht op gang heeft gebracht.

G.N. Vukor-Quarshie behandelt de delictuele aansprakelijkheid van vennootschappen in Nigeria. Hij stelt hierbij vast dat, hoewel geen specifieke bepalingen voor delictuele aansprakelijkheid van vennootschappen in de afzonderlijke strafwetboeken van het Noorden en het Zuiden van Nigeria voorkomen, de rechtbanken in veel gevallen de vennootschappen aansprakelijk stellen voor misdrijven. Daarom benadrukt de auteur de dringende noodzaak om de grond en de omvang van de aansprakelijkheid van vennootschappen voor delictuele gedragingen wettelijk te omschrijven.

Een laatste studie bespreekt de evolutie van de strafrechtspraak in Kameroen onder de Duitse koloniale heerschappij van 1884 tot 1914. Deze strafrechtspraak werd dualistisch georganiseerd, waarbij Afrikanen en Europeanen onder een verschillend strafrecht ressorteerden; het strafrecht toepasselijk op Afrikanen had een administratief statuut. Voor het traditionele Afrikaanse strafrecht was geen plaats ingeruimd.

Onder de rubriek *onderzoeksprojecten* worden door J. Vanderlinden twee projecten besproken die ieder het kader van één staat overstijgen. Het eerste project gaat uit van prof. R. Sacco, verbonden aan de universiteit van Turijn, en heeft als doelstelling enerzijds een kaart van de Afrikaanse juridische systemen op te stellen, waarbij de samenstelling van de rechtssystemen van elke staat strikt worden omschreven, en anderzijds het gebruik van deze kaart voor de Afrikaanse rechtsbeoefenaars kritisch te analyseren. Het andere project is Belgisch en gaat uit van twee jonge universitair, J. Lenoble en F. Ost, respectievelijk verbonden aan de Universiteit Catholique de Louvain en Saint-Louis te Brussel. Getracht

wordt de denkwijze van auteurs van het traditionele recht antropologisch te bestuderen en deze denkwijze en institutionele structuren vervolgens te confronteren met de overdracht van kennis en juridische theorieën van het Westen.

In de rubriek *conferenties* verslaat W. Benedek de werkvergadering over nieuwe perspectieven en opvattingen van het internationaal recht die te Lagos werd georganiseerd van 23 tot 25 juli 1980. In deze internationale bijeenkomst werd de nadruk gelegd op de typisch Afrikaanse benadering en de Afrikaanse onderliggende begrippen en perspectieven, gekleurd door de ervaringen van het dekoloniseringsproces, de actuele ontwikkelingsnoden, de Afrikaanse rechtstraditie en de hedendaagse rechtsstromingen. Men hoopt dat deze nieuwe gezichtspunten en casussen, ontstaan in de derde wereld, een nuttige toevoeging kunnen betekenen voor de tot nog toe Eurocentrische benadering van het internationaal recht, vnl. het onderwijs hiervan aan de Europese rechtsfaculteiten.

Het is de ultieme bedoeling van het *Gesellschaft* om met het *Jahrbuch* de bestaande contacten met vreemde, in het bijzonder Afrikaanse collega's te verstevigen en hiernaast nieuwe banden te smeden. De lectuur van het boek doet ons vermoeden dat men in die opzet zeker zal slagen.

Hilde Anckaert
K.U.Leuven

Liber Amicorum Albert Tiberghien, Antwerpen-Brussel, Kluwer Rechtswetenschappen - Ced Samsom, 1984, 436 p.

Het onlangs verschenen *Liber Amicorum Albert Tiberghien* is een boeiende verzameling van 25 bijdragen van vooraanstaande auteurs over de meest uiteenlopende onderwerpen en aspecten van fiscaal recht. Het is onmogelijk al deze bijdragen te bespreken binnen de voor een boekbespreking toegemeten ruimte. Er kan enkel een algemeen overzicht en een globale doorsnede van het boek worden gegeven. De bijdragen kunnen in drie groepen worden verdeeld.

Een eerste groep van bijdragen houdt verband met fundamentele beginselen van het fiscaal recht: non-retroactiviteit (Amerijckx), de systematiek van het B.T.W.-stelsel (Claeys Bouwaert, Wauters), het leerstuk van de simulatie (Defoort), de fiscale behandeling van burgerrechtelijke ficties (Denys) en het gelijkheidsbeginsel (Vanistendael). Het is werkelijk opvallend hoe druk men zich in België nog steeds moet bezighouden met de bestudering van de algemene beginselen van het fiscaal recht. Dit is geen aanwijzing dat men in herhalingen zou vallen, maar eenvoudig dat fundamentele rechtsleer in België tot nu toe relatief schaars is gebleven.

Een tweede, kleinere, groep van bijdragen is eerder van algemeen-beschouwelijke aard: de fiscale uitgaven (Frank), de functies van de belastingen (Grapperhaus), de grondslagen van de belastingheffing (Hofstra) en de belastingpsychologie (Straka). Dat de helft van de beschouwelijke bijdragen van de hand van Nederlandse auteurs is, is andermaal tekenend. Een diepere bezinning over fiscaal recht en belastingpolitiek is in België zeldzaam.

De grootste groep van bijdragen behandelt min of meer kleine capitaselecta uit het fiscaal recht: fiscale incentives (Asselman), fiscale bevordering van wetenschappelijk onderzoek (Autenne en De Lame), bedrijfsleidersverzekering (Bours), wettelijke reserve (Couturier), buitenlandse kaderleden (Hinneken), inkomsten uit onroerende goederen van buitenlandse lichamen (Lagae), deelnemingen (Siebens) en kosten eigen aan de werkgever (Van Dyck). Enkele bijdragen zijn van buitenlandse auteurs en behandelen de belasting van Italiaans tijdelijke verenigingen (Croxatto), de belasting van Nederlandse beleggingsinstellingen (Geppaert), de buitenlandse investeringen in Spaanse vennootschappen (Santacana Jubillar) en de liquidatieregimes van Nederlandse en Belgische vennootschappen (Van De Water). Tot dezelfde groep behoren ten slotte nog enkele bijdragen van de Belgische auteurs, die over iets ruimere onderwerpen handelen: de taxatie volgens tekens en indicieën (Maes), de belasting van kunstenaars-liefhebbers (Van Fraeyenhoven) en de belasting van meerwaarden bij beoefenaars van vrije beroepen (Van Houtte).

Dr. Stefaan Van Crombrugge

Aangekondigd

- J. Elders, *Euthanasie, recht en ethiek*, Van Gorcum, Assen, 96 p., ca. 17,50 fl.
- M. van den Horst, *The Roman Dutch law in Sri Lanka*, Free University Press, Amsterdam, 148 p.
- Mélanges Robert Legros*, Edition U.L.B., Brussel, 800 p., 3.500 fr.
- M. Lutter, *De besloten vennootschap*, Kluwer, Deventer, ca. fl. 30.
- K.J.M. Mortelmans, *Ordenend en sturend beleid en economisch publiekrecht*, (inaugurele rede Utrecht), Kluwer, Deventer, 24 p.
- H.J. Snijders, *Troubles en doubles in het burgerlijk procesrecht*, Kluwer, Deventer, ca. 56 p.
- F. Vanhemelryck, *Ellendelingen voor galg en rad*, De Nederlandse Boekhandel, Antwerpen, 169 p., ca. 590 fr.

BERICHTEN

Studiedag te Blankenberge over verjaring en vervaltermijnen

De Conferentie van de Jonge Balie te Brugge organiseert in samenwerking met de Vrienden van de Vrije Universiteit Brussel op 11 mei 1985 te Blankenberge een studiedag, gewijd aan problemen van verjaring en vervaltermijnen.

Programma:

- 9.15 u.: Verwelkoming deelnemers.
- 9.45 u.: Inleiding door prof. Paul De Vroede.
- 10 u.: Problemen van de verjaring in het Burgerlijk Recht door prof. Pieter Heurterre.
- 10.45 u.: Problemen van verjaring in het arbeidsrecht door advocaat-assistent Karel Mollekens.
- 11.30 u.: Debat.
- 12.30 u.: Lunch.
- 14.15 u.: Problemen van vervaltermijnen in het gerechtelijk privaatrecht door prof. Pieter Heurterre.
- 15 u.: Problemen van verjaring en vervaltermijnen in het strafrecht door prof. Alain Denauw.
- 15.45 u.: Debat.
- 16.45 u.: Conclusies.

Plaats: Feestzaal Stadhuis Blankenberge.

Lunch: Hotel Kennedy Blankenberge.

Inlichtingen: mr. Moeykens Fernand, Edward de Denestraat 23, 8320 Assebroek-Brugge, tel. 050/35.30.62.

B.V.B.J. — Colloquium te Londen en bezoek aan de Londense Balie

Op initiatief van de Belgische Vereniging van Bedrijfsjuristen en uitnodiging van de Londense Balie, wordt op 13 en 14 juni 1985 te Londen een colloquium gehouden met het volgende programma:

DONDERDAG 13 JUNI

Voormiddag

Vertrek van Zaventem om 7.15 u. en transport naar hotel.

12 u.: bezoek van de Law Courts.

Lunch in een Inn of Court

Namiddag

14.00 u.-15.00 u.: «Major Differences between Common and Civil Law and Practice» door dr. F.A. Mann, solicitor te Londen en professor aan de Universiteit te Bonn.

15.00 u.-16.00 u.: Commercial Litigation in London, «A Solicitor's view» door mr. Anthony Willis.

Avond

Galadiner in de Anglo-Belgian Club in aanwezigheid van Sir John Donaldson Mr. en Lady Donaldson, Mayor of London 1984.

VRIJDAG 14 JUNI

Voormiddag

9.00 u.-10.00 u.: Organisation and Practice of the Commercial Court door Anthony Colman Q.C.

10.15 u.-11.15 u.: Maritime Arbitration door Kenneth Rokinson Q.C.

11.30 u.-12.30 u.: Impact of EEC Law door Sir Gordon Slyn (Advocate General)

Lunch in een andere Inn of Court.

Namiddag

14.30 u.-15.30 u.: Running the Commercial Court door The Hon. mr. Justice Bingham

15.30 u.-16.30 u.: Commercial Litigation and Arbitration — An Appellate Judge's View door The Rt. Hon. Lord Justice Parker.

Avond

Muzikale komedie «Cats».

ZATERDAG 15 JUNI

Voormiddag: vrij.

Namiddag: bezoek van Westminster en Windsor.

19.25 u.: Terug naar Brussel.

Algemene Modellenverzameling

De Algemene Modellenverzameling voor de Rechtspraktijk brengt met aflevering 14 nieuwe modellen betreffende rangregeling en akten van de burgerlijke stand, benevens aanpassing van de modellen inzake testament, erfstellingen en legaten, openbare verkoop (verkoopsvoorwaarden), huur van woningen. Voor de volgende aflevering: personenrecht, naamloze vennootschap, personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid, voorrechten. Prijs 7 fr. per blz.

Van de Algemene Modellenverzameling voor de praktijk van de gerechtsdeurwaarder brengt aflevering 4 nieuwe modellen betreffende aanbod van gerede betaling en consignatie, bewarend beslag op roerend goed, pandbeslag, uitvoerend beslag op schepen, benevens aanpassing en nieuwe modellen betreffende betekening in het buitenland. De volgende aflevering zal o.m. brengen: uitvoerend beslag op roerend goed, beslag tot terugvordering, omzetting bewarend in uitvoerend beslag, evenredige verdeling. Prijs 7,5 fr. per blz.

Studiedag: nieuw Frans wetsontwerp-verkeersslachtoffers

De Vlaamse Automobilistenbond en de Rechtsfaculteit K.U.-Leuven (Instituut voor Sociaal Recht en Seminarie Verbintenissen-verkeersrecht) organiseren een studienamiddag met als thema: «Naar een betere vergoeding van niet-gemotoriseerde verkeersdeelnemers. Discussie over een nieuw Frans wetsontwerp».

Deze studienamiddag vindt plaats te Antwerpen, in de Congreszaal van de V.T.B./V.A.B., op dinsdag 4 juni van 14.00 tot 17.15 uur.

Het nieuw Frans wetsontwerp regelt op een fundamenteel nieuwe wijze de vergoeding van voetgangers en fietsers, slachtoffer van een verkeersongeval, en dit grotendeels los van de vraag wie schuld heeft aan het ongeval. Het wil verder ook een nieuwe procedure van schade-afwikkeling invoeren. Is een en ander wenselijk, ook met het oog op het Belgisch recht?

Het ontwerp is op 17 december 1984 goedgekeurd door de Assemblée Nationale en zal (gelet op het stemgedrag in de Assemblée: 362 stemmen voor, 5 tegen) naar alle waarschijnlijkheid ook door de Sénat worden aangenomen.

Het programma van de studienamiddag omvat:

- drie korte inleidingen: situering van het ontwerp, bedenkingen van een verzekeraar en vanwege een automobilistenvereniging resp. door D. Simoens (werkleider K.U.-Leuven), H. Claassens (lector K.U.-Leuven en verzekeraar) en M. Van Snick (juridisch adviseur V.A.B.),
- een debat m.m.v. een deskundig panel, bestaande uit een magistraat, een advocaat, de Voorzitter van de Commissie voor de

Verzekeringen, een verzekeringsadviseur, een actuaar en een vertegenwoordiger van een consumentenvereniging.

Voor meer inlichtingen: Eric Vanderdelen, V.T.B./V.A.B., tel. 03/234.34.34 of Dries Simoens, Rechtsfakulteit K.U.-Leuven, tel. 016/23.93.38.

ERRATA

In voetnoot 16 van het artikel van Ph. Vanavermaete (kol. 1689 van deze jaargang) wordt verwezen naar een tekst van W. van Gerven. De juiste vindplaats is: *R.W.*, 1976-77, 71 (niet 81).

In de vordering van het openbaar ministerie bij Gent, 9 november 1984 staat in de voorlaatste regel (kol. 2075) verkeerdelijk: 25 uren. Bedoeld is: 24 uren.

In de laatste regel van kol. 2084 wordt verwezen naar Cass., 4 januari 1973, *R.W.*, 1972-73, 1279 (er staat verkeerdelijk 1979).

In kol. 2137 wordt in de laatste alinea van de noot van J.M. Pauwels verwezen naar Cass., 7 december 1982. De volledige vermelding van de vindplaats is: *R.W.*, 1982-83, 1908.

In kol. 2281, nr. 1 van de samenvatting, tweede alinea, 4e en 5e regel, moet gelezen worden: «... staat zij slechts *een* bij definitie precair gebruiks- en genotsrecht toe».

TIJDSCHRIFTEN

S.E.W., 1984

nr. 9, september

Possen, F.H.M., Communautair douanerecht in het licht van de rechtspraak van het Hof van Justitie; Wellenstein, E.P., De oogst van Fontainebleau; Van Nuffel, P., De scheidsgerichten en art. 177 E.E.G.-Verdrag (noot onder H.v.J., 6 oktober 1981 en 23 maart 1982); Feenstra, J.J., noot onder H.v.J., 31 januari 1984 (invoerverboden en de stelsels van vergunningen).

Nederlandse Juristenblad, 1984

nr. 29, 1 september

Kelk, C., Het gevangeniswezen: een afbraak van verworvenheden?; Leijten, J., Twee hoeraatjes voor het (burgerlijk) huwelijk; Pessers, D., Over Liefde, Geluk en Van der Grinten; Asscher-Vonk, I.P., Discriminatie en burgerlijk recht; Verkade, D.W.F., Tineke en het N.J.B. (met naschrift van de redactie); Langemeijer, G.E., Een puzzeltje in de jachtwet; Rutgers, G.R., Art. 2 Rv.-ontwerp; Bouman, P.J., De leek en het recht. Een reactie op een boekbespreking (met naschrift van Hondius, E.H., Consument en recht als koopje); Hartkamp, A.S., Tien leerzame gedichten over het Nieuwe Burgerlijk Wetboek (4); Rechtspraak (Europese Commissie voor de Rechten van de Mens en Hoge Raad, belastingkamer); Wetgeving; Tijdschriften; Berichten: Internationale criminaliteit; Deregulering; Meer mogelijkheden voor belastinginspectie om navorderingen en boetes op te leggen; Gelijke behandeling van individuen ongeacht de vormgeving van relaties; Ontoegankelijkheid van de zorg-regelgeving; Slachtoffers van kleine criminaliteit; Bundeling van auteursrechtbelangen; X., Kamervragen: Vervolgingsbeleid sociale zekerheidsfraude.

nr. 30, 8 september

Schreuder-Vlasdom, M., Kroniek Staatsrecht; Hermans, H.E.G.M., Reorganisatie Raden voor de Kinderbescherming; Hartkamp, A.S., Tien leerzame gedichten over het nieuwe Burgerlijk Wetboek (slot); De Winter, R., Advertenties voor afuisterapparatuur; Ten Bergkoolen, J., Tucht recht en Fair Play; Bloembergen, A.R., Het Ministerie van Justitie en de cassatie; Arnold, J.G.M., Verhaal door de werkgever van bij hem nageheven loonbelasting op grond van art. 1395, lid 1, B.W.?; Barendse, J.P.W., Contouren van stelsel van bestuurscompensatie nog steeds vaag;

Rechtspraak Centrale Raad van Beroep; X., Wetgeving; X., Berichten: Werking Wet Ketenaansprakelijkheid; Voorstel tot opheffing van externe adviesorganen; Vrouw en quoteringsregelingen in arbeidsvoorziening, Vermindering van nietige dagvaardingen; Rechtspositie buitenlandse jongeren; Samenloop van beroepsprocedures Arobwet en ondernemingsraden; Jaarverslag Centrale Raad van Advies voor Gevangeniswezen; Milieu en recht over de oostgrens; X., Kamervragen. Veiligheidsfouillering.

nr. 31, 15 september

Verwoerd, J.R.A., De overbelaste of onderbenutte rechter; Van Basten Batenburg, R.G.C.M.M., Overheidsvoorlichting en de beperkte «uitingsvrijheid» van de overheid; Van den Biesen, Ph., Uw rechtsoordeel is de uwe niet; Vries, F., Hakenkruis en strafrecht; Vroom-Kastelein, W.R., Euthanasie, een stap terug?; Loonstra, K., Over het belang van recht en een begripsverwarring (met naschrift van Van Maarseveen, H.); Rechtspraak Hoge Raad (civiele kamer en strafkamer); X., Wetgeving; X., Berichten: Gelijke behandelingen A.O.W.; Piraterij van auteursrechtelijk beschermde werken; Wijzigingsvoorstel regeling minimumkapitaal bv.; Discriminatie vooroordeel en racisme in Nederland; Regionalisering plaatsingsbeleid minderjarigen; Tijdschrift over Vrouwen en Recht; De vraag naar rechtshulp; Arbeid door vreemdelingen in Nederland; Nieuwe richtlijn invorderen rijbewijs; Onderzoek minderheden; Rijksmilieuhygiënische Commissie geïnstalleerd; X., Kamervragen: Vreemdelingenbewaring.

nr. 32, 22 september

Rood, M.G., Hoofdlijnen in het sociaal recht; Kistenkas, F.H., Uitingsvrijheid en plakverboden: een nieuwe ontwikkeling?; Van der Bent, J., Afschaffing huwelijk in wijder perspectief (Reactie I); Dirkzwager, D.P., Een Unvollendete (Reactie II); Voetelink, H.M., «Het huwelijk de rechtsoordeel uit?» (Reactie III); Hes, J., De rechtsgeleerde kunst van Verlegh, van Maarseveen en Korthuis (Reactie IV); Van den Berg, G.P., Het Sovjet huwelijk en Stalin (Reactie V); Langemeijer, G.E., In memoriam prof. mr. H.J. van Eikema Hommes; Akveld, J.E.M., Verslag van de jaarvergadering van de Vereniging voor Gezondheidsrecht; Iest, K., Verslag van de 15th National Conference on Women and the Law; Rechtspraak Hof van Justitie E.G. en Hoge Raad (strafkamer en belastingkamer); X., Wetgeving; Berichten: Sociale zekerheid en emancipatie; Schadevergoedingsregeling in Wet Ruimtelijke Ordening; Sociaal en Cultureel rapport 1984; Herziening van de Arbeidswet 1919; Verplichting tot verhaal van verleende bijstand; Ernstige leemtes in rechterlijke toetsing van bestuursbeleid; Steunverlening aan bedrijven door lagere overheden; Kosten beroepsprocedures; X., Kamervragen: Bureaus voor Rechtshulp en politiek.

nr. 33, 29 september

Loeb, E., en Van Straaten, J.C., Voortplanting van de mens anno 1984; Waardenburg, F., 26 HAP-klare brokken; Von Bendaekmann, F., Van Vollenhoven over het adatrecht; Van Maarseveen, H., Huwelijksgeeft en nog wat; Burkens, M.C., Pornografie en vrouwendiscriminatie; Sins, L.H.P., Eigen bijdrage en vast recht; Wolf, H.A., Overdracht van strafvervolgning. Nieuwe ontwikkelingen; Wentholt, K., Congres Vrouwenmishandeling; Medema, K., Volledige schadevergoeding of uitkering naar behoefte; Rechtspraak Hoge Raad (civiele kamer en strafkamer); X., Wetgeving; X., Berichten: Justitiebegroting '85: Algemeen Deel; Justitiebegroting '85: Wetgeving; Justitiebegroting: Rechtspleging en rechtshulp; Justitiebegroting: Vreemdelingenzaken en Gevangeniswezen; X., Kamervragen: Registratie genetische gegevens.

Tijdschrift voor notarissen, 1984

nr. 7-8, juli-augustus

De Vroe, J., Medeëigendom in appartementsgebouw. Waarheen met de achterstand van de insolvable medeëigenaar?; Vermeiren, L., Sociale zekerheidsuitkeringen bij overlijden getoetst aan het erfrecht.

nr. 9, september

Van Sinay, T., en Keteleer, A., Levensverzekering en successierecht. De toepassing van art. 8 Wetboek Successierechten.